

UNIVERSITETET I
NORDLAND

MASTEROPPGAVE

**Romanization or not Romanization –
that's the Question**

**Indisier på romanisering i den første boken av
Caesars *De Bello Gallico***

Master i Historie – HI320S
Vår 2011

Universitetet i Nordland
Fakultet for Samfunnsvitenskap

Michèle Gabathuler

Takk...

...til veilederen min Per-Bjarne Ravnå, som har vært uendelig tålmodig og som har ledet meg tilbake på veien igjen når jeg har gått meg vill så mange ganger. Takk for gode råd, tips og ideer, og ikke minst for at du tok imot utfordringen med å veilede en sveitser som skriver som Yoda snakker og som er glad i å finne opp egne norske ord som ingen andre enn meg forstår.

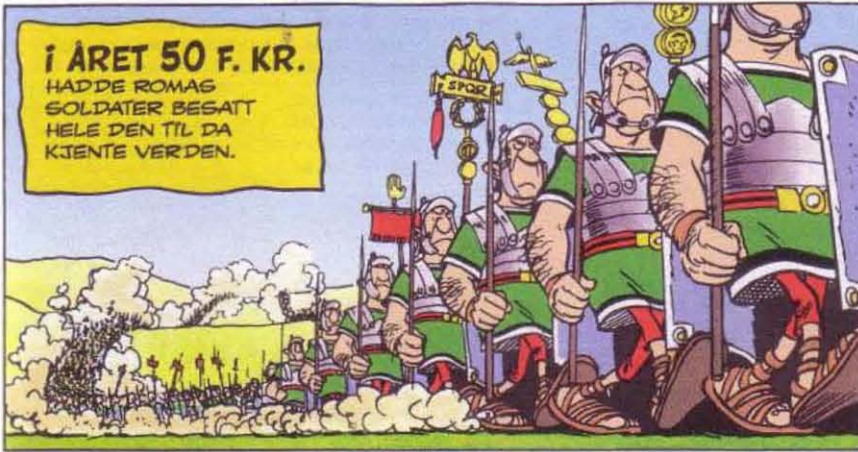
...til dere alle som måtte tåle mitt åndsfravær når vi var sammen, som måtte høre på meg legge ut om hvor artig og spennende det er å skrive om dette temaet, som måtte svare på alle slags rare spørsmål i forbindelse med oppgava mi, og som måtte oppleve entusiasmen min om dere ville eller ikke.

...til dere alle som også måtte høre på sytingen min når berg- og dalbanen hadde nådd et lavpunkt igjen, der jeg syntes at det her aldri kommer til å gå bra. Takk for at dere sa “jo, det her kommer til å gå bra. Stå på.”

Merci villmol allna eu!

Michèle Gabathuler

Bodø, 15.05.2011

Innhold

Innledning	7
Romaniseringsforskning – før og nå	10
1. Romanisering – en første tilnærming til begrep og fenomen	10
2. Romernes nøkkel til suksess	13
2.1 Strukturelle faktorer	14
2.1.1 Samfunnsstruktur	14
2.1.2 Urbanisering	15
2.1.3 Tildeling av titler og romersk borgerrett	17
2.1.4 Det romerske militærvæsenet	18
2.1.5 La oss flytte til provinsen	19
2.1.6 Påvirkningens strømretning	19
2.2 Kulturelle faktorer	20
2.2.1 Bybildet	20
2.2.2 Ny gravskikk og semi-nye guder	21
2.2.3 Handel og nye varer	22
2.2.4 Ovenfra-ned, eller nedenfra-opp?	25
2.3 Nøkkelen er... ..	25
2.4 Selvromanisering	27
2.5 “Spesialfall” språk	28
3. Forskningens utvikling	31
3.1. Romaniseringsforskningens første skritt – modernismen	32
3.2. Nye strømninger – fra 1960- til 90-tallet	34
3.3. Hvor står forskningen i dag?	37
3.3.1 Romersk og gallisk kulturell revolusjon	41

3.3.2 Kreolisering?.....	44
3.3.3 Globalisering i antikken?.....	47
3.3.4 Akkulturasjonsteorien er død - eller?.....	51
3.3.5 En fokusendring?.....	53
Kilden – <i>De Bello Gallico</i>	56
4. Mitt navn er Caesar, Gaius Julius Caesar	57
4.1 Forfatteren Caesar – en kort oversikt.....	62
4.2 <i>De Bello Gallico</i> under lupen	63
4.2.1 <i>De Bello Gallico</i> - et mesterlig propagandaskriv.....	66
4.2.2 The truth and nothing but the truth?.....	67
4.2.3 Og dette er relevant i forhold til romanisering fordi.....	68
5. Kilden: <i>De Bello Gallico</i> , liber I.....	69
5.1 Det politiske system.....	70
5.1.1 Oppida.....	71
5.1.2 Forsamlinger.....	72
5.1.3 Myndigheter - vergobretus eller konge?.....	74
5.1.4 Overherredømme og tributpliktighet.....	77
5.1.5 Allianser og avtaler.....	78
5.1.6 Galliske patron-klient-forhold.....	79
5.1.7 Giftermål - formålstjenlige forbindelser.....	80
5.1.8 Familie og folkemening i politikken.....	81
5.1.9 " <i>Gallia es omnis divisa en partes tres</i> " - konkrete beskrivelser av politisk inndeling.....	82
5.1.10 Jurisdiksjon.....	83
5.1.11 Utveksling av gisler.....	84

5.1.12 Penger og velstand som virkemiddel.....	85
5.1.13 Militærvesenet.....	86
5.1.14 Appellationes - titler.....	88
5.2 Skikk & bruk.....	89
5.3 Karakteregenskaper.....	89
5.3.1 Generelle beskrivelser av gallerne.....	90
5.3.2 Belgerne.....	91
5.3.3 Helvetierne.....	92
5.3.4 Hæduerne.....	95
5.4 Parisii vs Lutetia – kommunikasjon.....	96
5.5 Germanerne – den siviliserte verdens verste mareritt.....	97
5.6 Og han skrev det slik fordi.....	99
6. Konklusjon.....	101
7. Bibliografi.....	107
7.1 Primærlitteratur.....	107
7.2 Sekundærlitteratur.....	107
7.3 Internet.....	115

Forkortelser:

BG – C. Iulius Caesar. *De Bello Gallico*. i: Schönberger, O. (trans.). (2009). *Der Gallische Krieg – De Bello Gallico. Lateinisch – deutsch*. Tusculum Studienausgabe, 7. Auflage. Düsseldorf/Zürich, Artemis & Winkler Verlag.

RE - A. Pauly, G. Wissowa & W. Kroll (eds.). (1893 -) *Real-Encyclopädie der classischen Alterthumswissenschaft*. Stuttgart & München, Metzler.

SPM - Schweizerische Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte. (2002) *Die Schweiz vom Paläolithikum bis zum frühen Mittelalter. Vom Neandertaler bis zum Karl dem Grossen*. Basel, Verlag Schweizerische Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte.

Innledning

Per september 2009 hadde stormakten USA over en halv million soldater stasjonert rundt om i verden, de fleste – 171 000 – i kriseområdet Irak.¹ Hvordan er virkningene av denne konstante militærpresens på lokalbefolkningen? Hvordan må denne følelsen være å ha en okkupasjonsmakt, inntrengere, stående i den egne by? Er det nysgjerrighet, er det frykt, er det aggresjon som beslaglegger både hjerte og sinn? Og hva kommer ut av dette møtet mellom øst og vest, to i utgangspunktet grunnforskjellige kulturer? Kanskje det blir en åpning av østen for de vestlige ideene; kanskje det stikk motsatte. Men at det skjer en eller annen påvirkning, at det ene folkeslaget har en viss innvirkning på det andre og omvendt, det kan vi nok alle se oss enige i. Hvordan man vil kalle en slik påvirkning, det er en annen sak. Jeg vil i hvert fall påstå at de færreste ville kalt det i dette tilfellet for *amerikanisering*. Når vi nå går litt tilbake i tid, litt over 2 000 år, møter vi stormakten Roma, som strekker sine tentakler i alle himmelretninger. Om det var av sikkerhetstekniske grunner så som USA begrunner deres presens i Midtøsten, eller om det var andre, kanskje økonomisk motiverte grunner, så som onde konspiratørtunger påstår at USA har i oljelandene, det kan vi la stå åpent med det første. Poenget her er at stormakten tok seg inn i noen andres områder, og at det hadde utvirkninger på hele befolkningens hverdagsliv. Men om vi ikke vil kalle USAs tilstedeværelse i Irak og utvirkningene av dette for *amerikanisering*, kan vi da kalle romernes inntrengen i fremmede områder og de påfølgende forandringene der for *romanisering*?

Hensikten med den foreliggende oppgaven er å undersøke hvordan Caesar presenterer Gallia og dens befolkning i den første boken av *De Bello Gallico*, for å finne ut om han gir noen hint til at det hadde funnet sted en slags kulturell forandring hos gallerne i tiden før hans intervensjon, en forandring som på slutten av 1800-tallet skulle bli døpt for *romanisering*.

Til dette formålet er oppgaven delt i to hoveddeler: den første delen inneholder en historiografisk gjennomgang, den andre delen en kildeanalyse av *De Bello Gallico*. For å kunne gi et noenlunde tilfredsstillende svar på hovedproblemstillingen er det grunnleggende å ta seg av “romaniseringsproblemet” først. Dette kunne fylt et utall av sider, men jeg har prøvd

¹ http://www.upi.com/Top_News/Special/2009/12/02/Deployment-of-US-troops/UPI-93091259776903/
(23.04.2011)

å begrense meg til det jeg mener er det essensielle for denne oppgaven. Det er en nødvendighet å grave seg litt lengre ned i selve begrepet *romanisering* og ta stilling til dette. Jeg vil derfor i den første delen gå inn på uttrykkets opprinnelse, hva det inneholder, og hvor og hvorfor det kan oppstå uenigheter. Siden 60-tallet har det vært mye diskusjon om begrepet i det hele tatt kunne brukes for å lage et bilde av utviklingene i provinsene under romersk innflytelse. Man har kommet seg bort fra de nasjonalistiske og imperialistiske undertoner som begrepet ble født med, og latt nye impulser strømme inn og utfolde seg. Blant annet var det etterkrigstidas begynnende avkolonisering, og forskyvingen av synsvinkelen som har bidratt med sitt for å føre oss dit vi står i dag. Så vil jeg legge fram en presentasjon av den nyeste forskningen, der det har blitt tatt inn ideer om kulturell revolusjon, kreolisering, og globalisering – alle med hensikten å finne begrep som dekker det som kommer fram i kildene på en måte som passer best mulig med vårt nåtidige historiesyn, og å få en bedre forståelse av de kulturelle forandringene som hadde skjedd gjennom kontakten mellom romerne og provinsialbefolkningen. Alle har som mål å løse seg fra romaniseringsbegrepet, og å tilføre forskningen nye impulser. At dette skulle vise seg til å være et ambisiøst foretak ble synlig gjennom det at utviklingene syntes å være forskjellige fra område til område – alt etter for eksempel graden av eksisterende urbanisering, eller hvordan lokal administrasjon artet seg, kunne møtet mellom romersk og provinsiell vise forskjellige resultater. Men dette var ikke den eneste stein i veien man snublet over. Før eller siden ble man bevisst på at selve uttrykket *romersk* bød på problemer. Hva er egentlig det som blir betegnet som *romersk*?

I denne første delen ligger det også en bit som skal vise til hvordan *romaniseringen* kan ha artet seg i Gallia, hvilke resultater den romerske påvirkningen kan ha ført til. Denne biten er essensiell for den senere analysen i del to av oppgaven. Fra rundt midten av det 1. århundre før og mot Kristi fødsel foregikk det sterke forandringer i de romerske provinsene. Caesar hadde tatt seg inn i de keltiske områdene og ført krig mot gallere og germanere, og med dette skulle bildet av Gallia og dens befolkning forandre seg for godt. Området ble integrert i det romerske rike og døren, som før bare hadde stått på gløtt, var nå åpnet på vidt gap, og det sto ingenting i veien lenger for en mer intens utveksling på forskjellige nivå. Det som fulgte var en intensivering og utvidelse av bestående forbindelser, og med det en forandring i den galliske væremåten og den materielle og ideologiske utformingen av denne. Områdene opplevde store utviklinger på forskjellige plan som strakte seg fra nye styreformer over nye byggestiler til nytt servise og nye smaksopplevelser. Flere romerske kolonier ble etter hvert bygd opp i den nye provinsen, som for eksempel Lugdunum (Lyon, F) og Raurica (Augst,

CH). Handelsnettverk ble utvidet, vare- og personstrømmen økte. Kort sagt - romersk overherredømme var et faktum, kontakten mellom romere og gallere uunngåelig. Uten tvil var levesettet i ferd med å gå nye veier.

Caesar skrev ned begivenhetene i Gallia i løpet av 50-tallet f. Kr., og i år 51 f. Kr. ble *De Bello Gallico* – *Gallerkrigen* publisert. Men hva var det han publiserte, hva fortalte han? Hva slags bilde tegnet han av den galliske befolkningen som var blitt fratrukket både frihet og selvstendighet?

Den andre delen av oppgaven fokuserer på Caesar og den første boken av *Gallerkrigen*. Her vil jeg først gå inn på Caesar som person, og følge hans politiske vei fra da han var blitt feltquaestor i Hispania Ulterior til han ble provinsforvalter av Gallia Transalpina, Gallia Cisalpina, og Illyricum. Dette er i mine øyne veien til en bedre forståelse av *Gallerkrigen* som verk og kilde. Deretter skal *Gallerkrigen* tas i nærmere betraktning, og spørsmålet er hvordan verket fremsto – som en informasjon over hendelsene i Gallia, en rettfærdiggjørelse av Caesars handlinger der, eller rett og slett som propaganda? Etter dette følger det analysen av selve teksten: hvordan presenterte Caesar de galliske stammene? Er det noe som tyder på at det hadde funnet sted en kulturell utveksling, og muligens en tilpasning til det romerske fra gallernes side? Her kommer jeg til å støtte meg på resultatene fra den første delen, faktorene som synes å ha hatt en innvirkning på utviklingene i Gallia.

I det følgende kommer jeg til å bruke betegnelsene *gallere* og *keltere* om hverandre. Grunnen til det er at begrepene omtaler den samme folkegruppen: den festlandkeltiske befolkningen i Gallia, dagens Frankrike, Belgia, Nord-Italia og deler av Sveits og Vest-Tyskland. Forskjellen ligger kun i språket uttrykket ble laget i: det var greske kilder og for så vidt folkegruppen selv som snakket om *kelter*, mens latinske kilder refererte til *gallere*.

Romaniseringsforskning – før og nå

Før jeg går inn på forskningen og utviklingen innen feltet føles det mest naturlig å begynne med en kort innledning i selve romaniseringstematikken. For å kunne gi et noenlunde klart bilde av hvor forskningen står i dag er det grunnleggende å forstå hva begrepet romanisering kan bety, hvordan det kan oppfattes og interpreteres. I første omgang velger jeg å stille meg nøytral til både begrepet og fenomenet *romanisering*; jeg ønsker kun å gjengi en skisse av hva den såkalte romaniseringen dreier seg om, uten å ta stilling til det. En mer kritisk tilnærming til begrepet og fenomenet følger under diskusjonen om hvor den nyeste forskningen står. I denne første gjennomgangen er det også nødvendig å se kort på hvilke faktorer som synes å ha spilt inn i prosessen, altså hvordan de ulike elementene kommer til uttrykk i kildematerialet som er tilgjengelig for oss i dag. Siden omfanget av faktorer som gjorde seg gjeldende er temmelig stort og ville sprengte rammen for denne oppgaven, vil jeg bare gi en kort beskrivelse av de enkelte som synes å ha vært mest fremtredende. Deretter følger den historiografiske delen, som er delt opp i tre biter. Den første skal gi en kort oversikt over romaniseringsforskningens begynnelse, med Mommsen og Haverfield i spissen. Den andre delen omfatter forskningen fra 1960- til 90-årene og går nærmere inn på de ulike strømningene innen feltet. Så langt den historiografiske gjennomgangen. Hovedfokuset for denne teoretiske delen av oppgaven kommer til å ligge på den deretter følgende delen, der det skal diskuteres hvor forskningen står i dag, og hva den konsentrerer seg mest på. Her kommer det inn aspekter som teorien om kulturell revolusjon, kreolisering og globalisering. Også den pågående romaniserings-debatten, av typen "*Romanization or not Romanization*", vil bli tatt opp her.

1. Romanisering – en første tilnærming til begrep og fenomen

Begrepet romanisering beskriver kort sagt *utbredelsen av "det romerske"*.² For å stifte en første bekjentskap med tematikken er dette et greit utgangspunkt. Men *romanisering* er et mye mer omfangsrikt og komplekst og ikke minst omdiskutert begrep enn denne snevre

² Krausse (2007), s. 14.

definisjonen skulle tilsi uttrykket. For Hingley er begrepet *romanization* rett og slett noe som ble funnet på for å kunne gi forskerne et felt å arbeide med, som de syntes var spennende å etterforske. Det skulle beskrive forandringen som tilsynelatende har funnet sted under Romas innflytelse og til dels herredømme over forskjellige områder.³ *Historisches Lexikon der Schweiz* skriver at fenomenet romanisering uttrykte seg gjennom en

”allmählich fortschreitende, vielfältige Entwicklung, welche die meisten der von Rom unterworfenen Völker erfasste. (...) Bei der schrittweisen Übernahme neuer Lebensweisen verhielten sich die kelt. und die rät. Gesellschaft keineswegs passiv, sondern brachten selber viel ein, (...).“⁴

Leter man videre så finner man et utall av definisjoner som prøver å fylle begrepet med et innhold som kan fungere på best mulig måte. Jeg har valgt å gjengi definisjonen ovenfor fordi det også blir nevnt en viktig del av prosessen som man ikke må se bort fra, nemlig at de ulike folkestammene selv gjorde sitt i denne forandringsprosessen. Også Freyberger mener at romanisering beskriver en prosess der det beseirede folkeslag tilpasser seg, eller til og med overtar generelle oppførselsmønstre og levesett fra de romerske erobrere. Han poengterer at begge parter innehadde en aktiv rolle i dette, og peker dermed i retning av at romanisering er en type akkulturasjonsprosess.⁵ I det følgende vil jeg bruke begrepet *romanisering* i den ovenfor gjengitte betydningen.

Et grunnleggende poeng i definisjonen ovenfor er det følgende: skal man tematisere *romanisering* er det viktig å være oppmerksom på at dette fenomenet ikke kom som én stor bølge i det Gallia ble innlemmet i det romerske rike. Tendenser av tilnærming i retning av romersk kultur hadde begynt å ”snike” seg inn i områdene utenfor Roma lenge før de ble gjort til provinser, i forskjellig grad naturlignok. Så tidlig som i det 6. og 5. århundre f. Kr. ble det drevet handel mellom kelterne nord for Alpene og greske og etruskiske handelsmenn.⁶ Til en omfattende forandring i kultur og levesett hos kelterne førte det i første omgang ikke. Det var ikke slike ytre faktorer som påvirket kelterne i så stor grad at de ble omformet til romere, skriver Freyberger. De var bare et supplement. Det som ville veie tyngst og som kunne føre til

³ Hingley (2008), s. 15.

⁴ <http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D12293.php> (14.10.2010) Romanisering er “en gradvis fremskridende, mangfoldig utvikling, som omfattet mesteparten av folkestammene som ble beseiret av Roma. (...) Ved den gradvise overtakelsen av nye livsformer forholdt seg de keltiske og raetiske samfunn på ingen måter passive, men brakte inn mye selv (...).” (min oversettelse)

⁵ Freyberger (1999), s. 13.

⁶ Wells i Cusick (1998), s. 322.

forandring var rasjonell innsikt.⁷ En grunn til hvorfor dette ikke skjedde med det første er sterke etnosentristiske følelser, altså troen at den egne kulturen er av høyere verdi enn en annen.⁸ En mer omfangsrik tilpasning i Gallia kom først med erobringstiden under Caesar. Krigen i og erobringen av Gallia gjennom Caesar røkket ved gallernes selvbylde. Dette hadde også psykiske konflikter til følge.⁹ Dørene til Gallia var blitt åpnet, og en sterkere påvirkning fra romersk side kunne ikke stanses.

En faktor som må tas i betraktning i sammenheng med romanisering er at den romerske kulturen selv ikke var noe kultur i sin reneste form, men at den fremsto som en *blandingskultur*. Dvs. at den i løpet av tiden og med fremskridende ekspansjon av imperiet hadde tatt opp elementer fra andre kulturer og gjort de til sin egen. Dette byr dermed på en utfordring. Hvis det som vi i dag kaller for *romersk* ikke var en egen og selvstendig kultur, hvordan kan vi da snakke om romanisering? Denne faktoren er mye omdiskutert i dagens forskning, og det blir stilt spørsmålsteget ved om begrepet *romersk* i det hele tatt kan brukes som så. Jeg kommer til å ta opp denne diskusjonen under 3.3. Et poeng som nødvendigvis også må diskuteres i forhold til dette er spørsmålet om hva en kultur er.

I det siste århundre før Kristi fødsel og det 1. århundre e. Kr. ekspanderte det romerske riket i alle himmelretninger. Dette førte til at persontrafikk, handel med varer og utveksling av kulturgjenstander økte, både innen og utenfor grensene.¹⁰ Faktorene var forskjellige, men alle spilte en mer eller mindre stor rolle i romaniseringsprosessen. Disse faktorene kan deles inn i to kategorier: gruppen med strukturelle faktorer på den ene siden omfatter elementer som har med den politiske og administrative organisasjonen i det romerske rike å gjøre. På den andre siden befinner det seg de kulturelle faktorene.¹¹ Omfanget her spenner fra faktorer som arkitektur over gravskikk til handel. Faktoren *språk* har jeg valgt å behandle separat, fordi den etter min mening utgjør et spesialfall siden den ligger i snittpunktet av disse to kategoriene. For eksempel foregikk administrasjonen av provinsene på latin, i likhet med at språket i hæren var latin. Også i den kulturelle sfærens hverdag kom det til en tilpasning til det latinske språket. I det følgende vil jeg først gå inn på de strukturelle faktorene, for å så ta opp de

⁷ Freyberger (1999), s. 17; også Schucany (2007), s. 25.

⁸ Krausse (2007), s. 16.

⁹ Krausse (2007), s. 16.

¹⁰ Hingley (2008), s. 54.

¹¹ Rothe (2005), s. 10.

kulturelle. Det er viktig å huske at de ulike faktorene hadde en viss innvirkning på hverandre og dermed “hang sammen”. Samtidig utløste de forskjellige ringvirkninger.

2. Romernes nøkkel til suksess

Når det skal konstateres hvordan romerne klarte å ha så stor innflytelse på sine galliske naboer at man faktisk kan snakke om *romanisering*, er det et spørsmål som leter etter romernes nøkkel til suksess. Over årene som gikk klarte bystaten Roma å bygge opp et relativt stabilt imperium som trengte oppsyn og vedlikehold. Gjennom dette ser det ut som om den romerske væremåten eller kultur, om man så vil, spredte seg til provinsene, og blandet seg med den til provinsialbefolkningen. Faktorene som gjorde seg gjeldende er mangfoldige. I det følgende vil jeg bare gi en kort oversikt over hvilke elementer som i all hovedsak synes å ha hatt en innvirkning på provinsialbefolkningens hverdag og resultatene av denne innvirkningen. Det er i hovedsak de strukturelle faktorene urbanisering, bygging på lokal infrastruktur og samfunnsstruktur, tildeling av borgerrett med påfølgende navneskifte, innflytelse fra militære styrker, romersk rett og lovgivning og immigrasjon som det blir lagt vekt på når vandelen i det galliske samfunn skal forklares. Dette kan virke noenlunde generaliserende; det er klart at utviklingen ikke artet seg lik i alle områder av Gallia¹², for ikke å snakke om alle de andre provinsene. Jeg vil derfor presisere at det i det følgende handler seg om generelle faktorer som *kan* ha hatt en innvirkning i utviklingene i Gallia. Hvor stor denne innvirkningen har vært i de ulike delene av Gallia vil jeg la stå åpen. Problemet som stiller seg her er at det ofte er vanskelig å tidfeste akkurat når en forandring har funnet sted. Ting skjer ikke over natt, og forandrer seg heller ikke like fort på alle plasser. Fokuset i denne delen skal ligge på hovedtendensene, og hvor langt utviklingen hadde kommet rundt midten av det 1. århundre f. Kr. For den senere analysen av den første boken av *Gallerkrigen* kommer disse faktorene til å være grunnleggende elementer. Til tross for at Caesar i den første boken av sin beretning av krigen i Gallia sier lite om kulturelle elementer hos de galliske stammene, vil jeg

¹² Freyberger mener at forskjellen i utviklingen har i all hovedsak tre grunner: ulik tidspunkt og måte av den første kontakten mellom romere og gallere, hvor mye kontakt gallerne hadde med andre sivilisasjoner til et tidligere tidspunkt, og den økonomiske aktiviteten som romerske eller latinske handelsmenn hadde opprettholdt før det romerske herredømme ble konsolidert i Gallia. I tillegg var det lokale omstendigheter som hadde sin innvirkning på forløpet. (Freyberger (1999), s. 13 og 52.)

også gå inn på disse. Det er først og fremst arkitektur og bybilde, religion og handel som det kort skal bli sett på.

2.1 Strukturelle faktorer

De strukturelle faktorene la en grunnleggende ramme for utviklingen, og innenfor denne kunne forandringene skje med ulik tempo. Hvor fort det gikk, var avhengig av ulike indre og ytre omstendigheter i de enkelte områdene. Man må være klar over at det keltiske Gallia ikke representerte en “politisk gjennomstrukturert nasjon” i førromersk tid. Kelterne framsto heller som et språk- og kulturfellesskap uten en fast politisk enhet.¹³

Jeg tror at det for å begynne med er nødvendig å se på hvordan det galliske samfunn så ut før Roma strakte sine armer ut mot nord, og hvordan det hadde utviklet seg mot midten av det første århundre f. Kr. Deretter vil jeg gå inn på de innledningsvis nevnte faktorene.

2.1.1 Samfunnsstruktur

Samfunnsstrukturen i Gallia rundt det 6. og 5. århundre f. Kr. så ut å være hierarkisk inndelt. I spissen av hierarkiet sto det konger (Mitchell, Hooker) eller fyrster (Maier, Krausse).¹⁴ Denne eliten holdt trådene i hånden både økonomisk og politisk. I løpet av det 5. århundre begynte dette å forandre seg. Fyrstesetene, befestede bebyggelser på høydedrag, mistet stadig mer av deres betydning, og ble til dels fullstendig gitt opp.¹⁵ Dette kan stå i sammenheng med at ulike stammer rings om i Europa begynte å forflytte seg. Den grunnleggende samfunnsinndelingen derimot ser ut til å ha forandret seg lite. Det ser ut som om samfunnet var delt inn i tre “klasser”, med krigeraristokratiet, en intellektuell klasse (med bl. a. druider) og det vanlige folket. Den keltiske befolkningen var så fordelt over forskjellige stammer.¹⁶ En stamme utgjorde den største samlingsenheten, og besto av flere *pagi* (lat.

¹³ Furger (2001), s. 56.

¹⁴ Freyberger skriver at det i Sør-gallia fantes noen få konger før Caesar kom, men at dette tradisjonelle systemet med forskjellige kongedømmer var blitt avvirket da Caesar gikk inn i Gallia. (Freyberger (1999), s. 42)

¹⁵ Maier (2003), s. 29-37. Schucany (2007, s. 29) og Woolf (2003, s. 8) beskriver disse som oppida.

¹⁶ Richard Hooker, <http://www.wsu.edu:8080/~dee/MA/CELTS.HTM> (24.01.2011)

pagus).¹⁷ En slik *pagus* ble dannet gjennom sammenslutningen av flere slekter, som besto av flere familier sammen med deres slaver. I en keltisk familie igjen var det medlemmer av flere generasjoner samlet.¹⁸

I løpet av det 2. og 1. århundre f. Kr. kom det til store omveltninger både innen gallisk samfunnsstruktur, politikk og økonomi. Angivelig gikk det keltiske leiesoldatvesenet ned grunnet den romerske republikkens maktutvidelse over store deler av middelhavsområdet. Lederne for leiesoldater vendte tilbake hjem og så seg nå som verdige konkurrenter for de gamle stammearistokratiene.¹⁹ I det 1. århundre f. Kr. hadde dette til følge at det keltiske samfunnssystem begynte å gå over fra et system med mange småkonger i spissen, til et med et bredere adelsherskap. Likevel kunne det henge igjen noen elementer etter det forrige systemet. Noen småkonger var fortsatt ute etter eneveldig makt. Som del av dette inngikk det et alliansesystem, med hemmelige avtaler mellom fyrster, en gjennomtenkt giftermålspolitikk, og tendenser til å la stillinger gå i arv.²⁰ Men dette kunne også lede til krigerske sammenstøt mellom ulike stammer. Fra det 2. århundre f. Kr. begynte i tillegg germanske stammer å trenge vest- og sørover i søken etter nye landområder.²¹

2.1.2 Urbanisering

Sammen med en blomstrende håndverksproduksjon og økende handel resulterte det i at det ble lagt an stadig flere befestede sentrer, kalt *oppida*.²² Disse ble ofte lagt til samme anlegg som de gamle fyrstesetene, eller i likhet med disse til beskyttede plasser, som for eksempel på høydedrag eller i elvesløyfer. Disse *oppida* kom til å danne utgangspunktet for romersk urbanisering.

¹⁷ *Pagus* kan oversettes med "distrikt" eller "landsbygd", men mener også en folkegruppe som har bosatt seg i et område. I republikansk tid ble disse *pagi* brukt som underinndelinger av *civitates*. <http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D9842.php> (22.02.2011)

¹⁸ <http://www.geschichte-schweiz.ch/helvetier.html> (04.03.2011)

¹⁹ Maier (2003), s. 69.

²⁰ Furger (2001), s. 56.

²¹ <http://www.arte.tv/de/Die-Welt-verstehen/Die-Germanen/1618988.html> (12.04.2011)

²² Maier (2003), s. 69. *oppida* – fra lat. *oppidum*, "befestet landsbygd, mindre by". Også Wells bruker begrepet *oppida* først for bebyggelser fra dette tidsrommet, i motsetning til Woolf og Schucany. Se Wells i Cusick (1998), s. 320.

Da romerne begynte å utvide deres innflytelsesområder møtte de stammer med til dels store territorier, som viste en viss politisk organisasjon. For å konsolidere deres makt tok romerne disse organisasjonene som utgangspunkt, og la deres egne administrasjon til. En stamme og dens territorium som ble organisert på denne måten ble kalt *civitas*. Senere ble uttrykket også brukt for hele forvaltningsenheter under romersk kontroll.²³ Disse civitates, ofte med de gamle oppidaene som sentrum, ble til basisen for den romerske riksfovaltningen.²⁴ Med fremskridende romersk ekspansjon oppsto det slik et “lappeteppe” av civitates, i og med at det romerske rike ble delt inn i stadig flere bydistrikter.²⁵ Denne typen urbanisering, sammen med en stadig administrativ utbygging førte til at folkestammene etter hvert kunne bli inkludert i det romerske systemet.²⁶ Urbanisering kan framstå som det viktigste middel i romaniseringen av tre grunner: det var et direkte resultat av pasifiseringen, ga ramme for borgerrettspolitikk, og skapte muligheten for kulturell interaksjon.²⁷

I sammenheng med dette må det huskes at byen var den grunnleggende sosiale enheten for mennesket i antikken. Den var senteret for offentlig liv, og midtpunktet for politikk, kultur og økonomi. For romerne var byen ensbetydende med sivilisasjon.

Et utslaggivende punkt her er at romerne var villige til å bygge på den bestående infrastrukturen og de lokale samfunnsstrukturene. For romerne hadde det fordelen at gallerne mest sannsynlig var mer samarbeidsvillige på denne måten, og at det skapte mindre motstand; samtidig med inkorporasjonen av den lokale eliten i styringen kunne “eget personale” spares og brukes på andre plasser. For gallerne hadde den romerske framgangsmåten til fordel at de kunne beholde sine vante samfunnsstrukturer og sin tradisjonelle organisasjon av stammene. En videre fordel var at de nå sto under Romas beskyttende hånd.

²³ <http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D7867.php> (14.10.2010)

²⁴ Raepsaet-Charlier (2001), s. 177.

²⁵ Botermann (2005), s. 125.

²⁶ <http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D7867.php> (14.10.2010)

²⁷ Freyberger (1999), s. 18.

2.1.3 Tildeling av titler og romersk borgerrett

Før Caesars inngrep i Gallia kunne stammene føre krig mot hverandre akkurat som det passet, og det hersket den sterkeste rett. Gjennom tildeling av ulike titler som for eksempel *amicus populi Romani* – venn av det romerske folket, eller *fratres consanguineosque* – brødre og slektninger, forandret seg maktforholdene. Stammene ble knyttet til Roma, og måtte godta deres overherredømme; Roma på sin side forpliktet seg til å holde en beskyttende hånd over sine “venner”. Dette kan sees som første skritt i retning av *pax romana*.²⁸ De enkelte stammene hadde ikke lov til å hevde seg over andre stammer gjennom krig lenger, og å utvide sin maktstilling på denne måten ble dermed umulig. Gjennom innretningen av civitates fikk den galliske eliten også mulighet til å samarbeide med den romerske okkupasjonsmakten. Gjennom overtakelse av verv og stillinger kunne de stige i rang og oppnå romersk borgerskap. Det ser ut som om eliten egentlig ikke hadde noe annet valg enn å gå med på dette. Den som ville profilere seg selv og framheve sin families stilling, måtte godta tilbudet.²⁹ Det vil si at dette var faktorer som innebar en forandring i hvordan makt kunne oppnås, men også hva man fikk til gjengjeld. Å vise seg åpen mot Roma kunne være det eneste fornuftige ville man sikre seg selv og sin familie.

Tildelingen av romersk borgerrett synes å ha hatt store innvirkninger på den galliske samfunnsorden. Caesar synes å ha gitt borgerretten ofte til galliske stammeledere som slo seg på romersk side. Med dette kan det høye antallet romerske borgere i de galliske provinsene med pre- og gentilnomen Gaius Iulius til et senere tidspunkt begrunnes. Det var vanlig skikk og bruk at den som tildelte borgerretten ga sitt for- og familienavn videre til mottakeren, som så førte sitt “gamle” navn bare som cognomen.³⁰ I forbindelse med tildeling av romersk borgerrett står det også rekrutteringen til militærtjeneste blant provinsialbefolkningen. Det som Roma hadde stort behov for var penger og soldater, og begge deler var å hente i provinsene.

²⁸ *Pax Romana*, også kjent som *Pax Augusta*, står for “romersk fred” og var en fredsordning grunnlagt av keiser Augustus som kjennetegnes av rettsnormer, etiske grunnverdier og den enkeltes sikkerhet (Schülerduden (1996), s. 357). Det betyr i praksis at provinsialbefolkningen ikke hadde lov til å føre krig mot hverandre lenger.

²⁹ Botermann (2005), s. 294.

³⁰ Eck (2007), s. 38.

2.1.4 Det romerske militærvesenet

Generelt sett kan det sies at den romerske hæren utgjorde en faktor i samfunnsendringene i Gallia. Hvor stor innflytelse de militære enhetene hadde hersker det derimot uenighet om. På den ene siden blir militæret framstilt som en sterk innflytelse: det blir argumentert at de romerske soldatene og auxiliarenhetene ikke nødvendigvis fremsto som en grunnleggende faktor for romernes påvirkning på provinsialbefolkningen. Grunn til å anta det er at de romerske styrkene var ulik fordelt over provinsene. I tillegg ble områdene ofte “demilitarisert” etter suksessfull pasifisering. Dessuten symboliserte soldatene direkte okkupasjonsmakten, og kunne dermed fremkalle en negativ holdning hos lokalbefolkningen.³¹ På den andre siden blir det argumentert for at de romerske styrker utgjorde en veldig viktig, om ikke den viktigste delen i romaniseringens fremgang. Grunn til å anta det er det flere. For det første ble militærstyrkene over lengre tid i Gallia stasjonert, og stadig supplert med nye tropper.³² Siden soldatene i den tidlige fasen av okkupasjonen av Gallia var romerske borgere, personifiserte de uvegerlig den romerske kulturen.³³ Kontakt med lokalbefolkningen var naturlig nok uunngåelig. Bare med tanken på matforsyning til hæren var samhandling en nødvendighet.³⁴ For Meyer grunnet romernes suksess i hæren: de militære styrkenes overlegenhet dannet grunnmuren for et stabilt rike. I tillegg klarte man å opprettholde større militære styrker over lengre tid enn opponentene var i stand til.³⁵ Det kan begrunnes med at romerne etter hvert integrerte befolkningen i de nyvunnede landområdene i hæren. Dette tjente to saker: man fikk tak i ferske soldater, og sikret samtidig imperiet; pasifiseringen ble framskyndt. I utgangspunktet kunne egentlig bare de yte tjeneste i legionene som allerede hadde romersk borgerskap; men i enkelttilfeller kunne denne regelen også bli omgått.³⁶ Ikke-romere kunne melde seg for å delta i de mindre prestisjefulle auxiliarenhetene, eller ble dratt inn på en mer

³¹ Freyberger (1999), s. 17.

³² Meyer-Zwiffelhoffer (2009), s. 47.

³³ Wells i Cusick (1998), s. 322.

³⁴ Le Bohec i Bénard (1996), s. 22. Le Bohec bemerker også at “*En pays ami, on achetait; chez l'ennemi, on prenait.*” (ibid) – “I et “vennshipsland” kjøpte man; hos motstanderen tok man.” (min oversettelse) At denne fremgangsmåten utviklet sin egen dynamikk kan man tenke seg.

³⁵ Meyer (2006a), s. 257f. og Meyer (2006b), s. 134.

³⁶ Botermann (2005), s. 311, og Eck (2007), s. 43. For eksempel integrerte Caesar et stort antall ikke-romere i sine tropper, så som infanterister fra Numidia eller bueskyttere fra Kreta. (Le Bohec i Bénard (1996), s. 22.) Også gallere ble etter hvert integrert.

ufrivillig måte. Etter 25 år i tjeneste fikk de i keisertiden tildelt romersk borgerrett.³⁷ Den militære organiseringen fremsto dermed som gjennomtenkt sjakktrekk i sammenheng med integrasjon av fremmede.

2.1.5 La oss flytte til provinsen

En videre faktor som synes å ha hatt innflytelse på utviklingen er innflyttingen av romere, både sivilister og veteraner, fra borgerkrigens tid og etter i de nye romerske, opprinnelig keltiske områdene.³⁸ Krausse argumenterer at det i de fleste tilfeller ikke handlet seg om “byromere” som bosatte seg i disse områdene, men at det i all hovedsak var legionærer, auxiliarsoldater, handelsmenn og kolonister som slo seg ned der.³⁹ Provinsene hadde lenge vært brukt til å forsørge bønder som ikke hadde egen jord, og innehadde dermed en ventilfunksjon. Caesar lot i tillegg sende demobiliserte legioner til provinsene for å slå seg ned der. Dermed kan det sies at veterankoloniene hadde også en sikkerhetsfunksjon.⁴⁰ To eksempler på slike kolonier i dagens Sveits er *Colonia Raurica* (Augst) og *Colonia Iulia Equestris* (Nyon), som ble grunnlagt på 40-tallet f. Kr. Disse skulle fungere som sperrer mot helvetierne og verne de romerske aksjonene i Gallia mot mulige angrep fra helvetisk side.⁴¹

2.1.6 Påvirkningens strømreretning

Det som er påfallende her er at det ser ut som om det for det meste handlet seg om en påvirkning ovenfra ned, dvs. at nye “trender” først og fremst ble tatt over av eliten, og at mønsteret sakte forplantet seg nedover. Nøkkelen til suksess ville dermed være eliten: For at romersk herredømme skulle få gjennomslag måtte de lokale elitene integreres i romersk politikk, siden det var de som tradisjonelt sett sto for styringen av lokalsamfunnet. Å få dem

³⁷ Eck (2007), s. 43.

³⁸ Dette kan sees som direkte resultat av pax romana. Problemet som stilte seg nå i disse fredstider var hva man skulle gjøre med alle soldatene. De som fortsatt var “aktive” for eksempel ble brukt til å utbedre infrastrukturen. De som hadde tjent lenge nok i hæren, ble hevet i den prestisjefulle veteranstand. (Meyer-Zwiffelhoffer (2009), s. 49)

³⁹ Krausse (2007), s. 14. Se også Walser (1989).

⁴⁰ Meyer-Zwiffelhoffer (2009), s. 47ff.

⁴¹ Furger-Gunti (1986), s. 119. Disse to koloniene skal ha hatt sin blomstringstid under og etter Augustus herredømme. Derfra også forandringen i navnet fra *Colonia Raurica* til *Colonia Augusta Raurica*.

til å tilpasse seg og kanskje overta romersk “kultur”, ville etter hvert ha innflytelse på den øvrige befolkningen. Påstanden om at det handlet seg om en påvirkning ovenfra ned støttes i det at etter hvert flere av den galliske eliten oppnådde og innehadde et embete innen styringen og administrasjonen av provinsen. I tillegg var det stort sett de som hadde gjort seg fortjent til å bli tildelt romersk borgerrett.⁴² Et videre element som kan støtte dette ovenfra-ned-perspektivet er tildelingen av titler. Disse ble tildelt både menn av den galliske eliten og hele stammer som slo seg på romersk side. Å være “venn” med romerne betydde at romersk overherredømme ble godkjent og akseptert.

2.2 Kulturelle faktorer

Det var ikke bare strukturelle faktorer som spilte inn i utviklingen. Det var dessuten kulturelle elementer som uttrykte seg gjennom materielt gods eller forandringer i gallisk skikk og bruk. I et ovenfra-ned-perspektiv fungerer den lokale eliten her igjen som forbilde: de ønsket å overta romerske prestisjegjenstander, og gjorde disse dermed også tilgjengelig for de “lavere klasser” i deres samfunn.⁴³ Men det var også “den lille mannen i gata” som trer fram i lyset og som hadde en stor rolle her.

2.2.1 Bybildet

Under romersk innflytelse forandret seg ansiktet til oppidaene eller de nyanlagte byene i Gallia. I løpet av det 1. århundre f. Kr. og særlig i Augustus sin tid ble det bygd templer, teatre, rådhus og akvedukter etter romersk forbilde.⁴⁴ I første halvdel av det 1. århundre f. Kr. kom det også til forandringer innen arkitekturen. Endringer i byggemåten gjorde seg først i Sør-gallia, og senere også lenger nord gjeldende. Det kan se ut som om dette var et resultat av en gradvis tiltakende kontakt mellom lokalbefolkning og en mest sannsynlig mer behagelig, romersk livsstil som fenget gallerne. Etter hvert ble også den romerske stilen av mosaikk-

⁴² Se for eksempel Furger (2001), s. 55. Han argumenterer for at eliten byttet ut den keltiske kulturen med den romerske i den tidlige romaniseringsfasen.

⁴³ Freyberger (1999), s. 16.

⁴⁴ Botermann (2005), s. 21.

kunst tatt over, og det dukket opp veggmalerier. Det ble også funnet levninger etter hypokaust-varmeanlegg.⁴⁵

2.2.2 Ny gravskikk og semi-nye guder

Med oppkomsten av oppida skjedde det samtidig også en forandring innen gravskikken hos gallerne. Maier skriver at den tradisjonelle begravelsen, hvor den avdøde fikk med seg rikelige gravgods, gikk over til branngrav. Gravgods skal det ha vært veldig få eller ingen ved en kremasjon.⁴⁶ Arkeologiske funn viser at der det fortsatt forekom gravgods, var det ofte nye typer gjenstander, så som for eksempel møbler eller lamper, eller en ny type servise.⁴⁷ Det som må huskes i sammenheng med gravgods er at gjenstandene som den avdøde skulle ta med seg på sin ferd til dødsriket var et viktig symbol. Det representerte familiens velstand og stilling i samfunnet. Dette var ikke minst en form for maktdemonstrasjon: man hadde råd til å gi fra seg diverse gjenstander, siden man – mest sannsynlig – kunne skaffe seg nye. Hånd i hånd med forandringene innen keltisk gravskikk forandret seg også de keltiske gudene under tiltakende romersk innflytelse. I førromersk tid eksisterte det et veldig stort antall guder som er dokumentert gjennom innskrifter.⁴⁸ Under romersk påvirkning forble gudenes funksjon stort sett den samme, men navnene ble – i likhet med personnavnene – romanisert. De som har lest Asterix kjenner til gudene Teutates og Belenos; og de som har lest hele *Gallerkrigen* får vite at gallerne var religiøse mennesker. Caesar gir til og med en beskrivelse av den galliske religionen og gudene, men kaller disse gudene ved et latinsk navn.⁴⁹ Dette var vanlig, og så ble for eksempel den keltiske Teutates til Merkur, og Belenos til Apollon.⁵⁰ Det forekom også at noen keltiske guder samlet ble assosiert med bare én romersk gud. Å dele

⁴⁵ Freyberger (1999), s. 155ff.

⁴⁶ Maier (2003), s. 69. Nå er det jo litt vanskelig å uttale seg akkurat om mengden eller typen gravgods det kan ha vært ved branngrav; det er vel for det meste blitt brent opp i lag med den døde. Botermann mener at kremasjon var vanlig i den tidlige keisertiden. Fra slutten av det 1. århundre e. Kr. ble begravelser til normen igjen. (Botermann (2005), s. 159)

⁴⁷ Botermann (2005), s. 24.

⁴⁸ Botermann (2005), s. 185. For øvrig forandret seg også epigrafien. Fra rundt midten av det 1. århundre f. Kr. ble de tradisjonelle gallo-greske innskriftene fortrent av latinske. Særlig under Augustus blomstret den latinske epigrafien. (Botermann (2005), s. 24)

⁴⁹ BG, VI 16 og 17.

⁵⁰ Deißmann (2008), s. 318.

dette omfattende, synkretistiske konstruktet i de opprinnelig keltiske og romerske guder er i følge Botermann så godt som umulig.⁵¹

Men romerne rokket enda mer ved gallernes selvbylde enn dette. Druidene var, ved siden av adelen, det viktigste samfunnssjiktet. Gjennom blant annet å ha innehatt myndigheten til å ta avgjørelser i alle sakralrettslige saker og å ha hatt kontroll over offervesenet, nøy de stor politisk innflytelse i Gallia. Etter den romerske erobringen av Gallia ble det forsøkt å ta makten fra dette samfunnssjiktet, og i første århundre e. Kr. ble druidestanden forbudt.⁵² Med dette ble et viktig samfunnsgrunnlag, menn som hadde gitt støtte til befolkningen gjennom deres kunnskap og visdom, tatt fra gallerne.

2.2.3 Handel og nye varer

I det 6. og 5. århundre f. Kr. var det keltiske samfunnet i området fra sørøst-Frankrike, Sveits og sørvest-Tyskland i all hovedsak innrettet mot jordbruk og fedrift, men også handel og håndverk.⁵³ De to sistnevnte ser ut til å ha spilt en viktig rolle i den keltiske økonomien. Det ble også drevet fjernhandel, der både råstoffer og ferdigprodukter ble transportert over lange distanser. Et eksempel er rav, som kom fra østprøyssiske områder og som ble spredt til sør-England og Hellas, og som var et viktig element i keltisk håndverkskunst. Det besto dessuten intensiv handel med middelhavsområdet, og da særlig med den greske havnebyen Massalia, og veneterne og etruskerne.⁵⁴ Med framveksten av Massalia som viktigste handelssentrum forandret seg markedssituasjonen i Gallia. Massaliotiske handelsmenn benyttet seg av Rhône og Saône for å komme seg lenger inn i landet, for å selge sine varer og kjøpe andre. I første omgang foregikk det gjennom byttehandel, senere kom også penger inn i spillet. Massaliotene brakte vin til den keltiske befolkningen, og fikk korn og malm, mineraler og metaller som betaling. I denne byttehandelen gjaldt det et grunnleggende punkt: den som kunne gjengjelde massaliotenes vinleveringer med de største "gavene", nøy høyest anseelse.

⁵¹ Botermann (2005), s. 186ff.

⁵² Maier (2003), s. 77f.

⁵³ Maier (2003), s. 21.

⁵⁴ Maier (2003), s. 28. Også Furger skriver at den galliske adelens orientering mot sør utgjør et tradisjonelt element i den keltiske kulturen, og er dermed ikke noe uvanlig. Det som er spesielt er at den galliske lokalbefolkningen bevisst ble integrert i den ekspansive rikspolitikken som romerne drev. (Furger (2001), s. 55)

Nå kan man tenke seg at det neppe var den vanlige bonden som hadde anledning til det, hans produksjon var for liten. Det måtte være de som kunne produsere et overskudd. Stammelederne derimot var i stand til å kunne levere generøse “gjen-gaver”; og de undersatte måtte dermed produsere mer. Til gjengjeld fikk de være delaktig i stammeledernes gevinst.⁵⁵ På denne måten ble befolkningen mer integrert i et mer eller mindre fast handelssystem. De lavere samfunnssjiktene ble knyttet nærmere til sine ledere, og disse “kjøpte” seg sin popularitet gjennom å la sine undersatte ta del i gevinsten. Forandringer i handelsmønsteret ga dermed også utslag i hvordan det sosiale liv hos kelterne så ut. Den i utgangspunktet subsistensorienterte keltiske befolkningen ble slik dratt inn i en mer markedsorientert produksjon.

Handelen med den greske kolonien resulterte dermed i at byttehandelen ble mer intensiv, og lokal produksjon økte. Men det førte også til at gallerne, og da særlig de i Sør-gallia, kom i berøring med gresk kultur. Virkninger av dette viste seg for eksempel i at gallerne etter hvert tok i bruk det greske eller et gresk-liknende alfabet.⁵⁶

Drikkeservise og vin fra Italia ble dermed allerede importert før romerne tok seg til rette i Gallia. Med nye typer servise skjedde det sannsynligvis også en forandring i matvanene.⁵⁷ Den grunnleggende næringen kan muligens ha blitt litt mer variert, og i all hovedsak må det ha dreid seg om sauser som var ny i det keltiske kjøkken. Men selv om man hadde fått nye “kjøkkenredskap” var tilberedningen av maten mest sannsynlig fortsatt den samme. Det er også mulig at noen av redskapene til og med ble brukt på en annen måte enn hva de var tenkt til.⁵⁸ Man kan lett forestille seg dette, siden gallerne neppe hadde stått i et romersk kjøkken og sett – og lært – bruken av disse redskapene som handelsmennene brakte med seg.

Handelen hadde også til følge at det keltiske samfunnet kom i berøring med pengeøkonomien. Først var det innflytelsen fra de greske koloniene med Massalia i spissen, og etter hvert også fra Roma. I 120 f. Kr. ble provinsen Gallia Transalpina opprettet, og romerne kom nærmere den galliske befolkningen enn noen gang før. Med dette ble tilgangen til romerske varer lettere. Gallerne etterliknet etter hvert også det romerske myntsystemet, og

⁵⁵ Botermann (2005), s. 68f.

⁵⁶ Freyberger (1999), s. 249.

⁵⁷ Botermann (2005), s. 21.

⁵⁸ Schucany (2007), s. 32.

tilpasset sine før hellenistisk inspirerte mynter de romerske denarene.⁵⁹ Helvetierne i det spesielle tok i det 3. århundre f. Kr. over gullmynter etter Philipp II.⁶⁰, og etterlikninger ble funnet i området rundt dagens Oberrhein (mellom Basel CH og Bingen D) og det franske grenseområde Alsace. Også det Sentralsveits ble dominert av mynter etter hellenistisk forbilde. I dette område ble det preget mynter, noe som kan tyde på at de politiske og økonomiske strukturer var noenlunde stabile. I området av dagens Bayern, som til dette tidspunktet var helvetisk bosettingsområde, ble det derimot funnet mynter etter romersk forbilde.⁶¹ Dette lar slutte at helvetierne på høyre siden av Rhinen hadde hatt større kontakt med romerne enn deres naboer på vestsiden. Men på grunn av innflytelse fra andre stammer (som for eksempel boierne lenger øst) og flyttebevegelser vestover forandret deres pengesystem seg og forlot det romerske forbilde for en stund. I løpet av det 1. århundre f. Kr. tilpasset det helvetiske myntsystemet seg det romerske igjen.⁶²

Handelen innebar en gjensidig utveksling av forskjellige varer og er dermed et indisium på tidlig kulturell interaksjon. Men samtidig var det også enkelte stammer som ikke var interessert i å bruke romerske varer, og dermed å åpne seg for romersk kulturell påvirkning. Furger skriver at nervierne, en belgisk folkestamme, ikke tillot romerske handelsmenn å oppholde seg i deres områder, og import av romerske luksusvarer var forbudt.⁶³

Helvetierne i det spesielle ser ut til å ha klart å holde sin selvstendighet oppe gjennom den andre halvdel av det 1. århundre f. Kr. Både kunsthåndverk og fjernhandelen blomstret, noe som godt kan stå i sammenheng med romersk nærvær. Kontakten med romerne synes dermed også å ha hatt innflytelse på helvetierne. I det rauriske oppidum ved Basel for eksempel ble det funnet diverse bruddstykker fra både italiske og spanske vinamforaer, som tyder på at importen – og dermed handelen - stadig økte.⁶⁴ Også amforaer som inneholdt oljer eller oliven

⁵⁹ Krausse (2007), s. 16.

⁶⁰ Philipp II. regjerte Macedonia mellom 359-336 f. Kr.

⁶¹ Furger-Gunti (1986), s. 79.

⁶² Furger-Gunti (1986), s. 79-84.

⁶³ Furger (2001), s. 55f. Caesar beskriver dette også i *Gallerkrigen*, men snakker kun om belgerne generelt: disse var ifølge han de mest fryktløse mennesker i Gallia. Grunn til det var at det bare var få handelsmenn som nådde deres områder, og det dermed ikke ble importert romerske luksusvarer som kunne påvirke stammen på en negativ måte. (BG, I, 1 (3).)

⁶⁴ Furger-Gunti (1986), s. 119. Se også Le Roux (2006).

tyder på dette. I tillegg dukket det også her nye former for servise og oppbevaring opp.⁶⁵ Dette må være et indisium på at kjøpekraften holdt seg oppe eller til og med ble større.

2.2.4 Ovenfra-ned, eller nedenfra-opp?

Etter å ha sagt at de strukturelle faktorene for det meste virket ovenfra ned, kan man spørre seg om det samme gjelder for de kulturelle faktorene. Hvem var det som sto for utbredelsen og spredningen av kulturelt gods? For de kulturelle faktorene er det vanskeligere å avgjøre om det handlet seg om en påvirkning ovenfra ned, eller heller nedenfra opp. I utgangspunktet omfattet og berørte de kulturelle utformingene alle samfunnssjikt mer direkte. Her får vi kanskje også for første gang øye på de keltiske kvinnenes innflytelse på prosessen. Det må understrekes at kvinnene kun ble indirekte påvirket av kontakten mellom romerne og kelterne. Schucany poengterer at kvinnene neppe hadde sett tilberedningen av mediterrane matretter med egne øyne, og heller ikke vært med på noen festmåltider som romerne holdt.⁶⁶ Men det var de som var ansvarlige for tilberedningen og lagringen av matvarer. Det var kvinnene som håndterte alt som angikk husholdningen, og det var dermed også de som til syvende og sist avgjorde om nye matvarer, nye tilberedningsmåter eller nye former for servise fikk gjennomslag eller ikke.

I det store og hele kan det se ut som om både eliten i lokalsamfunnet og den vanlige befolkningen spilte en rolle når det kommer til de kulturelle aspektene. Begge agerte på sitt plan og tok opp de elementene som passet for dem.

2.3 Nøkkelen er...

Nøkkelen til romernes suksess lå etter min mening i måten de annekterte områdene og befolkningen der ble håndtert på. Det var hvordan romerne agerte på det store plan, gjennom å integrere store folkemasser i sitt rike og å la de være delaktige i rikets liv, som førte fram. Ikke-romere ble til sine fordeler innlemmet i det romerske imperium, og romerne kunne høste

⁶⁵ Furger (2001), s. 58.

⁶⁶ Schucany (2007), s. 31. Se også MacMullen (1990), s. 63.

lojalitet og ferske soldater – og ikke minst tjene penger. Hånd i hånd med dette gikk det en – til en viss grad – identitetsskapende påvirkning. Gjennom det at i første omgang ingen direkte ble *tvunget* til å tilpasse seg til den andre kulturelt sett, økte romernes suksess.

Men alt dette var i utgangspunktet også avhengig av hvor mye kontakt de enkelte stammene hadde hatt med romerne, og hvilken forfatning stammene befant seg i. Gjennom mange århundre hadde det funnet sted en utveksling med hverandre som til slutt førte til at romerne og deres kultur ikke framsto som så fremmed for gallerne lenger. Mange stammer hadde fått kjennskap til den romerske kulturen gjennom selviniserte krigstokter (400-tallet f. Kr.), gjennom leiesoldatvesenet, eller handel. Dette kunne føre til en første tilpasning til den romerske kulturen, for eksempel gjennom utveksling av diverse varer. En lettere og større tilpasning fra keltisk side og en gjensidig tilnærming er derfor nærliggende. Men det er også et annet element som må tas i betraktning: tilstanden av Gallia *etter* krigen med Caesar. Så som etter alle kriger var skadene også i Gallia store. Romerne hadde tatt med det de kunne av skatter som bytte. En stor del av den antiromerske eliten hadde mistet livet, andre var blitt solgt som slaver. Den galliske befolkningen måtte ikke bare lide fysisk, men også psykisk. Også troen i druidene og gudene var sterkt såret.⁶⁷ At innflytelsen av romersk kultur blant gallerne tok seg opp etter en slik krig, er nok ikke særlig forbausende. Romerne kunne utnytte gallernes svakhet, og utbygge innflytelsen. Om en slik fremgangsmåte bevisst ble tatt i bruk, vil jeg la stå åpent. Jeg vil dermed si at det både var ytre og indre omstendigheter som bestemte hvor høy gjennomslagskraft den romerske kulturen hadde hos gallerne før Caesar tok seg inn og forandret deres liv for godt.

Et annet spørsmål som dukker opp i sammenheng med faktorene som synes å ha hatt innflytelse på prosessen er om det var slik at gallerne bare passiv tok i mot impulsene sendt fra romerne, eller om de selv framskyndte romaniseringen. I tillegg er det et interessant spørsmål om gallerne var tilbøyelige til å ta imot nye strømninger fra andre områder og kulturer og utforme disse i det hele tatt, eller om de reagerte med motstand; men på grunn av begrenset plass må jeg la dette siste spørsmålet la stå åpent.

⁶⁷ Furger (2001), s. 58.

2.4 Selvromanisering

Utgangspunktet for teorien om *selvromanisering* er at tilpasningen til den romerske kulturen ofte ble støttet og framskyndt gjennom at det underlegne eller beseirede folkeslag prøvde å etterlikne den romerske væremåten ut av forskjellige grunner.⁶⁸ Det blir også argumentert at det er akkurat denne siden av prosessen som veier tyngst i utbredelsen av romersk kultur. Dette ville bety at Roma ikke var motoren i hele utviklingen.⁶⁹ Fenomenet kom til uttrykk på alle nivåer, og synes å ha vært en faktor i både de strukturelle og kulturelle faktorene. I utgangspunktet var det Francis Haverfield som argumenterte for gallernes rolle i prosessen og deres vilje til å tilpasse og tilegne seg den romerske væremåten. For han var det deres handlinger og ønske om å bli “mer romersk” som var utslagsgivende for gjennomslaget av romersk kultur. Det er flere historikere som fulgte og følger Haverfields fotspor og som vektlegger selvromaniseringen som viktig del i forløpet. Tanken om selvromanisering ble videre utformulert i postkolonialistisk tid. Til forskjell fra Haverfield, som i sin tid kun fokuserte på eliten, kom det i tråd med utviklingen av sosialhistorien på 60-tallet de lavere samfunnsklasser inn i bildet. Perspektivet ble dermed snudd opp ned, fra å fokusere på et forløp som utviklet seg ovenfra-ned til å se det i et nedenfra-opp-perspektiv. Ved siden av en voksende interesse for den lille mannen i gata kan dette også sees i sammenheng med et forsøk på å frigjøre seg fra en slags skyldfølelse. Hvem hadde skylden for at det gikk som det gikk i for eksempel de afrikanske koloniene på 1800- og 1900-tallet? “Skylden” ble forskjøvet i retning av å si at lokalbefolkningen – om det nå skal være i provinsene eller koloniene spiller ingen rolle – *selv* ønsket å etterlikne okkupasjonsmakten, og de dermed til slutt frembrakte forandring.⁷⁰ Det kan stilles spørsmålsteget ved om lokalbefolkningen, gallerne, i det hele tatt hadde noe valg, om de faktisk *valgte* å etterlikne romerne, eller om det bare var en overlevelsesstrategi.

Men selv om gallerne syntes å tilpasse seg stadig mer den romerske livsformen og ta denne kulturformen opp i seg, ble de da så sterk påvirket at de til slutt selv ble til romere? Import og bruk av romerske eller italiske varer kan i mine øyne neppe hatt en så stor innvirkning på

⁶⁸ Krause (2007), s. 14ff.

⁶⁹ Schucany (2007), s. 25.

⁷⁰ Her skimtes det fortsatt et snev av imperialistiske tankemåter.

gallerne at disse regnet seg selv som romere. Det handlet seg her kun om en ytre forandring, som ikke nødvendigvis betyr at tenkemåten og oppfatningen av den egne person forandret seg. Det vil si at selv om gallerne, og da særlig de i provinsen Transalpina, hadde hatt kontakt med Roma over et langt tidsrom og kanskje til og med hadde fått romersk borgerskap, var de ikke romere så lenge som de ikke så seg selv som romere. I mange aspekter beholdt gallerne sin tradisjon og videreførte den. Det som oppstod etter Caesar og under keiser Augustus var nok mer av en gallo-romersk blandingskultur enn noe annet. Men uansett, om det nå var slik at den keltiske lokalbefolkningen aktivt og bevisst rettet seg etter romerne, fulgte den nyeste togamoten og spiste grøten sin med saus på, eller om det handlet seg om en ubevisst tilpasning, som kanskje på en måte var nytteorientert, så vil jeg påstå at det var lokalbefolkningens handlinger som utgjorde den store faktoren for forandring.

Men kan man ikke også spørre om ikke all “romanisering”, med alle sine aspekter og perspektiver, framstår som selvromanisering? Til syvende og sist var det jo gallerne som *tilpasset* seg – og ikke som *ble* tilpasset. Dette skjærer seg litt med påstanden om at gallerne egentlig ikke hadde noe valg når det kom til å tilpasse seg; men det kan vel neppe snakkes om noe “tvangsromanisering” av de brede befolkningssjiktene. Selv om gallerne kanskje i bunn og grunn ikke kunne velge fritt, så var det allikevel dem selv som gjennomførte handlingen, brukte romerske gjenstander, integrerte romerske næringsmiddel i spiseplanen, eller arbeidet i lokaladministrasjonen under romersk styre.

2.5 “Spesialfall” språk

Den romerske ekspansjonen har uten tvil hatt en sterk innvirkning på det europeiske bildet, og etterlatt sine spor rundt omkring. Et vitne av denne innflytelsen er utstrekningen av romaniske språk i dagens Europa. Portugisisk, spansk, katalan, fransk, reto-rumantsj og rumensk er noen av etterkommerne til språket opprinnelig brukt i Latium i Mellom-Italia – latin. Rundt år 100 f.Kr. var det et stort antall av forskjellige språk å finne langs kysten til den italiske halvøya og rundt Middelhavet. Noen 500 år senere var bildet et komplett annet.⁷¹ Hvor sterk det latinske språket var og hvor mye innflytelse det hadde vises i at språk som etruskisk og iberisk, eller ulike keltiske språk i Mellom-Europa forsvant fra språklandskapet

⁷¹ Bull i Simonsen (2004), s.36.

for godt.⁷² Hvordan er det mulig at det latinske språket fikk så mye innflytelse? Og er det mulig å sammenlikne det med dagens utbredelse av engelsk som *lingua franca*?

Latin var språket til imperialmakten. Legionene og auxiliarenhetene brukte latin både skriftlig og muntlig. I militæret, en av imperiets største arbeidsgivere i følge Dalby, ble det brukt latin.⁷³ Massen av soldater som kom fra alle provinser måtte tilegne seg språket som overordnet kommunikasjonsmiddel.⁷⁴ Den interne kommunikasjonen i administrasjonen foregikk på latin; alle lovene var på latin, i likhet med myntlegendene. Latin ble dessuten brukt utelukkende i skolene.⁷⁵ Allikevel så presset Roma ikke på å innføre språket som det eneste i hele riket.⁷⁶ Gresk ble for eksempel anerkjent som det andre offisielle språk. Selv om noen pre-romerske språk som nevnt ovenfor ikke overlevde den latinske ekspansjonen, var det likevel noen som klarte å holde seg, selv om de ikke hadde noe skriftlig form i datiden. Eksempler på det er vaskonsk, den antikke forløperen til baskisk, eller gælisk.⁷⁷

Kan man dermed si at latin ble brukt som *lingua franca* av ikke-romerne?⁷⁸ Et aktuelt eksempel er engelsk – selv om det ikke er språket med flest morsmålstalere, så er det stadig flere mennesker som lærer engelsk for å kunne interagere med andre på et internasjonalt plan. Grunnene til ønsket om kommunikasjon kan det være mange; poenget er at man gjennom å kunne kommunisere middels en *lingua franca* er i stand til å trekke diverse fordeler. At også gallerne så fordeler i mer eller mindre å beherske okkupasjonsmaktens språk synes da nærliggende. Deres tilbøyelighet til å lære latin kan i tillegg tyde på at gallerne var åpne for å interagere med romerne. Følger man nå definisjonen og anvender den på bruken av latin, så vil latin framstå som en *lingua franca*. Spørsmålet om hvorfor romerne da ikke lærte seg

⁷² Krausse (2007), s. 14. At det i Bretagne fortsatt blir brukt et keltisk språk blir forklart med at det var etterkommere til keltiske stammer fra Cornwall som hadde bosatt seg der i senantikken og tidlig middelalder; dermed handler det seg ikke om et folk som hadde holdt på sitt opprinnelige morsmål gjennom romersk herredømme i Gallia. (Janson (2003), s. 94, og Maier (2003), s. 15.; også MacMullen (1990), s. 32.)

⁷³ Dalby (2003), s. 46.

⁷⁴ Eck (2007), s. 44.

⁷⁵ Janson (2002), s. 95.

⁷⁶ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 115. Dette til forskjell for Norge, som arbeidet hardt for å *fornorske* den i riket bosatte befolkningen, som ikke hadde norsk som morsmål.

⁷⁷ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 115.

⁷⁸ Schwach i Simonsen (2004), s. 47, og Finegan (1999), s. 591. En *lingua franca* er et språk som brukes mellom personer med forskjellig morsmål for å gjøre felles kommunikasjon mulig.

språkene til sine undersatte er vel overflødig, og svaret entydig. Dalby argumenterer at latin framsto “surely (as) the lingua franca of most army units, across the whole of that vast Empire.”⁷⁹ Jeg vil påstå at bruken av latin som lingua franca ikke bare begrenset seg på militæret. Det var nok flere, som for eksempel handelsmenn eller rett og slett de som så seg på en eller annen måte tjent på gjennom å kunne latin, som ønsket å kunne tilegne seg og bruke språket. I senere tid var latin det universelle skriftspråket i Europa og sto imot konkurransen fra andre som trengte seg på. Janson poengterer i tillegg at det var regelen at Europas dannede var tospråklige – med latin som andre språk.⁸⁰ Min konklusjon er dermed at bruken av latin kan stå på samme nivå som vår moderne bruk av engelsk som lingua franca.

Men hva gjorde at latin fikk så stor gjennomslagskraft, når det ser ut som om romerne selv ikke hadde noe ønske om å innføre latin som eneste språk brukt i imperiet? Ville man komme videre i livet, eller sikre seg sin posisjon, måtte man lære latin, og dermed tilpasse seg okkupasjonsmakten. Forklaringen er enkel:

*Language is not just denotational, a term which refers to the process of conveying meaning, referring to ideas, events of entities that exist outside language. While using language primarily for this function, a speaker will inevitably give off signals concerning his or her social and personal background. Language is accordingly said to be indexical of one’s social class, status, region of origin, gender, age group and so on.*⁸¹

Med andre ord – språk skaper identitet. Språket brukt er dermed sterkt knyttet til hvilket bilde av seg selv den talende vil vise til et hvert tidspunkt.⁸² Men det ser ut til å være mer bak bruken av et språk enn bare det. I følge Saphir-Whorff-hypotesen blir fornemmelsen av diverse aspekter i vår verden farget, alt etter hvilket språk man bruker.⁸³ Det kan bety at kunnskapen av latin har bidratt til spredningen av romersk kultur i og med at språkkunnskapen gjorde den mer attraktivt for gallerne.⁸⁴

Et argument er at det ser ut som om romerne ikke tvang gallerne til å lære latin; det synes at de tilegnet seg språket av egen (mer eller mindre) fri vilje, som tyder på nytteorientering.

⁷⁹ Dalby (2003), s. 46.

⁸⁰ Janson (2002), s. 102f.

⁸¹ Mesthrie & Swann (2009), s. 5f.

⁸² Adams og Swain i Adams, Janse og Swain (2002), s. 2.

⁸³ Mesthrie & Swann (2009), s. 6.

⁸⁴ Ramsey MacMullen argumenterer for attraktiviteten av den romerske “way of life”. (i Hingley (2008), s. 43)

Dette førte i neste omgang til at tospråklighet ble mer utbredt. Adams og Swain utdyper dette og skriver at politisk og økonomisk samhandling mellom folk av ulik etnisk tilhørighet ga språk *“formal or informal parity, and this may cause a widespread learning of both languages, leading to a balanced bilingualism.”*⁸⁵ Alt etter behov kunne folk “switch” fra det ene språket til det andre. Bevis på dette er i følge Adams og Swain svært omfattende, både i litteratur og innskrifter.⁸⁶ At en del av befolkningen i Gallia selv valgte å lære latin for å kunne kommunisere med romerne framstår i mine øyne som et indisium på gallernes vilje til samhandling med romerne, og at de selv ønsket en viss tilpasning. Jeg vil dermed påstå at det kan gå inn som element i selvromaniseringen.

3. Forskningens utvikling

Siden begynnelsen av romaniseringsforskningen på 1800-tallet har denne utviklet og forandret seg betydelig. All forskning må sees i tidens ånd – og romaniseringsforskningen er ikke noe unntak. Siden romaniseringsforskningens grunnlegger Theodor Mommsen⁸⁷ begynte sitt arbeid på 1800-tallet og til i dag har det skjedd store endringer ikke bare i måten vi oppfatter og interpreterer vår nåtidige verden på, men naturlignok også hvordan vi ser på fortiden og hvordan livet må ha artet seg der og da. En hver tid har kommet med sine ideer, ideologier og interpretasjonsmåter, og satte sitt preg på rådende oppfatninger og meninger. Med et skiftende syn på ulike ideologier har også retninger innen historieforskningen, og med dette også resultatene forandret seg. Ser man på romaniseringsforskningen fra sin tidligste tid til i dag er det nødvendig å ha datidens rådende ideologier og omstendigheter i bakhodet.

Et moment som må poengteres her er at også vår forskning i dag er farget, også vi ser våre forskningsobjekter gjennom briller. Det betyr at når vi for eksempel snakker om *globalisering i antikken*, så er det en tanke vi har kommet opp med på grunn av hvordan vi opplever, oppfatter og interpreterer våre omgivelser på, og på grunn av impulsene vi mottar fra vår omverden. Med oppkomsten av debatten om globalisering har historieforskerne tatt den opp og projisert den på et fenomen de ønsket å forklare. Det samme når det blir snakket om

⁸⁵ Adams og Swain i Adams, Janse og Swain (2002), s. 10.

⁸⁶ Adams og Swain i Adams, Janse og Swain (2002), s. 1.

⁸⁷ Rothe (2005), s. 3.

kreolisering, eller *kulturell revolusjon*. Hingley beskriver dette ved å si at “(...) *our writings about the past cannot escape the context in which they are produced – the present.*”⁸⁸ Samtidig kan man spørre seg om det er et triks som historikerne anvender, for å holde interessen for historieforskning oppe. Siden de klassiske studiene synes å være av mindre interesse blant de yngre generasjoner, kan dette være et knep for å få mer oppmerksomhet igjen.

3.1. Romaniseringsforskningens første skritt – modernismen

På 1800-tallet var Europa preget av store omveltninger og en tilsynelatende stadig raskere fremskridende tid. Det var økende nasjonalistiske bevegelser som kulminerte i Italias og Tysklands samling på 1860- og 1870-tallet henholdsvis, en omfattende industrialisering i de fleste europeiske land, og økende imperialistiske krav i alle retninger med blant annet påfølgende “siviliseringstiltak” rettet mot de innfødte. På en eller annen måte og i forskjellig stor grad hadde alt dette innflytelse på de enkelte individenes hverdag, men også – og ikke minst – på tenkemåten; nye ideologier og strømninger fikk også innpass i skribentenes og forskernes arbeid, naturlignok. Utslag av dette viser seg derfor også hos Theodor Mommsen (1817-1903), opphavsmannen til det moderne romaniseringkonseptet.⁸⁹ Det var han som preget uttrykket *Romanisierung*, begrepet som han brukte for å beskrive de kulturelle forandringer som skjedde i områdene som ble innlemmet i det romerske imperiet.⁹⁰ Helt i tråd med den rådende modernistiske tidsånd forsvarte han romersk ekspansjon, og de såkalte siviliserende tiltak som fulgte utvidelsen av riket. Med Darwins teori i bakhodet argumenterte Mommsen for at det var naturlig at romerne beseiret sine naboer og dermed spredte sin kultur til de “mindre” eller “helt usiviliserte” mennesker.⁹¹ Dette tiltaket var etter Mommsens mening planlagt fra romernes side, og endringer som skjedde hos de keltiske stammene fant kun sted på grunn av romersk innflytelse; de innfødte innehadde bare en passiv rolle i

⁸⁸ Hingley (2008), s. 4.

⁸⁹ <http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/MommsenTheodor/index.html> (13.10.2010); Rothe (2005), s. 3.

⁹⁰ Hingley (2008), s. 32.

⁹¹ Rothe (2005), s. 5.

prosessen.⁹² Resultatet var at begrepet *romanisering* bar sterk preg av nasjonalistiske og imperialistiske ideologier.⁹³

I det engelskspråklige rom var det Francis Haverfield (1860-1919)⁹⁴ som introduserte begrepet *romanization*. I følge Webster var han den første å gi en omfattende analyse av prosessen.⁹⁵ Haverfields innstilling var kanskje mindre nasjonalistisk preget enn andres, men også han var et barn av sin tid. At han likestilte det romerske imperiet med sivilisasjon kommer fram i hans utsagn om at “*the safety of Rome was the safety of all civilization. Outside was the wild chaos of barbarism.*”⁹⁶ I en tid da Storbritannia var en imperialistisk stormakt kan dette utsagnet nesten høres ut som om han beskrev hans egen samtid. Haverfield fulgte Mommsens fotspor, og argumenterte for viktigheten av å la arkeologien tilkomme mer oppmerksomhet i oldtidsforskningen.⁹⁷ Til forskjell for Mommsen la han mye vekt på de innfødtes rolle i prosessen: deres vilje til å bli romanisert var for han det utslagsgivende. Hovedfokuset lå fremdeles på eliten i provinsialsamfunnet.⁹⁸

I dette tidlige stadiet av romaniseringsforskningen ble det argumentert at befolkningen i områdene som kom i kontakt med den romerske kulturen gjennomgikk en frivillig kulturell forandring, og tilpasset seg til den nye kulturen.⁹⁹ Erkjennelsen baserte seg på arkeologiske funn fra nordvestlige provinser, som viste at provinsialbefolkningen hadde tatt opp romerske elementer i sine kulturelle utforminger.¹⁰⁰ Prosessen ble dermed beskrevet som ensidig – den romerske kulturen tok over. Webster uttrykker det slik at romanisering ble oppfattet som en “*linear transfer of ideas from the center to the provinces*”.¹⁰¹ Generelt sett kan man si at i tråd

⁹² Rothe (2005), s. 5ff.

⁹³ Hingley (2008), s. 15.

⁹⁴ <http://www.oxforddnb.com/index/101033762/Francis-Haverfield> (09.11.2010)

⁹⁵ Webster (2001), s. 211. For Haverfield var det i hovedsak utviklingene i provinsen Britannia som var av interesse. (Rothe (2005), s. 4)

⁹⁶ Haverfield (1912), s. 10.

⁹⁷ Rothe (2005), s. 4.

⁹⁸ Rothe (2010), s. 2, og (2005), s. 6.

⁹⁹ Hingley (2008), s. 16.

¹⁰⁰ Rothe (2005), s. 3. Dette var et stort framskritt i den tid, siden man før tilskrev romerske artefakter funnet i provinsene romerske innvandrere. (ibid)

¹⁰¹ Webster (2001), s. 210.

med den sosialdarwinistiske teorien og storimperialistiske ideologi tilkjente historikerne romerne de samme “rettigheter og plikter” som sine egne imperialistiske herrer. Ideen om sin egen “rases” overlegenhet ble projisert på romerne, som i øyne til datidens historikere bare utførte sitt naturlige kall – å bringe sivilisasjon over “barbarene”. I tillegg kom det troen på at den europeiske kulturens verdier hadde uinnskrenket gyldighet. Begrunnelsen for denne holdningen var at den vestlige kulturen var etterkommeren til den klassiske verdens sivilisasjon.¹⁰² Hadde romerne ikke tatt hånd om saken og ordnet opp i Europa, hvordan ville det da ha gått til? Kanskje vår verden hadde vært en helt annen, og Europa hadde sunket ned i barbari; hvem vet. Uansett så må man også være bevisst på vekselvirkningen som dette førte med seg. Et resultat var at litteraturen fra antikken ble brukt til å rettferdiggjøre egne imperialistiske handlinger. Å sammenlikne seg selv med det romerske rike ga god grunnlag for å kunne spre sin vestlige sivilisasjon over mindre utviklede områder. Romanisering fremsto dermed som bindeledd mellom romernes imperialistiske ekspansjon og vestens imperialistiske krav i datiden.¹⁰³

3.2. Nye strømninger – fra 1960- til 90-tallet

I første halvdel av 1900-tallet forandret romaniseringsforskningen etter Mommsen og Haverfield seg lite. Men fra 50-tallet begynte tankene om romerne, deres framstøt i nye områder og de kulturelle forandringene i disse å gå nye veier. 60-tallet brakte nye utfordringer: man måtte ta stilling til en krig som var blitt avsluttet bare noen år tidligere og samtidig se seg konfrontert med nye, mens kravene etter fred ble mer pressende; de raske teknologiske framskritt ble stadig mer møtt med skepsis, og ofte negativ vurdert; men det var særlig at de gamle kolonialmaktene stort sett mistet deres innflytelse, og at stadig flere kolonier ble uavhengige som hadde den største innvirkningen på romaniseringsforskningen. Imperialismen ble satt i et retrospektivt perspektiv, og den før positive fornemmelsen av uttrykket fikk en bitter ettersmak. Martin Millett ga denne tiden navnet *the post-imperial age*.¹⁰⁴

¹⁰² Woolf (2003), s. 5.

¹⁰³ Hingley (2008), s. 26f.

¹⁰⁴ Rothe (2002), s. 39.

Innen romaniseringsforskningen utviklet det seg to linjer, hver med sine perspektiver. På den ene siden var det det som kan legges inn under *the new orthodoxy*. Til forskjell for tidligere forskning var nå hovedargumentene at romerne ikke fulgte noe gjennomtenkt og langsiktig eroblingsplan, men tenderte til en *laissez-faire* holdning. Denne holdningen i kombinasjon med det at kommunikasjon over større distanser fortsatt gikk sakte, og at geografiske og kartografiske kjennskap var utilstrekkelige, ville også bety at det ikke fantes noe ideologisk ledet romaniseringspolitikk. Romernes eneste interesse gjaldt provinsenes pasifisering, for å kunne hente inn skatter og nye soldater. Det var dermed den innfødte befolkningen som ble sett på som motoren bak utviklingene og forandringene i provinsene.¹⁰⁵ Her lar seg forbindelser til Haverfields teorier skimte. Det var særlig den britiske arkeologen Millett som tok utgangspunktet i disse og videreutviklet dem. Han var ute etter å vise konteksten som ga rom for sosial forandring hos provinsialbefolkningen. Millett tilskrev den lokale eliten en sentral rolle i prosessen: med både økonomiske, politiske og sosiale motiver i tillegg til deres ærgjerrighet og konkurranse seg imellom fungerte de som formidlere av romersk kultur.¹⁰⁶

På den andre siden utviklet seg det *post-kolonialistiske perspektivet*¹⁰⁷, med bl. a. Jane Webster i spissen, som stilte seg generelt svært kritisk mot imperialismen. Websters hovedargument var at dette perspektivet ville levere et nytt bilde av romaniseringen, gjennom å undersøke den kulturelle politikken i provinsene. Det ble dermed arbeidet for å få fram vesenet til de indigene kulturene, hvordan provinsialbefolkningen må ha opplevd romaniseringen, og motstanden som de gjorde. I tillegg ble det lagt særlig vekt på å redegjøre for de negative utviklingene som den romerske imperialismen hadde forårsaket. Post-kolonialistene argumenterte også at det i den tidligere forskningen var blitt lagt alt for mye vekt på det romerske perspektivet, som hadde ført til en ensidig beskrivelse av fenomenet.¹⁰⁸ Deres arbeid ble på grunn av det dedikert provinsialbefolkningen. Hingley beskriver dette som *nativist school of thought*, som også vektla at tradisjoner til den innfødte befolkningen besto selv til tiden etter den romerske ekspansjonen.¹⁰⁹ Men også post-kolonialistenes fokus

¹⁰⁵ Rothe (2002), s. 43ff.

¹⁰⁶ Hingley (2008), s. 42. For Millett se f. eks. *The Romanization of Britain* (1990).

¹⁰⁷ Hingley kaller dette perspektivet som *the nativist school of thought*. (Hingley (2008), s. 40).

¹⁰⁸ Rothe (2002), s. 49ff.

¹⁰⁹ Hingley (2008), s. 40.

på *det innfødte* hadde sine ulemper: elementer blandet av begge den romerske og den keltiske kulturen ble forbigått og ignorert.¹¹⁰

Det viser seg også her at det var forskning i tidenes ånd. Det ene var utfordringen til kamp mot imperialistiske gjenferd. Det andre var den voksende interessen for de mer personlige og psykologiske aspekter ved samhandlingen mellom romerne og provinsialbefolkningen, som sto i tråd med framveksten av sosialhistorien i løpet av 1960- og 70-tallet. Nå skulle “hele mennesket” stå i fokus, handle om “de mange” og “folk flest”.¹¹¹ Samtidig begynte det teorier fra både sosiologi og antropologi å få innpass i historieforskningen¹¹², og akkulturasjonsmodellen ble anvendt for å forklare romaniseringsprosessen. Akkulturasjon ble forstått som en “(...) *mehrphasigen Kulturwandel, der durch direkten und lang anhaltenden Kontakt zwischen Gesellschaften unterschiedlichen kulturellen Gepräges entsteht*”.¹¹³ Med andre ord beskriver det en prosess der det i møtet mellom to samfunn ville finne sted en gjensidig utveksling av og tilnærming til den andres kulturelle elementer. I en slik situasjon ville den militærisk, organisatorisk og teknisk overlegne sivilisasjonen fungere som forbilde, som den underlegne sivilisasjonen ville rette seg etter. Dette skjer vanligvis ikke gjennom press fra den overlegne sivilisasjonen, men først og fremst gjennom at den underlegne *ønsket* en tilpasning.¹¹⁴ Dette støttet opp under Haverfields vektlegging av selvromaniseringen, og var en motvekt mot Mommsens “enveiskjøring-teorier” som argumenterte for at romaniseringsprosessen var en ensidig prosess som gikk fra romerne over på kelterne. Akkulturasjonsteorien ble imidlertid i løpet av 80-tallet forlatt igjen; antropologene hadde gitt den opp allerede på 70-tallet. Grunnen til det var at modellen ble sagt å ta i bruk et *idealfall*, dvs. at det ble satt to samfunn med faste kulturelle, homogene og lukkede systemer opp mot hverandre.¹¹⁵ Allikevel dukker begrepet fortsatt opp her og der i nyere forskningsarbeid, som for eksempel hos Krausse 2007, da i forbindelse med konseptet *globalisering*.

¹¹⁰ Webster (2001), s. 212.

¹¹¹ Kjeldstadli (1999), s. 82.

¹¹² Hingley (2008), s. 36.

¹¹³ Krausse (2007), s. 15. “(...) *en kulturell endring i flere faser, som oppstår gjennom direkte og langvarig kontakt mellom samfunn av ulik kulturell egenart.*” (min oversettelse)

¹¹⁴ Krausse (2007), s. 15.

¹¹⁵ Rothe (2002), s. 66.

På 80-tallet fikk romaniseringsforskningen et nytt støt, denne gangen fra økonomivitenskapelig side. Ideen var at den romerske ekspansjonen kun var økonomisk orientert. Dette vil jeg komme tilbake til i 3. 3. 3 – *Globalisering i antikken?*.

3.3. Hvor står forskningen i dag?

Som nevnt ovenfor skal den følgende delen ikke fremstille en historiografisk gjennomgang, men en diskusjon av de nyeste trender innen forskningen. Jeg vil først ta opp debatten rundt temaet om det i det hele tatt er mulig å bruke ordene *romersk*, *romanisering* eller *romersk kultur*. Deretter kommer det å bli presentert tre *moderne* interpretasjonsmåter av forandringene som skjedde i de romerske provinsene, som prøver å sette nye ord på et gammelt, men likevel dagsaktuelt, fenomen.

Romaniseringsforskningen til i dag har gått videre og leverer et stadig mer variert bilde av hvordan den kulturelle utveksling kan ha gått fore seg. Rothe skriver at det var særlig forskningen i denne forandringens natur og faktorer som bidro til det som har gjort de største framskritt i de siste år.¹¹⁶ Diskuterte man i begynnelsen av 90-tallet verdien av forskningsresultater som den post-koloniale linjen presenterte, kom man i slutten av 90-tallet til en konklusjon: forskningen hadde til da viet sin oppmerksomhet til å finne enten “det romerske” eller “det innfødte”. Rothe uttrykker det slik at “*all previous theories suffered from a binary categorization of cultural elements*”.¹¹⁷ Også Hingley poengterer problematikken med dualismen romersk – innfødt. Han mener at gjennom å kritisere den modernistiske romaniseringsforskningens fokus på “det romerske”, og selv å sette “de andre” i sentrum av interessen, hadde den nativistiske, post-kolonialistiske linjen ikke tatt problemet ved roten, men bare forskjøvet det.¹¹⁸ I grunn og bunn var det til da bare blitt behandlet et enten-eller-spørsmål: enten var det romernes dominans som førte til forandringer, eller gallerne vilje til å forandre seg. Det var en type svart-hvit-tenkning som ikke tillot noe gråsoner, og som gikk i retning av samme resultat: romerne ga, gallerne tok imot.

¹¹⁶ Rothe (2010), s. 4.

¹¹⁷ Rothe (2010), s. 4.

¹¹⁸ Hingley (2008), s. 41.

Dette førte i neste omgang til at det fra midten av 1990-årene ble stilt spørsmålstegn ved selve begrepet *romersk*. I noen tilfeller ble begrepene *romersk* og *romanisering* helt forkastet, og spørsmålet om hva “det romerske” *egentlig* var ble mer omfattende diskutert.¹¹⁹ Phil Freeman engasjerte seg sterk i denne diskusjonen. Han mener at den moderne forskningen blir dominert av to retninger: på den ene siden den konservative med Hanson og Whittaker i spissen, som etter hans mening bare følger de gamle fotspor, og som tar de gamle resultatene og reviderer disse. På den andre siden ser han “nytenkere”, hvor han også plasserer seg selv, som kvitter seg med de grunnleggende forskningsrammene fra 1800-tallet, og som forkaster begrepet *romanisering* som konsept.¹²⁰ Disse nytenkere var også ut etter å mykne opp den gamle forståelsen av begrepene *romersk* og *romersk kultur*, eller å finne nye begrep som kunne bedre omskrive hvordan den kulturelle utviklingen artet seg i de ulike regioner av det romerske imperiet.¹²¹

Begrunnelsen for det ligger i ovenfor nevnte paradoks: det som vi kaller for *det romerske* er i seg selv en blandingskultur som i løpet av tiden har tatt opp et utall forskjellige elementer fra andre kulturer. Kulturen som vi i dag oppfatter som romersk er i seg selv resultatet av en blanding mellom hellenistisk sinnelag og et stort antall ulike mediterrane og europeiske kulturelle utforminger. I tillegg til det kom det som ble utformet i selve bystaten Roma, bystaten som etter hvert skulle utvide sin makt og innflytelse og dermed gi sitt navn til fenomenet.¹²² Ved Augustus’ død omfattet det romerske rike et areal på 3,3 millioner km², med rundt 50 millioner innbyggere.¹²³ Det er vanskelig å forestille seg at alle mennesker i dette enorme rike var like, og fungerte på lik måte. Man kan kanskje si at mennesker som levde i det romerske imperiet kan sammenfattes under overbegrepet “romersk befolkning”¹²⁴ – men i et makroperspektiv kan man neppe påstå at alle sammen, hvert enkelt individ, var *romer*. Allerede begrepet *imperium* viser til at det handler seg om et flernasjonalt rike, som impliserer kulturell ulikhet. Med andre ord – romersk var ikke lik romersk. Dette må i sin videreføring også bety, at fenomenet romanisering ikke kan ha artet seg likt i de ulike

¹¹⁹ Rothe (2002), s. 112, og Hingley (2008), s. 17.

¹²⁰ Freeman i følge Rothe (2002), s. 113.

¹²¹ Hingley (2008), s. 17, s. 50.

¹²² Keay og Terrenato (2001), s. ix.

¹²³ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 29.

¹²⁴ Det er som å snakke om “den norske befolkning”, som ikke bare innbefatter etniske nordmenn og samer, men også utlendinger med eller uten norsk statsborgerskap, som har bosatt seg i Norge.

områdene. Begrepet *romersk* ser dermed ut til å være en veldig kompleks blanding av diverse konsept.¹²⁵ Man er i nyere tid blitt klar over at det ikke er en beskrivelse på ett spesielt menneskeslag, så som antatt før. Problemet var at det med begrepet *romersk* eller *romersk kultur* ble pekt i retning av ensidighet, hvor utformingen av kulturelle elementer i realiteten var svært mangfoldig. Denne homogeniteten ble ytterligere lagt vekt på gjennom selve uttrykket *romanisering*, der hovedtyngden ligger på “roman-“.¹²⁶ I tillegg kom det at muligheten for regional variasjon innenfor det romerske imperium hadde lite innpass i forskningen før 1960. Med videreutviklingen av arkeologiske metoder og nye funn ble det etter hvert lagt mer merke til variasjonene. Dette ga seg utslag i romaniseringsforskningen av den nyere tid.¹²⁷ Alt dette viser til nødvendigheten for å skape et nytt begrepsapparat rundt fenomenet av kulturell blanding og videreutvikling. Richard Hingley argumenterer for at det er på tide at “(...) *new understandings (...) move on, by abandoning the use of the term “Romanization” (...).*”¹²⁸ Det kan på den ene siden være formålstjenlig å forlate hele begrepet *romersk*. Problemet er at begrepet, sammen med *romanisering*, rommer for mangt, og i vår tid fungerer som et samlebegrep.

Men akkurat det kunne på den andre siden også brukes som et velfungerende motargument: begrepet *romanisering* er over tiden blitt mer fleksibel, i og med at hver tid har lagt sine ideologier, meninger og ideer i det. Innholdet ble dermed forandret og tilpasset tidenes ånd. Woolf mener at det fremstår som en “*convenient shorthand for the series of cultural changes that created an imperial civilization, (...).*”¹²⁹ Med dette blir det også klart at begrepet ikke fremstår som noe fast eller statisk; også i dag legger vi våre ideologier og standpunkter i begrepet, og videreutvikler det på denne måten. Selv om konseptet *romanisering* per se ikke fantes, fremstår uttrykket som et veldig nyttig verktøy for både arkeologer og historikere.¹³⁰ Det kan også forklare hvorfor antallet publikasjoner som fører uttrykket *romanisering* i tittelen har steget siden 2000-tallet.¹³¹ Men hva med begrepet

¹²⁵ Hingley (2008), s. 54.

¹²⁶ Webster (2001), s. 210.

¹²⁷ Hingley (2008), s. 30.

¹²⁸ Hingley (2008), s. 14.

¹²⁹ Woolf (2003), s. 7.

¹³⁰ Hingley (2008), s. 18.

¹³¹ Hingley (2008), s. 18.

romersk da? Et argument for å holde på uttrykket kan være måten romerne gikk fram i sin ekspansjon. Omliggende områder ble annektert, og møtet mellom kulturer ble en riksintern sak: “(...), the use of the term “Roman” for the constellation that formed the empire is justified by the fact that these highly variable individual cultures were incorporated into an entity that called itself by this term.”¹³² Med andre ord, gjennom det at romerne selv kalte seg for romere, er det også for oss i dag legitimt å bruke uttrykket.

Selv om det er en grunnleggende debatt som foregår over hvordan å bruke begrepene romersk og romanisering, hvordan ikke å bruke de, eller om konseptet i det hele tatt er eksistent – så blir uttrykket *romanisering* fortsatt brukt i dagens forskning. Mange historikere har funnet en vei å bruke uttrykket på. For meg fungerer uttrykket *romanisering* som et praktisk samlebegrep for en håndfull enkeltfenomener som til sammen resulterte i ett og samme sluttprodukt, nemlig en utveksling og blanding av kjennetegn som var ulike folkeslag til egen, en sammensmelting av enkeltdeler til – ikke nødvendigvis noe større, men sikkert noe nytt. Jeg erkjenner problematikken med begrepet *romersk* og ser at kulturbegrepet støter ved sine grenser. Innholdet av begrepet *romersk* er utydelig siden det tar opp i seg forskjellige elementer, uten at disse kan bli klassifisert på en mer nøyaktig måte. Fenomenet selv fremstår på den ene siden som mer konkret, siden det er mulig å vise til diverse indisier. Men på den andre siden er også det i seg selv ikke entydig, og har flere utforminger. Allikevel mener jeg at ved å henge seg opp i akkurat dette begrepet støter vi mot begrensninger som vi pålegger oss selv, og som kanskje virker mer hindrende enn framskridende i forskningen. Jeg er enig i at forskningen burde løse seg fra begrepet *romanisering*, særlig på grunn av vektleggingen av elementet *romersk* – men til enhver pris? Å prøve å finne fram til bedre egnete begreper for et komplekst fenomen som artet seg så mangfoldig i de ulike delene av Europa der romerne satt deres føtter, er som å prøve å komme opp med nye navn for hver ulik oppskrift for Bacalao. Grunningrediensene er uansett de samme, utformingen er i mine øyne det som varierer. På grunn av det har jeg valgt å bruke både begrepet *romersk* og *romanisering*.

Også ved tanken om kulturbegrepet kan man klø seg i hodet. Hver linje innen forskningen rundt *romanisering* stiller den romerske kulturen opp mot den galliske, og prøver å komme fram til en god forklaring på hvordan samhandlingen og tilpasningen til hverandre har artet seg. Med andre ord: kultur A i møte med kultur B. Kan det være en løsning å gå bort ifra hele kulturkonseptet, og begi seg til et nytt synsperspektiv? Det ser ut som om det oppstår

¹³² Hingley (2008), s. 56.

problemer allerede ved definisjonen på hva en kultur er. Jeg fikk inntrykket av at *den romerske kulturen* og *den keltiske kulturen* framstår som to lukkede enheter som crasher mot hverandre som en Jeep Cherokee som kjører med full fart på en Fiat Panda; noen deler “smelter sammen” eller hefter seg fast, noen blir forkastet, noen etterlater større spor enn andre. Selv om det er to helt forskjellige typer biler, så er de jo i grunnen akkurat det samme: en bil.

3.3.1 Romersk og gallisk kulturell revolusjon

Et forsøk på å løse seg fra *romaniserings*-begrepet er å se på forløpet som en kulturell revolusjon. Her vil jeg i all hovedsak støtte meg på Greg Woolfs artikkel *The Roman Cultural Revolution in Gaul* (2001). I denne artikkelen argumenterer Woolf for muligheten at den kulturelle forandringen i Gallia skjedde til samme tid som store omveltninger i Roma. I siste halvdel av det 1. århundre før Kristus var både maktsystemet og samfunnsstrukturen i Roma i forandring, og byen ble mer intellektualisert. Dette ga seg blant annet utslag i den romerske episke diktningen, livsrommet i Roma, og elitens seksualitet.¹³³ Samtidig gikk det en utvikling bort fra det hellenistiske forbilde, som hadde slumret i Romas bakgrunn for lang tid.¹³⁴ Den romerske eliten bar sterk preg av hellenistisk kultur, lærte gresk – ikke minst for den rike litteraturens del – og omga seg med gresk kunsthåndverk.¹³⁵ Løsrivelsen og emansipasjonen fra det hellenistiske kom til uttrykk i blant annet arkitektur, religion og filosofi, og litteratur. Litteraturen som oppstod i Roma på den tiden var sterk nok til å måle seg med den hellenistiske. Et eksempel kan være Vergils (70 – 19 f. Kr.) *Aeneiden*.¹³⁶ Grunn til disse omveltninger kan ha vært de nye forhold som Roma med fremskridende ekspansjon og det nyetablerte keiserveldet så seg overfor.

Woolfs standpunkt er dermed at den romerske kulturen ikke var en fast og uforanderlig konstante, men nesten som en levende organisme som gjennomgikk ulike faser. Dette står i

¹³³ Woolf (2001), s. 174.

¹³⁴ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 91, og Hingley (2008), s. 55. Begge taler for en sterk hellenistisk innflytelse på Roma.

¹³⁵ Meyer (2006), s. 273.

¹³⁶ Woolf (2001), s. 176. *Aeneiden* omtaler Aeneas' reise fra det brennende Troja til Latium, hvor han blir romernes stamfar. (<http://www.intermedia.uio.no/ariadne/idehistorie/idehistoriske-epoker/oldtiden/vergил-2/aeneiden> (01.11.2010))

kontrast til kulturoppfatningen som ligger til grunn for den modernistiske romaniseringsteorien. Der blir den romerske kulturen presentert som en fast enhet, som sprer seg fra sitt opphavsområde til Gallia, og brer seg ut der. På grunn av det mener Woolf at det kan være fruktbart å forskyve perspektivet fra *romanisering* til *kulturell revolusjon*, for å oppnå nye resultater innen forskningen. Grunnleggende ville det slik være mulig å unngå stillstand i debatten. Fordeler i denne fremgangsmåten ville for det første være at både spørsmålet om “utvikling ovenfra-ned” vs. “selvromanisering”, og om det handlet seg om brudd eller kontinuitet i Gallias utvikling ville falle bort. For det andre ville det slik være mulig å dra inn nye aspekter i forskningen, som kunne føre til nye resultater.

Men hva er det som kan tale for at det handlet seg om en kulturell revolusjon? For å klargjøre dette må det først fastslås hva *kultur* er. I moderne forståelse beskriver uttrykket “*materielle el. åndelige foreteelser som danner forutsetningen for el. utgjør kjennemerket på et individs, et lands el. menneskehetens utvikling*”.¹³⁷ For vår sammenheng betyr begrepet *kultur* dermed et folk og det som karakteriserer måten det lever sitt liv på, med hensikt til både tankegods og materielle utforminger. I forbindelse med *revolusjon* må det bety en kraftig omveltning i disse kjennetegn og utforminger, som resulterte i “noe nytt”. Spørsmålet er om det var tilfellet. Av interesse kan det også være å spørre om denne kulturelle revolusjonen var en flombølge som svøpte over hele den antikke verden og rev med seg det den kunne, eller om det heller handlet seg om et skvulp enkelte plasser.

Jeg tror det er godt mulig å snakke om en kulturell revolusjon i Gallia. Gamle verdier ble lagt bort, byttet ut med nye. Uten tvil skjedde det store omveltninger i gallernes hverdag, samtidig som livet i Roma forandret seg. Men hva hvis det ikke hadde kommet til noe romersk kulturell revolusjon? Caesar hadde nok allikevel gått inn i Gallia. Gallia hadde vært like svekket og dermed stått åpent for å ta imot impulser utenfra – uansett hva de måtte være. Jeg vil dermed påstå at det hadde kommet til en slags kulturell revolusjon i Gallia uansett, fordi det ble innført og tatt opp nye – “romerske” – verdier.

Et svakpunkt i denne teorien er i mine øyne at den går ut fra at de store forandringene først fant sted under keiser Augustus. Jeg vil påstå at kulturelle forandringer i den nye provinsen allerede hadde satt i gang under republikken, med ulike utstrekninger naturlig nok. Gjennom handelsforbindelser hadde romersk kulturgods nådd galliske områder allerede mange år

¹³⁷ http://www.nb.no/utlevering/contentview.jsf?urn=URN:NBN:no-nb_digibok_2009031800047#&struct=DIV204 (02.11.2010)

tidligere. At innflytelsen av romersk kultur på den galliske økte etter galliafelttoget og med innlemmelsen i det romerske imperiet ser jeg som gitt. Arkeologiske funn, blant annet også i helvetiske områder, tyder på en sterkere romersk innflytelse etter at krigen i Gallia var blitt avsluttet.¹³⁸ Allikevel skjer kulturelle forandringer ikke fra en dag til en annen, men bygger seg etter min mening opp over lengre tid. At utviklingen skjøt fart i det øyeblikket da Gallia og dens befolkning var blitt del av imperiet og selv befant seg på et lavpunkt, ser jeg også som en logisk konsekvens.

Selv om Woolf erkjenner at “den romerske kulturen” ikke var noe fast enhet, ser det ut som om han opererer med en slik: både kultur A og kultur B var i forandring, med resultatet at kultur B ble mer lik kultur A. Kulturbegrepet fremstår dermed fremdeles som problematisk. Hingley skriver at “*culture itself is perceived as being in a constant state of transition. In the modern world, the borrowing and lending of culture goes on across porous cultural boundaries.*”¹³⁹ Kulturutvekslingen som vi erfarer i dag skjer på mange ulike nivå, og den vestlige verden synes å ha overhand – i hvert fall innen språk og hverdagsteknologi. Vi snakker om amerikanisering og anglisisme som tilsynelatende har den største innflytelsen på oss i dag, men glemmer kanskje hvordan også våre matvaner har forandret seg betraktelig de siste årene.¹⁴⁰ Man kan miste seg selv i paradokset om det i det hele tatt finnes kultur i ren form, eller om hele verden framstår som en stor blandingskultur. Selv om Hingley i sitatet ovenfor snakker om den moderne verden så vil jeg anta at det samme gjaldt for det romerske imperiet. Gjennom handel, migrasjon, ekspansjon etc. ble en kulturutveksling satt i gang og holdt oppe som hadde innvirkninger på alle de involverte parter. Kulturelle grenser var porøse, i noen tilfeller kanskje visket helt ut. Kulturen som fantes på den italiske halvøya i det 1. århundre f. Kr. er i mine øyne et slikt tilfelle der grensene har blitt visket ut; den “romerske” kulturen var en blandingskultur. Hvor kom nå impulsene til nyskaping fra? Er ikke nyskapingene som ble til også et resultat av en videreutvikling av akkurat den samme blandingskulturen? Problemet er etter min mening ikke om man skal kalle utviklingene i Gallia etter Caesars felttog som *romanisering* eller *kulturell revolusjon*; problemet ligger i selve kulturbegrepet.

¹³⁸ Furger i Furger et al. (2001), s. 58.

¹³⁹ Hingley (2008), s. 52.

¹⁴⁰ På 90-tallet var det vel Döner Kebap sjapper som dukket opp på hvert hjørne; i 2000-årene ble det veldig *fancy* med all slags asiatiske wok-retter og “meksikansk” hverdagsmat; nå er det sushi hvor enn man ser. Og hvordan kan det ha seg at Pizza Grandiosa for eksempel blir regnet som norsk nasjonalrett?

3.3.2 Kreolisering?

En annen idé som har kommet inn i forskningen med hensikten å beskrive utviklingene i de romerske provinsene på en best mulig måte er *kreolisering*. Begrepet hører i utgangspunktet hjemme i lingvistikken, der det beskriver prosessen hvor to ulike språk går opp i hverandre, og resulterer i et “nytt” språk.¹⁴¹ Utvider man innholdet av uttrykket på et mer generelt nivå, så omskriver kreolisering prosessen av kulturell påvirkning fra en kultur på en annen. Dette skjer vanligvis på bakgrunn av et ubalansert styrkeforhold. Resultatet er at innhold og former av den ene kulturen tilpasser seg den andre; dette fører til framveksten av en blandings-, eller kreolkultur. Det klassiske eksemplet på en slik hybridkultur er å finne i Karribien, hvor afrikansk kultur blandet seg med den til de europeiske kolonialmaktene. Indisier på aktuell kreolisering kan, i sammenheng med globalisering, muligens sees i vestens sterke stilling i forhold til resten av verden.¹⁴²

Men hvorfor foretrekke begrepet kreolisering framfor romanisering? I det følgende vil jeg i all hovedsak støtte meg på Jane Websters artikkel “*Creolizing the Roman Provinces*” fra 2001, i *American Journal of Archaeology*. Et argument som Webster nevner er at kreolisering beskriver prosessen fra et *bottom-up* perspektiv. Hun mener at dette ville stå i motsetning til romaniseringsteorien, som i hennes øyne ikke er noe annet enn akkulturasjon, og som kun ser på utviklingen ovenfra ned.¹⁴³ I tillegg ville kreoliseringsperspektivet åpne for en bredere synsvinkel enn romaniseringsbegrepet med sin forestilling om en lineær utvikling tillater. Det ville være mulig å overskride grensene som romaniseringsbegrepet har pålagt utviklingene i provinsene, og muliggjøre en bredere analyse av sosial og politisk samhandling. En annen fordel med dette perspektivet ville være at det ikke lengre kun blir fokusert på romerne, men at begge sider – den romersk og den provinsielle – blir behandlet.¹⁴⁴ Slik ville det også skape rom for muligheten at det oppsto en “ny” kultur, en gallo-romersk blandingskultur.

¹⁴¹ Webster (2001), s. 209.

¹⁴² <http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Kreolisierung.html> (08.11.2010)

¹⁴³ Webster (2001), s. 209f, og Wallace-Hadrill (2008), s. 11. Wallace-Hadrill stiller spørsmålstegn ved Websters argumentasjon.

¹⁴⁴ Madsen (2009), s. 10.

Romaniseringsteorien derimot tillater, i følge Webster, kun en enten-eller: enten man var romer, eller man var ikke det.

Nå kan man spørre seg om det overhodet er mulig å sammenlikne kreolisering som fenomen i Karribien og de amerikanske sørstatene, og den kulturelle utvekslingen mellom romerne og den galliske befolkningen. Den kulturelle situasjonen i Karribien hadde som grunnlag et slave vs. mester forhold med en utpreget rasistisk ideologi. Den afrikanske befolkningen var blitt deportert fra sine hjem, og fraktet til helt nye omgivelser. Man kan derfor tenke seg at de tviholdt på sin kultur så vidt som mulig; et stykke egen kultur muliggjorde en viss identifikasjon med sin opprinnelse.¹⁴⁵ I Karribien baserte seg tilpasningen til en ny kultur, som resulterte i framveksten av en kreolkultur, på vold og tvang. I tillegg kan det nevnes at ingen av de ulike kulturene som traff på hverandre hørte i utgangspunktet “hjemme” i Karribien. Kulturene var dermed mindre forankret i de nye omgivelsene, noe som etter min mening også må ha hatt en viss innflytelse på utviklingen. Et annet poeng er at de afrikanske samfunn stort sett ikke hadde hatt noe stor kjennskap til den europeiske før imperialismen skjøt fart. Det betyr at det ikke handlet seg om en gradvis innflytelse fra kolonialmaktens kultur over et større tidsrom - europeisk tradisjon hadde ikke sneket seg inn på samme måte som den romerske på den keltiske, men kom mye mer brått på. I Gallia derimot hadde romerske elementer dukket opp i områdene lenge før dens innlemmelse i det romerske imperium.¹⁴⁶ Kelterne ble heller ikke gjort til slaver i lik utstrekning som folk fra afrikanske stammer. Den keltiske befolkningen ble heller integrert i det nye rike gjennom å la dem være delaktig i den romerske rikspolitikken.¹⁴⁷ Et punkt som synes å være likt er at tilpasninger til hverandres kultur ser ut til å ha vært nytteorientert hos begge til en viss grad. Materielle elementer ble tatt i bruk der det ble sett på som nyttig, men da gjerne etter egen oppfatning av hvordan å bruke disse. Tilpasningen kan da kanskje også sees som en form for overlevelses-strategi.

Snakker man om kreolisering, må man naturlig nok også ta faktoren språk i betraktning. Ovenfor ble det sagt at et kreolspråk er et språk som oppstår gjennom blandingen av to ulike språk. Vanligvis er det mulig å spore hoveddelen av ordforrådet i et kreolspråk tilbake til ett

¹⁴⁵ Temaet har for øvrig dagsaktuell verdi i sammenheng med økende immigrasjon og spørsmålet om tilpasning og integrasjon.

¹⁴⁶ Furger i Furger et al. (2001), s. 55.

¹⁴⁷ Furger i Furger et al. (2001), s. 55.

av de opprinnelige språk. I tillegg utvikler det seg en standardisert grammatikk.¹⁴⁸ Dette er tilfellet med språkene funnet i Karribien, men var det også tilfellet i Gallia? Gjennom det at latin – sammen med gresk – fortrenget et svært antall språk fordelt over hele middelhavsrommet, så er det vanskelig å forestille seg at et bærekraftig kreolspråk kunne ha utviklet seg. Dalby poengterer at “*large centralized political units (...) cause the total number of languages in their territory to decline.*”¹⁴⁹ Ser man på antallet språk som fantes rundt år 100 f. Kr. – 60 forskjellige, pluss minus – og sammenlikner det med antallet en 500 år senere, da bare 10 språk var igjen, kan man se seg fristet til å støtte Dalbys utsagn.¹⁵⁰ Det var gresk, koptisk, syrisk, arabisk, arameisk, lybisk, britisk, og tidlige former for baskisk og albansk som ved siden av latin ble snakket i det romerske imperiet på 400-tallet. Selv om det til dette tidspunktet fortsatt fantes former for gallisk og punisk, forsvant disse språk fra middelhavsområdet etter hvert.¹⁵¹ Framveksten av et slags pidginspråk i første omgang er da mer sannsynlig, gitt at det for eksempel foregikk handel mellom folk med ulik opphav. Man kan tenke seg at galliske språk integrerte noen latinske ord for ting som ikke fantes i Gallia til da, og dermed heller ikke forekom i det galliske ordforråd. Samtidig er det også sannsynlig at latin tok opp noen ord fra andre språk som lånoord. Så blir det for eksempel vist til at ved nedgangen av det romerske imperiet i vest dukket det opp former for latin i Gallia som inneholdt en del germanske ord.¹⁵² Men – hvis det skulle ha eksistert slike pidginspråk, så vil jeg påstå at disse kun kan ha eksistert i en tidlig kontaktfase, der gallerne ikke hadde lært latin enda, og som dermed kun fungerte som hjelpemiddel. I neste omgang ser det ut som om tospråklighet fikk større utbredelse. På grunn av dette vil jeg påstå at oppkomsten og gjennomslag av et bærekraftig, selvstendig kreolspråk i Gallia er lite sannsynlig.¹⁵³

Jeg synes ikke at kreoliseringsperspektivet er en fordelaktig forskyvning av synsvinkelen. Grunn til det er rett og slett at kreoliseringsbegrepet bærer en bitter ettersmak av kolonialisme,

¹⁴⁸ <http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Kreolsprache.html> (18.11.2010)

¹⁴⁹ Dalby (2003), s. 38.

¹⁵⁰ Dalby (2003), s. 46.

¹⁵¹ Dalby (2003), s. 46.

¹⁵² Adams og Swain i Adams, Janse og Swain (2002), s. 12.

¹⁵³ Den reelle språksituasjonen er naturligvis vanskelig å bedømme. Hvordan folk snakket kan vi bare gjette oss fram til. De skriftlige kildene er i tillegg i det store og hele dominert av den offisielle utformingen av latin. Latin fremstår som et statisk språk, og det finnes ingen bevis på ulike dialektformer. (Janson (2002), s. 93.) Men dette må ikke nødvendigvis bety at de ikke fantes.

preget av tunge raseideologier og nasjonalistiske tankeganger. Det var et slave-mester-forhold som la til grunn, og som til slutt tvang fram nye kulturelle utforminger. Ser man utviklingene i Gallia i et kreoliseringsperspektiv, blir igjen romerne skjøvet i sentrum, og det er de som fremstår som de aktivt handlende som underlegger seg store områder med store befolkningstall, og som legger sin kultur på gallerne. I tillegg er jeg uenig med Webster når hun påstår at romaniseringsteorien kun så på utviklingene i et ovenfra-ned perspektiv. I løpet av 60- og 70-tallet ble interessen for individet større, og forskningsperspektivet ble snudd en 180° slik at “det vanlige mennesket” ble skjøvet i senter av interessen. Videre mener jeg at akkurat det er en svakhet i kreoliseringsteorien at det fortsatt synes å være et spørsmål om utviklingen skjedde ovenfra-ned eller nedenfra-opp. I mine øyne var både eliten og den lille mannen i gata delaktige og hadde sin innflytelse på hvordan utviklingen artet seg. Dessuten støter kreoliseringsperspektivet til de samme grensene som både romaniserings- og akkulturasjonsteorien: utgangspunktet er at det var to “rene” kulturer som møtte hverandre, og deres sammensmelting resulterte i en ny kultur. Igjen er det kulturbegrepet som skaper problemer.

3.3.3 Globalisering i antikken?

“The learned culture of imperial Gaul was particularly impressive (...): one of the clearest formulations of the Roman achievement comes from the Romano-Gallic writer Rutilius Namatianus (On his return 1.66), written shortly after Alaric’s sack of Rome in AD 410. Addressing the Romans, he says: “you have made one city what was before the whole world.” This “globalization”, one of the most important of Rome’s achievements, makes it illegitimate to consign the appreciation of any part of the empire to the ghetto of “specialist studies”.”¹⁵⁴

Ideen om at de romerske framstøt var økonomisk motivert ble født på 80-tallet. Den viktigste forkjemperen for denne teorien var den danske historikeren Peter Ørsted. Hans teori var at provinsene ble dratt inn i det romerske markedssystem gjennom strukturelle forandringer, som bl. a. urbanisering og lovgivning, og “menneskeorienterte” forandringer, så som bl. a. tildeling av romersk borgerrett. På denne måten kunne Roma profitere gjennom

¹⁵⁴ Bispham (2008), s. 1.

skatteinntekter, tilgang til arbeidskraft, og utvidelsen av det egne markedet. Slik ville det ha oppstått et gjensidig avhengighetsforhold mellom romerne og provinsialbefolkningen.¹⁵⁵ Ørsteds teori skulle komme til å danne grunnmuren for et nytt perspektiv innen romaniseringsforskningen.

Med oppkomsten av et “nytt” fenomen og økende debatt rundt det på 90-tallet ble det også sendt nye impulser til historieforskningen. I utgangspunktet er det et sentralt spørsmål om det i det hele tatt er mulig å snakke om globalisering¹⁵⁶ i antikken. *Historisches Lexikon der Schweiz* beskriver globalisering som et fenomen av

„(...) internat. Öffnung der Volkswirtschaften und Unternehmen sowie deren zunehmende Verflechtung und Einbindung in einen weltumspannenden Markt für Waren, Kapital und Dienstleistungen. Mit diesem Prozess geht eine gegenseitige kulturelle Durchdringung der Nationen einher, welche durch Migration, Massentourismus und den Einfluss der Medien (Fernsehen, Internet) vorangetrieben wird und schliesslich zu einer weltweiten Vereinheitlichung, insbesondere einer Amerikanisierung der Lebensweisen führen soll.“¹⁵⁷

Vi kan neppe bruke ordet *globalisering* i vår moderne forstand og anvende det på den antikke verden. *Global* betyr for oss i dag *verdensomfattende*. Ser man derimot på det antikke verdensbilde og spør hvor stor *denne* verden var, kan uttrykket *global* etter mitt syn allikevel brukes. I sitt verk *The Histories* prøvde grekeren Polybios å forklare hvordan det var mulig at Roma hadde etablert seg som verdensmakt fra krigen mot Hannibal til slutten av det makedonske monarki, et kort tidsrom av 53 år. Han begrunnet det med at det var det første rike som hersket over hele *oikumene* – verdenen som det i grekernes og romernes øyne var verdt å leve i. Imperiets grenser var dermed trukket kulturspesifikk, presiserer Meyer-Zwiffelhofer.¹⁵⁸ Det var den verden menneskene i antikken forholdt seg til, og det er den verden vi i dag må forholde oss til når vi vil snakke om fenomenet globalisering i antikken.

¹⁵⁵ Rothe (2002), s. 68.

¹⁵⁶ Interpretasjonen av globaliseringens verdi er opp til den enkelte; for noen er det de positive aspektene som overveier, andre derimot ser i globaliseringen roten til alt ondt. Jeg vil ikke legge noe verdi på fenomenet og dens virkninger, men ønsker å innta en mest mulig nøytral posisjon.

¹⁵⁷ <http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D48542.php> (14.10.2010); “(...) den internasjonale åpningen av nasjonaløkonomier og bedrifter så vel som deres tiltakende sammenknytning og integrasjon i et verdensomfattende marked for varer, kapital og tjenesteytelser. Samtidig påvirker nasjonene hverandre kulturelt i denne prosessen, som blir framskyndt gjennom migrasjon, masseturisme og medienes innflytelse (tv, internett), og som til slutt skal føre til en verdensomfattende standardisering, og da særlig en amerikanisering av livsstilen.” (min oversettelse)

¹⁵⁸ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 7ff.

Å se på utviklingen som en tidlig forgjenger av globalisering og ikke som romanisering synes å ha omtrent de samme fordelene som å se på det som en kulturell revolusjon. Mens *romanisering* presenterer et bilde av en lineær utvikling der romersk kulturgods ble overført fra Roma til Gallia, åpner globaliseringsteorien for en gjensidighet. Den viser til en åpenhet fra gallisk side, og ikke minst en interesse og etterspørsel etter romerske varer – og dermed en åpning og utvidelse av markedet. Det ble drevet med import og eksport av ulike varer¹⁵⁹, og forskjellige markeder ble slik knyttet til hverandre. Ringvirkningene av dette ble merkbar i gallerne hverdagsliv. Gjennom tilgang til nye typer varer, forandret seg i første omgang livet til foreldre- og besteforeldregenerasjonen; den yngste generasjonen opplevde de nye varene etter hvert som “vanlige” og som del av deres hverdagsliv. Dette ville også bety at alt begynte gjennom handelen, at det var det som til syvende og sist førte til forandringer i den galliske væremåten. En begynnende tilpasning til mediterrann kultur, om man så vil, kan altså legges til noen århundre f. Kr. allerede, der noen keltiske stammer kom i kontakt med først og fremst greske handelsmenn, og etter hvert også italiske og romerske.

Videre fokuserer globaliseringsteorien ikke bare på eliten i samfunnet, så som romaniseringsteorien. Globaliseringsteorien går ut fra at impulsene først berørte eliten, som så sendte de videre til resten av provinsialbefolkningen, hvor det spredte seg gjennom de ulike nettverk som de ulike menneskene var del av.¹⁶⁰

Hva kan så være en draw back med dette perspektivet? På en måte ser det ut som om gallerne allikevel blir passivisert – impulsene kom fra Roma, gallerne tok imot. Det var romernes ønske om å utvide deres handelsnettverk som var utslagsgivende. I tillegg legger den moderne globaliserings-teorien stor vekt på de økonomiske faktorene; kulturelle aspekter blir lett stilt i skyggen. Vektleggingen av den økonomiske faktoren kan også oppfattes som et skritt tilbake, i retning imperialisme. Et annet kritisk poeng blir brakt fram av John Tomlinson, som mener at globaliseringen i den moderne verden neppe kan sammenliknes med den romerske ekspansjonen og de påfølgende endringer i provinsene. For han manglet antikke imperier i utgangspunktet kraften til politisk og kulturelt å kunne integrere store

¹⁵⁹ Særlig vinamforaer og keramikk tyder på handel over mellomstore og store distanser. (Hingley (2002), s. 106)

¹⁶⁰ Hingley (2002), s. 108.

landområder. Det krevde enorme ressurser å holde øye med de territoriale grenser til enhver tid, og var derfor så godt som umulig.¹⁶¹

Tomlinsons oppfatning kan diskuteres. For det første var det måten den romerske imperialmakten håndterte sitt styresett i den galliske provinsen på. Det var etter hvert den lokale eliten som sto for den lokale styringen. Det betydde på den ene siden at ressursene i staten ble mindre belastet, og bød på den andre siden på fordeler for den provinsiale eliten, som kunne forvente seg en “belønning” for samarbeidet. For det andre – hva med utbyggingen av infrastrukturen? Var ikke meningen med det nettopp å kunne transportere både varer og soldater fortere, få beskjeder raskere fram, og å forbinde de ulike områdene med hverandre? Utbyggingen av et omfattende veinett begynte allerede i slutten av 300-tallet f. Kr.¹⁶² Bygging av *viae publicae*, statsveier, var en viktig del av den romerske ekspansjonen og maktutvidelsen. Gjennom disse ble Roma knyttet sammen med den provinsielle periferien. I det 3. århundre e. Kr. strakte veinettet seg allerede over en 80 000km.¹⁶³ Poster ved veier og veikryss ble ofte bemannet av soldater. Tilstedeværelsen av militær var først og fremst avhengig av hvor disse transittveiene forløp.¹⁶⁴ Også grensene ble overvåket. Fra slutten av det 1. århundre e. Kr. ble større provinser delt opp i mindre provinsforvalter-kommandoer, for å garantere et bedre forsvar av disse.¹⁶⁵

Tar man definisjonen av fenomenet globalisering ovenfor som grunnlag, så vil det bety at man rundt det 1. århundre f. Kr. for det første må kunne finne hentydninger til økt handel med både varer, kapital og tjenester mellom provinsene og den romerske staten. I tillegg må det ha funnet sted en kulturell utveksling mellom de ulike folkeslag. Faktoren migrasjon må også spille inn. Det forventede resultat må da være en kulturell tilpasning til hverandre, hvor den ene kulturen tar overhånd og viser seg til å være mer innflytelsesrik enn den andre.¹⁶⁶ Ut fra dette og de tidligere gjennomgåtte faktorene i “Romernes nøkkel til suksess” vil jeg påstå at det er mulig å snakke om en form for *globalisering* i antikken. Jeg vil også påstå at handelen

¹⁶¹ Tomlinson i følge Hingley (2008), s. 5.

¹⁶² Meyer (2006), s. 258.

¹⁶³ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 51.

¹⁶⁴ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 48.

¹⁶⁵ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 31.

¹⁶⁶ Dette kan være en litt “touchy” tema, siden ingen vil fremstå som så sjåvinistisk å si at den europeiske, her den romerske, kulturen var overlegen, eller rett og slett “bedre”; det hadde vært politisk ukorrekt.

og dermed interaksjon baserte seg i første omgang på ren nytteorientering. Selv om etnosentrismen hadde en sterk stilling blant enhver befolkning, var nok bevisstheten om en egen “nasjon” med egen kultur og egne verdier ikke så utviklet som blant den europeiske befolkningen rundt midten av 1800-tallet og utover. Det som kunne brukes på en eller annen måte, vil jeg tro ble tatt imot - uansett om det var gresk, italiensk eller romersk.

Dette fører meg til et siste spørsmål i forbindelse med globalisering. I vår tid blir begrepene *globalisering* og *amerikanisering*¹⁶⁷ ofte nevnt i samme åndedrag; det er den sterke stillingen som den vestlige i forhold til resten av verden har inntatt. Vi sier at gjennom globalisering blir amerikanske verdier spredt i alle himmelretninger, selv om vi vet at det er mer enn bare det. Globaliseringen innebærer en gjensidighet, sendere og mottakere, import og eksport, tilbud og etterspørsel. Når vi da sier at *amerikanisering* som fenomen er en del av vår moderne globalisering – kan vi da ikke like godt si at *romanisering* er en del av den antikke globalisering? Eller burde vi kanskje tenke oss over bruken og innholdet av begrepet *amerikanisering*? Dette problemet er etter min mening verd en utredning.

3. 3. 4 Akkulturasjonsteorien er død – eller?

Akkulturasjonsteorien er i likhet med teorien om globalisering og kreolisering et produkt av vår tid. Den ble utviklet for å kunne sette ord på pågående prosesser som trengte forklaring til en bedre forståelse av vår verden.¹⁶⁸ Som nevnt gikk akkulturasjonsteorien først ut av bruk i antropologien, og senere vendte seg også historikerne bort fra den. Oppfatningen om at teorien bare fremstilte et irrealt idealfall førte til at den ble forkastet, og at nye kom på banen. Likevel ser det ut som om teorien ikke har fått nådestøtet enda, men fortsatt har en finger med i spillet i dagens historieskriving, noen ganger mer åpenlyst enn andre; uttrykket blir gjerne omgått, men konseptet er – etter min mening – i hvert fall “lurking in the background” enda.

For det første er det slik at definisjonen på hva akkulturasjon er, hva det inneholder, har forandret seg siden begrepet ble nevnt for første gang på 1930-tallet.¹⁶⁹ Begrepet og dets innhold ble, i likhet med begrepet romanisering, i løpet av tiden utsatt for forskjellig

¹⁶⁷ En forklaring på begrepet er vel overflødig, siden alle nok har en viss fornemmelse av hva *amerikanisering* innebærer.

¹⁶⁸ Trimble i Chun (2003), s. 5.

¹⁶⁹ Trimble i Chun (2003), s. 6ff.

innflytelse fra ulike forskningsområder, og deretter modifisert. For Rothe er akkulturasjon prosessen av kulturell endring når to ulike kulturer kommer i kontakt med hverandre, og utveksler seg.¹⁷⁰ Berry mener til og med at “*acculturation can mean anything one wants*”.¹⁷¹ Dette går kanskje litt for langt. Grunnideene i det som uttrykket beskriver ble, i mine øyne, likevel beholdt: det er når to ulike kulturer treffer på hverandre og det kommer til en mer eller mindre langvarig kontakt, skjer det på en eller annen måte en kulturell forandring hos begge, i ulik utstrekning. Om det da dreier seg om total assimilasjon eller fullstendig motstand mot den inntrengende kulturen og dermed styrking eller framheving av den egne, vil jeg la stå åpen.

For det andre ser det ut som om akkulturasjon er en uunngåelig del av enhver teori som ble stilt opp siden forskning på romanisering og interaksjon mellom romere og ikke-romere ble aktuelt. Det gjelder også for den nyeste forskningen. Hvordan kan man diskutere globalisering i antikken uten å nevne samhandling mellom to ulike kulturer? Hvordan snakke om kreolisering uten å ta opp kontakt mellom folk av ulik etnisk tilhørighet som førte til forandring i den enes kultur (i det minste), i levesett og væremåte? Hvordan argumentere for en kulturell revolusjon uten å se på tilpasning av en kultur til noe nytt, eller skapningen av nye kulturelle former på grunn av impulser sendt fra en annen kultur? Jeg mener at det blir vanskelig å forklare kulturell forandring og utvikling når teorien om akkulturasjon blir ekskludert. Prosessen som man ønsker å beskrive synes å være den samme, bare at vektleggingen av elementer og faktorer som spilte inn på den er forskjellig, og at bruken av begrep dermed varierer.

Så blir det i globaliseringstematikken lagt mest vekt på de økonomiske faktorene, men det blir – i vår tid – også beskrevet en tilsynelatende amerikaniseringsbølge som sveiper over hele verden. Med denne utviklingen i nyere tid i bakhodet tar for eksempel Krausse opp romaniseringstematikken. Han ser forandringene i den galliske kulturen som en endringsprosess, som har sine røtter i akkulturasjonsprosessen romanisering, som for han er intet annet enn den antikke forløperen av den moderne globaliseringen.¹⁷² Kreolisering på sin side fokuserer på møtet mellom to ulike kulturer som resulterer i framveksten av en “ny” kulturell form som bærer elementer fra begge de opprinnelige i seg. Wallace-Hadrill

¹⁷⁰ Rothe (2002), s. 66.

¹⁷¹ Berry i Chun (2003), s. 19.

¹⁷² Krausse (2007), s. 14ff.

argumenterer for at denne teoriens fordel er at den vektlegger den kolonisertes mulighet til å skape en kultur etter eget ønske. Resultatet denne teorien kommer fram til er derimot det samme som hos akkulturasjonsteorien – til slutt oppstår det en blandingskultur, en *métissage* i følge Le Roux, skapt av to i utgangspunktet “rene” kulturer.¹⁷³ Problemet som dukker opp igjen her er som nevnt tidligere: finnes det i det hele tatt en ren kultur?

I mine øyne er det hos alle en slags akkulturasjonsteori som ligger til grunns for de nevnte modellene. Noen uttaler det mer direkte, andre prøver for harde livet å overbevise leseren om at teorien er utdatert og derfor ikke skal komme til anvendelse mer. Jeg tror at det ligger i hvordan *akkulturasjon* blir definert som enten tillater eller ikke tillater bruken av den. Det virker som om modellene og begrepsbruk anvendt for å finne spor av prosessen som man ønsker å forklare er forskjellige, men jeg mener at grunnprinsippet er hos alle de ulike teoriene det samme – ønsket om å gjøre rede for forandring. Det er kun angrepsvinkelen som varierer.

3. 3. 5 En fokusendring?

Nå hva synes det å være problemet med alle disse teoriene? Det er påfallende at hver enkelt synes å støte til sine grenser når det kommer til å presisere eller avgrense hva *kultur* innebærer og betyr. Kulturbegrepet blir ofte brukt for å identifisere spesifikke grupper mennesker, eller akkurat for å gjøre forskjell mellom dem¹⁷⁴; og det er her problemet ligger. Utgangspunktet for de ovenfor nevnte teoriene er at de opererer med *adskilte*, lukkede kulturer, som levde etter deres normer, tradisjoner, og som hadde deres egen skikk og bruk. På denne måten framstår “en kultur” som en enhet, der alle “deltakere” eller medlemmer er lik; dette lar lite plass for variasjon innad i en slik kulturell gruppe. Ser vi nå på den stadig fremskridende ekspansjonen av det romerske rike med resultatet at den romerske “kulturen” ble spredt, kanskje modifisert, men stort sett adoptert, står vi akkurat foran denne likhetstenkningen. Hele den romerske kulturen blir presentert som lik, og den blander seg med “den keltiske kulturen” som også framstår som en blokk av avgrensede og definerte former for opptreden og livsutforminger. Det vi til slutt står igjen med er én stor “blandingskultur”, der variasjon igjen ikke har fått plass. Men var det slik det fungerte? Eller er det mulig å ta

¹⁷³ Le Roux I Wallace-Hadrill (2008), s. 12.

¹⁷⁴ Marín og Gamba (2003), s. 83.

fokuset fra kulturbegrepet, kanskje gå et par skritt bort ifra det, og gripe utviklingen på et annet vis? For det første vil jeg påstå at kultur kommer til uttrykk på to forskjellige måter. På den ene siden har vi det som ikke er synlig med det første – holdningene mennesker har, måten de agerer på et for dem naturlig vis, måten samfunnet fungerer på og så videre. Alt dette baserer seg på et tankekonsept, på forventninger stilt, rett og slett “arvegodset” etter en tradisjon som ble fulgt over en viss tid og som så ble eller blir kalt for *kultur*. På den andre siden befinner seg de materielle utformingene som kan tilskrives den ene eller den andre “kulturen”. Nå ser det ut som om disse to “sett” av kultur blir brukt om hverandre, uten å gjøre noe tydelig forskjell mellom dem, og man tar slutninger fra det ene og overfører det på det andre. Gjennom interaksjon mellom individer av ulik opprinnelse, blir begge sett påvirket, men i forskjellig grad, med forskjellig tempo, og med forskjellige resultater. Dette mener jeg burde tas mer hensikt til.

Hvis vi går et skritt nærmere nå, og går fra grupper til individet, må det vel kunne påstås at utformingen av disse kulturelle former til en viss grad er varierende fra individ til individ. Individet fremstår her som fritt, det kan i utgangspunktet tilegne seg det som framstår som nyttig, eller la det være der nytten ikke synes å være det mest framtreddende. *Hvor* det kommer til tilpasning og i hvor stor grad er muligens avhengig av kretsen individet omgås med, hvem individet er i kontakt med og i hvor stor utstrekning; for ikke å glemme at individets kontakter selv også har sine kontakter og forbindelser. Alt dette ender opp i et stort nettverk av kontakter, forbindelser og kryssepunkter. Derifra er det lett å forestille seg spredningen av innovasjoner. Nettverkene var for eksempel også en viktig bestanddel av handelen som ble drevet; med voksende produksjon ble markedsforbindelser utvidet, og varer fordelt i større omkrets.¹⁷⁵ Byen fungerte som knutepunkt der kommunikasjon, gjensidig utveksling på ulike plan ble muliggjort. I vår sammenheng får dermed både byen og “det vanlige mennesket” en sentral rolle i dette nettverket. I byen kunne folk knytte nye kontakter, og komme i kontakt med nye “kulturelle” utforminger. Og “folk” var de som produserte for markedet, håndverkere, bønder. Det var de som spredte varene, handelsmenn. Det var de som etterspurte disse varene, den vanlige befolkningen, men også soldatene. Det var de som brukte varene til daglig, kvinner, arbeidere. Varer som ble innført i husholdningene under den ene generasjonen, ble til en fast bestanddel av hverdagen hos den neste. Den etterfølgende generasjonen var kanskje allerede ikke lenger bevisst på hvilken opprinnelse *terra sigillata*

¹⁷⁵ Drinkwater (1990), s. 211f.

skålen som grøten var oppi egentlig hadde. Og jeg vil påstå at det ikke var så nøye heller, så lenge det gjorde nytte.

Fordelen med å fokusere på slike nettverk er at det blir mulig å overskride grensene som før var trukket rundt veletablerte “forskjeller”¹⁷⁶, som for eksempel *romersk* og *gallisk*. Det er disse grensene som blir opprettholdt gjennom det å se på folkegruppene som to adskilte enheter. Også nytteorienteringen kommer her inn som en grunnleggende faktor; og denne faktoren vil jeg påstå kan bidra til å komme seg bort fra både ovenfra-ned- vs. nedenfra-opp-dilemmaet, og det stadig tilbakevendende kulturproblemet. Her er det ikke noe spørsmål lenger om *hvem* som sto for utbredelsen av nye materielle utforminger; alle var delaktige til en viss grad. Alt dette i kombinasjon med globaliseringsteorien kan etter min mening gi nye og verdifulle impulser til dagens “romaniserings-forskning”.

På grunn av at det fram til nå ikke har funnet seg en tilfredsstillende erstatning for begrepet *romanisering*, vil jeg i den følgende analysedelen benytte meg av dette uttrykket. Jeg vil bruke begrepet i betydningen av at det skal beskrive fenomenet av kontakten mellom romere og gallere, der det gjennom samhandling av forskjellige slag kom til en mer eller mindre tydelig forandring i først og fremst det galliske levesettet på ulike nivå. Omfanget av disse forandringer er veldig mangfoldig og rekker fra materielle utforminger over forandringer i de daglige matvanene til tilegnelsen av det latinske språket og oppkomsten av romerskliknende politiske utforminger. Til tross for all argumentering ovenfor vil jeg for enkelthetens skyld også bruke uttrykket *romersk*, og dermed også *romersk kultur*, som samlebegrep på en rekke elementer som kan tilskrives den stereotype romeren og det som vi i dag interpreterer som dens karakteristiske væremåter og livsutforminger.

¹⁷⁶ Schulz-Schaeffer (2010), s. 187.

Kilden – *De Bello Gallico*

Syv år brukte Caesar på å erobre Gallia; etter det ga han seg i å skrive ned begivenhetene som hadde ført til fullstendig innlemmelse av Gallia i det romerske rike. Hvert krigsår tilkom én bok, mest sannsynlig fordi Caesar støttet seg på rapportene som måtte sendes til senatet for hvert embetsår.¹⁷⁷ Verket er, i følge von Albrecht, enestående i den romerske litteraturen: Caesar fant veien til å skape en symbiose mellom den romerske *commentarius*¹⁷⁸ på den ene siden og elementer av gresk historiografi på den andre, i den tiden da prosaen opplevde sin glansperiode.¹⁷⁹

I det følgende vil jeg se på den første boken i Caesars *De Bello Gallico*. Målet er å finne ut om beskrivelsene som Caesar gir av Gallia og gallerne sier noe om at det hadde skjedd en viss grad av tilpasning til den “romerske kulturen” allerede før han hadde gått inn i områdene, og før de ble gjort til en romersk provins.¹⁸⁰ I forbindelse med dette er det viktig å spørre hvilken interesse Caesar hadde i å gi akkurat dette bilde av gallerne. Et videre spørsmål skal være om første boken av *De Bello Gallico* kan brukes som referanse for å uttale seg om, og i tilfelle i hvor stor grad, den keltiske befolkningen hadde integrert romerske elementer i sitt hverdagsliv til da, rundt midten av det første århundre f. Kr. For å finne et svar på dette vil jeg holde meg til de ovenfor nevnte strukturelle og kulturelle faktorene og bruke disse som indikatorer. Det er også av betydning å vurdere hva Caesar egentlig ville med teksten – var det et propagandaskriv og en rettferdiggjørelse av sine handlinger foran folk og senat, eller skulle det tjene til å opplyse folk, og fremstille et bidrag til den antikke historieskrivingen? Og, ikke minst – kan det han skrev tas for god fisk? Her er det dermed en nødvendighet å vurdere Caesar både som forfatter og som person. Momenter som skal tas med er hvem han var, og hvilken posisjon han innehadde i det politiske liv i Roma. Jeg skal ikke gå inn i Caesars liv før han ble politisk aktiv, og heller ikke prøve meg på å skrive et riss av hans private liv; det finnes alt for mange biografier som vier sine sider til akkurat dette, og i tillegg hersker det stor

¹⁷⁷ Deißmann (2008), s. 357. For en diskusjon om når *Gallerkrigen* ble skrevet, se Lieberg (1998), s. 17f.

¹⁷⁸ En *commentarius* stammer fra det greske ὑπόμνημα (*hypomnéma*) og er en materialsamling som utgjør forlegget til videre litterær arbeid (von Albrecht (1994), s. 291).

¹⁷⁹ von Albrecht (1994), s. 48ff.

¹⁸⁰ Gallia ble offisielt provins i år 51 f. Kr. (Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 124.)

uenighet om hvordan hans personlighet fortonte seg i det hele tatt.¹⁸¹ For denne oppgaven er det i utgangspunktet, vil jeg påstå, kun relevant å ta opp de nærmeste år før han vendte nesene mot nord og ble provinsforvalter i Gallia Transalpina, Gallia Cisalpina og Illyricum. Grunn til det er at det etter min mening er her det avtegner seg Caesars intensjoner om hvordan han forestilte seg sin egen politisk framtid.

4. Mitt navn er Caesar, Gaius Julius Caesar

Det kan neppe bestrides at Caesar hadde ambisjoner om å nå langt. Man kan heller ikke frakjenne ham sine evner til å følge veien han hadde valgt å gå. Caesar kunne notere framgang i sin politiske karriere fra rundt år 69 f. Kr. 31 år gammel tjente patrisieren Caesar som feltquaestor i det sørvestlige Spania.¹⁸² Selv om han ikke fikk noe særlig ut av embetet, var det en nødvendighet for å kunne klatre videre i den politiske karrierestigen. Det neste målet var å søke på embetet som enten folketribun eller edil, som kunne lede til pretor- og senere konsulembetet.¹⁸³ Etter noen mindre embeter, som for eksempel *curator viarum*¹⁸⁴, ble han i år 65 f. Kr. edil og kjøpte sin popularitet hos folket gjennom å legge særlig vekt på *cura ludorum*: han betalte for pompøse offentlige spill, med blant annet teaterforestillinger og gladiatorkamper. I tillegg lot han byggevirkksomheten i hovedstaden tilkomme en særlig interesse.¹⁸⁵ Caesar fikk lånt inn de nødvendige småpenger til disse formål – og ble til mannen med den største gjelden i Roma.¹⁸⁶ At han fikk innvilget disse lånene viser tilliten han nøt i Roma. Sammen med gjelden hans vokste også hans popularitet blant folket. Hans “edilkollega” Marcus Bibulus stilte han fullstendig i skyggen.¹⁸⁷

¹⁸¹ Deißmann (2008), s. 337.

¹⁸² RE bd. 2, s. 909. Han fikk tildelt embetet, som var det laveste trinn på den politiske karrierestigen, da han akkurat hadde nådd minstealderen for å kunne stille til valg til dette.

¹⁸³ Meier (1996), s. 134ff.

¹⁸⁴ “veiforvalter”

¹⁸⁵ Will (2009), s. 51f.

¹⁸⁶ RE bd. 2, s. 909.

¹⁸⁷ Will (2009), s. 52.

Bare to år senere ble han pontifex maximus; embetet fikk han tildelt takket være skamløse bestikkelser.¹⁸⁸ Bare 37 år gammel befant Caesar seg allerede i den fremste rekken blant aristokratiet i senatet.¹⁸⁹ Med dette embetet, som egentlig var forbeholdt eldre, veletablerte politikere, steg ikke bare Caesars anseelse i likhet med innflytelsen han nå kunne nyte i politikken – men også antallet motstandere han fikk. Året etter, i 63, ble han pretor, og han visste hvordan å vekke oppmerksomhet. Caesar hadde lenge støttet Catilina¹⁹⁰; men da denne forlot den legale veien, så Caesar seg tvungen til å ta avstand fra ham og hans tilhengere. Likevel - da senatet forhandlet over Catilinas tilhengere som noen dager tidligere var blitt tatt til fange med begrunnelsen at de hadde vært delaktige i en konspirasjon, var Caesar den eneste som uttalte seg mot den truende dødsstraffen.¹⁹¹ Konflikten med Cato¹⁹² var nå uunngåelig. Men selv om senatet dømte de tiltalte til døden, så hadde Caesar tjent på å stemme imot og å markere seg som popularis.¹⁹³

61 f. Kr. ble Caesar provinsforvalter av Hispania Ulterior. Ulike grunner førte til at han ikke kunne reise dit like raskt som han kanskje hadde ønsket. En faktor kan være den store gjelden han hadde som gjorde at han ikke fikk reise med én gang.¹⁹⁴ Prosessen mot Clodius og den påfølgende skilsmissen fra Pompeia kan være en annen.¹⁹⁵ Gjennom finansiell hjelp og

¹⁸⁸ Deißmann (2008), s. 341; Meier (1996), s. 161.

¹⁸⁹ Meier (1996), s. 162.

¹⁹⁰ Patrizieren Catilina fulgte fram til 63 f. Kr. en vanlig politisk karriere. I 63 stilte han til valg som konsul, med konsul Gaius Antonius, Crassus og Caesars støtte. Da han ikke ble valgt, lagde han planen om å tilegne seg diktatorisk makt med vold. Planen slo feil, og fem angivelige medkonspiratører ble fengslet. Caesar ble beskyldt for å ha visst om Catilinas planlagte komplott. (Will (2009), s. 57ff.)

¹⁹¹ Will (2009), s. 62.

¹⁹² Cato den yngre var optimat og dermed i utgangspunktet allerede motstander til Caesar. Meier skriver at denne konfrontasjonen i senatet i desember 63 var det første store sammenstøtet mellom de to (Meier (1996), s. 174). Optimatene representerte den "regimevennlige" fløyen i senatet, og omfattet altså de som sto i for senatselitens interesser. (Ravnå (1999), s. 66)

¹⁹³ RE bd. 2, s. 910. Populærene fremsto som de "folkevennlige" i senatet, i og med at de sto i for folkets interesser. De støttet seg på folkeforsamlingene, og innehadde en kritisk holdning mot senatseliten. (Ravnå (1999), s. 65)

¹⁹⁴ Deißmann (2008), s. 341.

¹⁹⁵ RE bd. 2, s. 910. Publius Clodius Pulcher hadde sneket seg inn i Caesars hus under *Bona Dea* feiringen, som var utelukkende for kvinner. Om han hadde planer om å forføre Caesars kone Pompeia, et barnebarn til optimaten Sulla, hersker det uenighet om. For hans respektløshet ble han i hvert fall stilt foran retten, men ble, gjennom omfangrike bestikkelser, frikjent. Caesar så eneste utvei i å skille seg fra Pompeia (Meier (1996), s. 181). Will tviler på at Clodius' besøk gjald Pompeia, men ser bak det en politisk provokasjon. (Will (2009), s. 73)

garanti fra Crassus' side kunne Caesar til slutt allikevel ta imot sitt embete og reise til den spanske provinsen. Der kunne han tilegne seg viktige militære erfaringer. Dessuten klarte han å hente inn stor bytte for å kvitte seg med sin gjeld.¹⁹⁶ Senatet så med velvilje på Caesars handlinger og godkjente et triumftog i Roma til hans ære. Det er mulig at Caesar selv så på dette som god reklame for det kommende valget hvor han søkte om konsulembetet. Et show som dette ville bringe enda flere stemmer enn de vanlige bestikkelsene.¹⁹⁷ Caesars sjanser sto godt – folket likte han, takket være de store spillene han lot arrangere da han var edil; som pretor hadde han stått inn for folkets rettigheter; og han kunne vise til de mange krigene han hadde vunnet som propretor i provinsen Hispania Ulterior.¹⁹⁸ Konsulembetet var nå innenfor rekkevidde. Men så lett skulle det ikke bli. Senatet ventet med en liten overraskelse.

Caesars motstandere innså at de ikke kunne stoppe hans suksess; men de kunne i det minste gjøre det surt for ham. Først så forhindret Cato hans triumftog.¹⁹⁹ Senatet bestemte deretter at de nye konsulene skulle etterpå, i sin promagistratur, ta seg av skogene og drifteveiene i Italia.²⁰⁰ Dette var ikke akkurat etter Caesars smak – å passe på rådyr og villsvin ville neppe kunne føre til ære og rikdom, som han var ute etter. For å sikre sin stilling inngikk han en hemmelig allianse med Pompeius og Crassus. Hovedpoenget med alliansen, som i ettertid ble kjent som det 1. triumvirat, var at det ikke måtte skje noen ting i staten som kunne skade en av triumvirene; de skulle få gjennom sine interesser, hvis nødvendig også uten senatet.²⁰¹ Ved hjelp av P. Vatinius, folketribun i år 59 f. Kr.²⁰², klarte Caesar til slutt å avvende ulykken som ville ha ventet han i å overta oppsynet med Italias skoger og veier. Han ble gjennom folkebeslutning tildelt Gallia Cisalpina og balkanregionen Illyricum. Med tildelingen av Gallia Cisalpina hadde han fått i pose og sekk: provinsen var forholdsvis nært til Roma, slik at Caesar lettere kunne følge og påvirke de politiske utviklingene der. I tillegg fikk han kommandoen over tre nye legioner. Og ikke minst: han hadde fått tildelt oppsyn med

¹⁹⁶ RE bd. 2, s. 910. Crassus var den rikeste mannen i Roma på den tid. Han blir beskrevet som gjerrig, men likevel rundhåndet: han lånte penger til sine venner uten å forlange rente. Han foretrakk visst å ha dem i avhengighet til ham. (Will (2009), s. 53f.)

¹⁹⁷ Will (2009), s. 76ff.

¹⁹⁸ Will (2009), s. 78.

¹⁹⁹ RE bd. 2, s. 910.

²⁰⁰ Deißmann (2008), s. 342; Will (2009), s. 78.

²⁰¹ Will (2009), s. 79ff; RE bd. 2, s. 910.

²⁰² <http://english.turkcebilgi.com/Publius+Vatinius> (10.01.2011)

provinciene for fem år, en uvanlig lang periode. En grunn til det kan være at Caesar måtte få en viss beskyttelse mot straffeforfølgelse i Roma for lengst mulig tid, fordi han hadde brutt loven så mange ganger.²⁰³

Ved slutten av sin amts tid som konsul hadde Caesar skaffet seg mange fiender, som veldig gjerne ville sett ham foran retten.²⁰⁴ Men gjennom tildelingen av et femårig prokonsulat nøyte han immunitet; han hadde klart å trekke hodet ut av løkken. Nå ble det nødvendig å erobre nye landområder og å skaffe inntekter til Roma, for å kunne vende tilbake i sikkerhet. Det eneste problemet var at forholdene i både Gallia Cisalpina og Illyricum var relativt rolige. En krig i ett av områdene hadde nå kommet svært beleilig for å høste både ære og rikdom og dermed øke sin *dignitas*.²⁰⁵ Under press la senatet til slutt Gallia Transalpina til.²⁰⁶ Caesar fikk tildelt styringen av denne provinsen for ett år, og han måtte dermed søke om fornyelse hos senatet hvert år. I tillegg fikk han kommandoen over en fjerde legion.²⁰⁷ Gallia Transalpina hadde lenge vært under romersk herredømme og tjente som en slags overvåkningspost hvorfra man kunne holde øye med utviklingene i de omliggende landskapene²⁰⁸ og for å sikre seg veien til de spanske provinsene.²⁰⁹ Da det ble meldt at helvetierne var i bevegelse og på vei mot den romerske provinsen, var øyeblikket kommet for Caesar til å gripe sjansen. En slik mulighet til krig måtte utnyttes. Legitimering for å begynne en krig fant han i at det var tradisjon og rett og slett en forpliktelse å beskytte Roma og provinsene mot alle slags trusler.²¹⁰ Nå var det helvetierne, som var kjent for å være fryktløse og ute etter krig, som var på vei mot provinsen Transalpina – det var grunn nok til å sette opp farten og komme seg til

²⁰³ Meier (1996), s. 213. 59 f. Kr. hadde Caesar fått gjennom to jordlover, til hans kollega Bibulus misnøye, som fikk kjenne Caesars makt på kroppen. Ikke bare måtte han tåle fysisk vold, men han ble til og med latterliggjort gjennom å få en bøtte gjødsel helt over hodet (Meier (1996), s. 211). Dessuten hadde Caesar overtrådt lovene som foreskrev hvordan politiske vedtak måtte bli fattet. Dette var grunner for å anklage han. (Ravnå (2006), s. 143)

²⁰⁴ RE bd. 2, s. 913.

²⁰⁵ Meier (1996), s. 213. Med *dignitas* menes ære i samfunnet. (Iglesias Gil & Santos Yanguas (2008), s. 173)

²⁰⁶ RE bd. 2, s. 910.

²⁰⁷ Ravnå (1999), s. 162.

²⁰⁸ Meier (1996), s. 237.

²⁰⁹ Will (2009), s. 98.

²¹⁰ Will (2009), s. 96.

Genava, og endelig å kunne gripe inn. I tillegg var det den mulige etterfølgende trusselen som måtte forebygges: germanerne.

Året 58 f. Kr. kan fremstå som et brudd i Caesars liv. Det var da han gikk over fra å være politikkers mann til først og fremst å gi seg hen til det militære.²¹¹ Det betyr selvfølgelig ikke at Caesar sluttet å være politiker. Ikke bare for sin egen sikkerhets skyld, men også for å kunne forfølge sine ambisjoner videre måtte han i sin promagistratur holde øye med hva som foregikk i Roma og senatet. Gjennom en kurertjeneste holdt han seg oppdatert på hva som var på dagsorden i Roma. Han kunne nesten være på to steder samtidig – og utfolde sin innflytelse på begge.²¹² Der hvor senatorene hatet Caesar mest, elsket soldatene hans desto mer. Soldatene skal ha fått godt betalt: god innsats ble rikelig belønnet av Caesar, som førte til at de utviklet store ambisjoner. I tillegg skal han ha passet godt på tilstanden til sine tropper, og var opptatt av å verne deres liv så godt som overhodet mulig. Men det var mer enn bare belønningen som gjorde at Caesar var usedvanlig populær blant sine legioner: det var viljen til å stå side om side med sine menn i et slag, viljen til å dele deres anstrengelser, viljen til å være en av dem. Det sies at han kjente navnet til alle sine centurioner i sine legioner.²¹³ Med hensyn til at det sto ikke mindre enn 10 legioner under hans oppsyn er dette, hvis det er sant, veldig imponerende.²¹⁴

I alle biografier som jeg har valgt å lese blir mannen Julius Caesar framstilt som en målrettet, utpekulert og ambisiøs person som ikke lot seg stoppe av andres forsøk på å kaste stein i hans vei. Det ser ut som om han hadde lagd en plan for sin politiske karriere som han fulgte med full overlegg, og som skulle sende ham til toppen av romersk politikk. Han lot seg ikke skremme av store utgifter for å kjøpe enten sin vilje eller sin popularitet. Utgiftene satset han på kunne han tjene inn igjen gjennom sine militære manøvrer. Det ene kunne ikke leve uten det andre. Hvert skritt han tok ser ut til å ha vært veloverveid og nøye gjennomtenkt. Han virker som en mann som visste hvordan å spille sine kort, visste når å bruke et ess for å vike unna sine motstandere. Hans evne til å vite hvilken taktikk å anvende til ethvert tidspunkt slik at det til slutt resulterte til hans fordel skulle også komme til syne i hans evner som forfatter.

²¹¹ Will (2009), s. 93. Will viser her til Sueton og Plutarch.

²¹² Meier (1996), s. 224. Han poengterer at det generelt sett ofte var politiske tanker bak de strategiske sjakktrekk i Gallia.

²¹³ Will (2009), s. 95f.

²¹⁴ RE bd.2, s. 913.

4.1 Forfatteren Caesar – en kort oversikt

Caesar skal ha vært en talentfull taler som visste hvordan å håndtere ord. Dessverre ble for det første ikke alle talene han holdt skriftfestet. For det andre er de som har blitt skriftfestet, som for eksempel rettstaler eller *laudationes funebres*, ikke blitt bevart for ettertiden. Talene som han holdt for sin tante Iulia, og sin kone Cornelia, som døde i ung alder, skal ha vært enestående.²¹⁵ Særlig talen for sin avdøde kone skal ha fremstått som bemerkelsesverdig, siden det ikke var vanlig skikk å ære en ung kvinne på denne måten. Talen er uheldigvis ikke blitt bevart for ettertiden. Mens han var i Gallia forfattet han *De analogia*, og senere på veien fra Roma til Spania i år 46 f. Kr. reisediktet *Iter*, som også er tapt. Ett år senere fulgte *Anticato*, skriften mot hans motstander Cato den yngre, som var en reaksjon på skrytet Cicero lot tilkomme Cato. Det eneste som er bevart for oss i dag er noen få brev, som tilskrives Caesar.²¹⁶ I tillegg til dette kommer sine prosaskrifter, *De Bello Gallico* og *Bellum civile*. Disse ser ut til å være fullstendig preget av politikken.²¹⁷

Den første boken i *Gallerkrigen* beskriver innledende området Gallia og sin befolkning i noen få ord. Deretter blir komplottet planlagt av helvetieren Orgetorix tatt opp. Det følger krigen mot helvetierne, *bellum helveticum*, og til slutt mot sueben Ariovistus. I andre boken følger det enda et komplott og krigen mot belgerne. I den tredje boken forteller Caesar om felttoget mot aquitanerne, og har som hovedpunkt krigen mot veneterne. I den fjerde boken er det den første kryssingen av Rhinen og ferden mot Britannia som står i sentrum. Den femte boken tar det andre felttoget mot Britannia og nederlaget mot eburonene under Ambiorix for seg. I den sjette boken følger det den andre kryssingen av Rhinen. Den syvende boken er den siste som Caesar har skrevet selv, og omtaler gallernes kamp under ledelsen av Vercingetorix, og deres nederlag ved Alesia. Den siste boken i *Gallerkrigen* ble skrevet av Aulus Hirtius, en av Caesars offiserer, og beskriver den endelige seieren over Gallia.²¹⁸

I dette verket bruker Caesar et litterært knep: selv om han fremstår som hovedpersonen gjennom hele verket, snakker han som seg selv uten unntak i tredje person. Dette skulle gi

²¹⁵ RE bd. 2, s. 916.

²¹⁶ von Albrecht (1994), s. 329.

²¹⁷ RE bd. 2, s. 916.

²¹⁸ von Albrecht (1994), s. 330.

teksten en viss objektivitet. Han presenterer seg selv som utenforstående, som om det var en gjenfortelling om helten Caesar. For leseren forskyver seg dermed tyngden i teksten, og leseren vil kunne fokusere mer på selve handlingen enn å se seg konfrontert med en *jeg*-forteller. Igjen oppnår Caesar at leseren ser for seg helten i hovedrollen fra et mer distansert hold.²¹⁹

4.2 De Bello Gallico under lupen

Til å begynne med må det nevnes et grunnleggende poeng med romersk historieskriving: man må være klar over at den vanligvis har en patriotisk undertone som trekker seg gjennom hele verket. Som del av denne patriotismen dukker det også moraliserende elementer opp, som viser til at Roma i sine handlinger bare sto på sin rett – enten å forsvare seg, eller å bringe sivilisasjon over de mindre dannede.²²⁰ Man må derfor også være bevisst på *hvem* det ble skrevet for: Roma. Og Roma var i første rekke senatet. Folket kom, hvis i det hele tatt, i andre rekke.²²¹ *Gallerkrigen* er ikke noe unntak. Det var først og fremst eliten den ble skrevet for, for det var eliten som satt med makten; det var foran dem at Caesar måtte rettferdiggjøre krigen han hadde ført.

I det store og hele bruker Caesar ikke så mye tid på å gå inn på sosiale omstendigheter, eller beskrivelser av de enkelte personene som var involvert i *Gallerkrigen*. Heller ikke hans politiske intensjoner blir synlige ved første blick, men svinger mest med på en subliminal måte. Det som blir lagt mest vekt på er å beskrive den militære siden av begivenhetene. Det kan se ut som om hans intensjon var å formidle sin store militære prestasjon for folket, men uten å nevne noe av dens endelige mål.²²² Det ser ut som om Caesar til dette formålet *bevisst* valgte fire elementer som skulle tre fram. Her vil jeg støtte meg på von Albrechts presentasjon av Caesars litterære fremgangsmåte.²²³ For det første la Caesar særlig vekt på sin

²¹⁹ For en diskusjon av dette se Lieberg (1998), s. 31f.

²²⁰ von Albrecht (1994), s. 290.

²²¹ Adcock (1956), s. 20.

²²² Will (2009), s. 100.

²²³ von Albrecht (1994), s. 338.

overlegenhet som feltherre. Han framstiller seg selv som den milde, som egentlig ikke hadde planlagt noe krig; men han gjør det som må gjøres, og viser gallerne hvor grensen går. Han presenterer sin egen dyktighet som kommanderende på en subtil måte, som gir leseren inntrykk av å lese om en stor helt som ikke så på seg selv som akkurat det, men mer som en forkjemper for rett og orden, og ikke minst – frihet.

For det andre er det hans legioners hengivenhet og tapperhet som får mye oppmerksomhet. Selv om de i den første boken før slaget mot Ariovist mister motet, får Caesar dem til å fatte nytt mot gjennom en oppmuntrende tale, og fører dem til slutt til seieren. For det tredje er det rettferdiggjørelsen av krigen. Caesar begrunner om og om igjen hvorfor det var riktig å gripe inn og ordne opp i Gallia. Han benytter seg ikke bare av unnskyldninger, men prøver å forklare grunnen til krigen gjennom å vise til gallernes diverse lovbrudd, og dermed også indirekte til deres usiviliserte oppførsel. I tillegg beskylder han enkelte stammer for å ville tilegne seg akkurat det som han selv synes å ha vært ute etter: herredømmet over Gallia.²²⁴

For det fjerde er det Caesars presentasjon av sine motstandere, som kjennetegnes av vanvidd og fanatisme.²²⁵ Menneskebildet som han gir av gallerne minner om det som ble gjengitt i de tidlige historiske epene. Romerske dyder ble i disse ikke fullstendig frakjent “fiendene”, men det er ikke de som kjennetegner dem først og fremst. Ofte er det en skyggeside som kommer sterkt til uttrykk: det kunne være trass, arroganse, eller til og med raseri som gir karakteren uvegerlig et negativt innslag. I tillegg kom deres tilbøyelighet mot kontraktbrudd og bruk av knep for å overliste heltene. Disse derimot viet seg fullt ut deres kall om å kjempe imot fiendene. De ble kjennetegnet av ubøyelighet, standhaftighet og hardhet i forsvar, og ikke minst – strevet etter ry og ære gjennom seier.²²⁶ At Caesar verken hadde lyst eller grunn til å framstille gallerne og seg selv på en annen måte, er klart.

Utfordringen som åpner seg i forbindelse med problemstillingen for oppgaven er da om det i det hele tatt blir gitt noen indisier på romersk påvirkning fra tiden før Caesar; det er i grunn veldig usannsynlig at Caesar hadde noe interesse i å framheve mulig påvirkning fra romersk side. Hadde han påpekt for mye i hvor stor grad gallerne hadde tilegnet seg romersk væremåte, likegyldig om det handlet seg om tankemåter eller materielle ting, så kunne det ha

²²⁴ for eksempel allerede i I, 2 (1).

²²⁵ von Albrecht (1994), s. 338.

²²⁶ Burck (1979), s. 5.

svekket den positive fornemmelsen leseren fikk av skildringen av krigen. Intensjonen var, i mine øyne, å indoktrinere leserne, å overbevise dem om riktigheten i hans håndtering av gallerne. Jeg vil dermed påstå at det handlet seg om en bevisst manipulasjon av leserne. Jeg mener at Caesar bevisst vinklet framstillingen på en måte som lot han, og dermed uunngåelig også Roma, stå fram som “den gode” i den evige motsetningen mellom god og ond. Presentasjonen er etter min mening uvegerlig farget av hans ovenfor nevnte intensjoner. I tillegg ville han – naturlignok – beskytte sitt eget hode, som senatet mest sannsynlig gjerne hadde sett han miste. Han var nok veldig bevisst på hvilken fare som truet, skulle han bli tilbakekalt fra provinsen.

Allerede som gutt nøyte Caesar opplæring i sitt morsmål, urban latin; senere kunne han følge et studium i retorikk hos Molon, den samme læreren som Cicero hadde hatt. Og han lærte fort. Von Albrecht beskriver Caesar som “*Mann der Tat*” som visste om ordenes makt, og som dermed ikke var sjenert over å bruke denne makten.²²⁷ At han i *Gallerkrigen* uttrykte seg i sitt – og Romas – favør kan man derfor godt tenke seg. Hvilken interesse skulle han hatt i å fremstille gallerne som sympatiske, imøtekommende og siviliserte folk? Nok ingen, vil jeg tro. Men selv om Caesar var en mester i omgangen med ord – eller mer sannsynlig akkurat derfor – så er språket han betjente seg av enkelt og deskriptivt, og går uten mye omsvøp rett på sak. Han levde opp til det attisistiske²²⁸ idealet om å holde språket på et simpelt og renskåret nivå. Det blir dessuten hevdet at språket er nøytralt²²⁹, dvs. ikke farget, at ingen verdiladete uttrykk ble benyttet. Dette våger jeg å stille spørsmålstegn ved. Bare med tanke på fremstillingsmåten av provinsialbefolkningen vil jeg påstå at språket ikke i det minste var nøytralt. Jeg tviler ikke på at Caesar valgte sine ord med stor omhu og forsiktighet; men jeg mener at når ord som *barbarus* og *rex* ble brukt, er det ikke mye som peker i retning nøytralitet.

²²⁷ von Albrecht (1994), s. 326ff. „dydenes mann“ (min oversettelse).

²²⁸ Attisisme betegner en enkel og saklig litterær stil. Stilen orienterte seg på de store athenske talerne på 5. og 4. århundre før Kristus. (<http://www.li-go.de/definitionsanisch/rhetorik/asianismusattizismus.html> 17.01.2011) Kunsten besto i å holde talen eller teksten på et mest mulig effektivt nivå, med et simpelt og kortfattet språk.

²²⁹ RE bd. 2, s. 919.

4.2.1 De Bello Gallico – et mesterlig propagandaskriv

Med alt dette i minnet vil jeg dermed påstå at det er legitimt å si at *Gallerkrigen* er, ved siden av å være en beretning om hva som hadde skjedd i Gallia, gjennomført propaganda. Det er ulike grunner som har ført meg til denne påstanden. For det første ser det ut som om tidsplasseringen av publikasjonen nok ikke var noe tilfeldighet, *Gallerkrigen* kom valgtaktisk til rette tidspunkt. Caesar hadde ambisjoner om å stille til valg som konsul igjen, og trengte derfor reklame. Mutschler mener at gjennom publikasjonen kunne Caesar vise at avgjørelsene han hadde tatt i Gallia var i tråd med romersk moral. Dette ble gjerne formulert på en litt unnskyldende måte, med en hentydning mellom linjene om at “fienden” manglet den høytstående moralen som karakteriserte romerne.²³⁰ Dessuten kunne han også fremheve og peke på sine heltegjerninger og de vidunderlige prestasjoner av den romerske hæren i Gallia – som hadde nådd nye høyder bare under hans ledelse, naturlignok.²³¹ Det blir dessuten argumentert for genialiteten i den første boken av *Gallerkrigen*: Caesar klarte å forbinde rettferdiggjørelser for sin intervensjon på den ene, og en fremvisning av sine militære heltegjerninger i Gallia på den andre siden.²³² For det andre er det i mine øyne akkurat denne rettferdiggjørende undertonen og måten Caesar framstiller seg selv i *Gallerkrigen* som gir verket et propagandistisk preg. Den er skrevet på en måte som på den ene siden prøver å vinne velviljen hos senatet. Det var for riket han hadde erobret nye områder, slått ned rebelske keltere, og sikret grensen mot påtrengende barbarer. På den andre siden synes jeg det ser ut som om det står et varsel mellom linjene: Caesar klarte å vinne over sterke og fryktløse folkestammer med sine trofaste, undergitte og målrettede legioner, som ville fulgt hærføreren i den sikre døden. Med andre ord: skulle Caesar ikke *få* det han ville fra Roma, hadde han en undergiven hær til hjelp for å *ta* seg det han var ute etter.

Også for Meier tilkommer verket i første linje propagandistiske hensikter, men han legger også vekt på et annet moment: “*Caesar records his deeds for posterity.*”²³³ Han begrunner argumentet med at ry og ære, rett og slett berømmelse, var det nobiliteten levde for. Gjennom

²³⁰ for eksempel I, 31 (12) og (13).

²³¹ Mutschler (1975), s. 197.

²³² RE bd. 2, s. 913.

²³³ Meier (1996), s. 255.

å skrive ned hans triumf i Gallia, ville han leve i menneskehetens bevissthet, og høste anerkjennelse til evige dager.²³⁴ Og hvem kunne skrive om hans suksess bedre enn han selv?

4.2.2 The truth and nothing but the truth?

Nå kan man jo spørre seg om det som Caesar skrev i *Gallerkrigen* er en saklig gjengivelse av det som faktisk hendte i Gallia på 50-tallet f. Kr. For Schönberger er saken klar: på grunn av alle øyenvitner kunne Caesar neppe spille med sannheten og bøye den til rette etter hans gusto.²³⁵ Men samtidig så er verket det eneste som vi i vår tid har tilgjengelig som behandler akkurat denne begivenheten.²³⁶ På grunn av Caesars ovenfor nevnte motiv vil jeg her påstå at jo, det var akkurat det han gjorde, han bøyde sannheten og realiteten til rette, slik at det passet med hans ambisjoner. Hvorfor gjorde han det? Fordi han kunne. Fordi det tjente hans sak. Naturlignok kunne Caesar ikke dreie og vende på sannheten og faktiske hendelser når det kom til store slag; her var det jo faktisk fullt med øyenvitner. Små modifikasjoner for å kaste et bedre lys over seg og sine menn er da mer sannsynlig. Dette kan for eksempel være tilfelle når det kommer til antall falne under et slag. Det er ganske sannsynlig at Caesar beregnet antallet falne på motstanderens side i det høyeste laget, mens det på den egne siden ble nedjustert. Men når det kommer til å beskrive mindre folksomme begivenheter, som for eksempel informasjonen om beveggrunnen til at helvetierne dro ut av sine områder, hvordan kan vi vite at Caesar ikke bare *tilpasset* sannheten, slik at han kunne få det meste ut av det? Caesar kunne påstå at nyhetene hadde nådd ham via nettverket av informanter som han hadde i både Gallia og Roma.²³⁷ Øyenvitner man muligens kunne peke på her var det få av. Det gjør det heller ikke lettere at det ikke er noen skriftlige kilder overlevert fra de keltiske stammene som behandler krigen mot Caesar og romerne. Det hadde vært interessant å kunne stille opp den romerske *Gallerkrigen* mot den keltiske *Romerkrigen* og dermed famle seg fram til *wie es eigentlich gewesen*, mer eller mindre.

Videre er det jo også slik at Caesar ikke skrev sine commentarii fortløpende mens han oppholdte seg i Gallia. Selv om han for hvert år sendte en rapport til Roma, ser det ut som om

²³⁴ Meier (1996), s. 255.

²³⁵ Schönberger (2009), s. 498.

²³⁶ RE bd. 2, s. 920; Adcock (1956), s. 26.

²³⁷ Meier (1996), s. 224; Will (2009), s. 99.

Gallerkrigen ble skrevet først etter hans hjemkomst, og da “in one go”. Det kan stilles spørsmål ved hvor god hukommelse Caesar hadde, og om han faktisk husket alt akkurat slik det hadde forefalt. Til hans forsvar må det sies at han betjente seg av rapportene og notater fra krigsårene for å samle alt i ett verk. I tillegg skal han ha benyttet seg av notater fra offiserer for å gjengi hendelser der han selv ikke hadde vært tilstede.²³⁸ Men akkurat derfor kan det også stilles spørsmålstegn ved fortellingenes troverdighet. Generelt sett så finnes det ingen regler for om man kan tro på det Caesar skrev eller ikke. Men uansett må det inntas en kritisk holdning til det som står i *Gallerkrigen*, med begivenhetene rundt dens publikasjon in mente.

I tillegg til det kommer det problemet som stiller seg med enhver analyse av et litterært verk: forfatteren skildrer hendelser, personer, og omstendigheter slik han ser dem gjennom sine briller. Han tar utgangspunktet i det systemet han selv kjente best - hans eget. Resultatet blir et noen ganger mer, andre ganger mindre forvrengt bilde av realiteten. På toppen av det kommer hans egne farginger - gjengivelsen av det han ser på akkurat den måten som han selv vil.

Av den grunn kan det bli vanskelig å avgjøre i hvor stor grad gallerne virkelig var romanisert. Hvis vi antar at alt Caesar forteller om for eksempel karakteregenskaper til gallerne er løgn fordi det ville være mest innbringende for hans egen del, ville det kanskje til og med tillate slutningen at gallerne allikevel viste en viss grad av romanisering, som han i hans gjengivelse av krigen bevisst ville tone ned.

4.2.3 Og dette er relevant i forhold til romanisering fordi...

Grunnleggende er det to muligheter vi kan gå ut fra når kilden skal analyseres: opsjon 1 er å anta at det Caesar forteller er sant. Resultatet ville da være at teksten faktisk sier noe om romaniseringsgraden. Men denne muligheten har allerede blitt forkastet. Vi står altså igjen med opsjon 2 – som er å gå ut fra at *Gallerkrigen* er propaganda. Framstillingen av romaniseringsgraden ville her automatisk bli justert, av den enkle grunnen at Caesar ikke så noe hensikt med å presentere gallere som liknet romerne. Resultatet blir at det generelt sett lages et negativt bilde av gallerne. Det kan dermed forventes at Caesar ikke gir noen eksplisitte hentydninger til i hvor stor grad gallerne hadde tilegnet seg romerske væremåter, eller at de benyttet seg av romerske redskaper.

²³⁸ von Albrecht (1994), s. 329.

Disse to opsjonene representerer to ytterpunkter, og står i skarp kontrast til hverandre. For å kunne uttale seg om romaniseringsgraden til det tidspunktet Caesar kom til Gallia tror jeg er det tilrådelig å finne den gylne middelvei: i utgangspunktet tenderer jeg til en kritisk vurdering av Caesars tekst. Fortellingen er farget etter Caesars smak, og sannheten ble beriket med detaljer som arbeidet i hans favør. Elementer som kunne ha en negativ effekt på Caesars stilling ved å presentere de slik de faktisk var, blir muligens skildret på en for han mer innbringende måte. Samtidig har han nok poengtert det som kunne ha en positiv innvirking på hans posisjon i Roma, og kan dermed regnes for å være sant.

Uansett må det huskes at utviklingene varierte i de ulike områdene. Når Caesar kanskje nevner et indisium hos en stamme, betyr det ikke nødvendigvis at det gjelder hele det galliske område.

5. Kilden: *De Bello Gallico*, liber I

I det følgende vil jeg gå nærmere inn på kilden for å finne ut om Caesar gir hentydninger til mulige tilfeller av romanisering. Til dette har jeg brukt to oversettelser på tysk. For det første er det Tusculums studieutgave fra 2009, med både latinsk og tysk tekst.²³⁹ Hvis ikke noe annet er nevnt, er det denne utgaven jeg benytter meg av. For det andre har jeg brukt Reclam-utgaven fra 2008.²⁴⁰ Jeg har valgt å legge hovedfokus på uttalelser om det politiske system hos de galliske stammene, skikk og bruk, og titler som enkeltpersoner og enkelte galliske stammer har fått tildelt hos Roma. Grunnen til det er at jeg tror at disse tre elementene kan inneholde en del informasjon om hvor langt den romerske innflytelsen hadde nådd til det tidspunktet da Caesar tok seg inn i Gallia – med forbehold, naturlig nok.

I tillegg til dette har jeg plukket ut elementer som går på beskrivelse av gallernes karakteregenskaper og væremåter; dette kan gi et bilde av hvordan Caesar og romerne oppfattet gallerne. Måten de blir beskrevet på kan også vise til i hvor stor grad de hadde tilpasset seg den romerske væremåten og kulturen. Naturlig nok må man til enhver tid være bevisst på at framstillingen er vinklet i Caesars og Romas favør, og derfor ikke er nøytral.

²³⁹ Oversettelsen stammer fra Otto Schönberger (*1926), som prøver å holde seg så nært originalen som mulig.

²⁴⁰ Her er det Marieluise Deißmann (*1935) som står for oversettelsen og utformingen av noteapparatet.

Som nevnt ovenfor, vil det bare være naturlig at Caesar presenterer seg selv og sine tropper som de gode, og de sterke. Alt annet ville vært kontraproduktivt i hans strevet etter makt. Når han likevel poengterer enkelte personers fortrefelighet, så svinger det med en undertone som sikter i retning av at vedkommende viser tegn til romerske karakteregenskaper. Det betyr mye for hans framstøt i Gallia, fordi disse personer er de eneste han til en viss grad kunne stole på, utenom sin hær. Konsekvensen av det må være at han stolte på de som viste en større grad av tilpasning til det romerske, mens de som fortsatt var fullstendig “usiviliserte”, som germanerne for eksempel, gjaldt det å være forsiktig med. Det betyr altså at jeg vil gå ut fra at det som Caesar stilte seg mistroisk til, viste en lavere romaniseringsgrad.

Siden jeg i all hovedsak vil konsentrere meg om gallerne, har jeg valgt å ikke gå inn på fremstillinger av germanerne i den fortløpende analysen. Jeg vil kort ta opp germanerne i slutten av analysedelen, for å vise “den strake motsetningen” til romerne.

5.1 Det politiske system

Når Caesar skriver om det politiske systemet hos gallerne gjør han det i den første boken for all hovedsak på en indirekte måte, dvs. han nevner det i forbifarten. I utgangspunktet må vi være bevisst på at det som Caesar beskriver stort sett er farget etter hans oppfatning av hvordan politikk må fungere. Det betyr med andre ord at han kan ha tatt det romerske systemet som forbilde, og projisert det på det han møtte i Gallia. Dermed består muligheten for at Caesar leverer et noe forvrengt bilde av realiteten, rett og slett fordi han ikke var kjent med gallernes politiske system. Det vi ser i dag gjennom å lese *Gallerkrigen* vil da være en ren interpretasjon fra Caesars side av hvordan forholdene har artet seg. Når Caesar for eksempel snakker om “senatet” hos en gallisk stamme, må dette uttrykket ikke nødvendigvis ha det samme meningsinnholdet som uttrykket “det romerske senatet” har. Det kan hende at prinsippet “senat” på utsiden syntes å være det samme, men at den praktiske utformingen artet seg forskjellig fra den som ble praktisert i Roma i datiden. Et annet aspekt kan være at det handlet seg om et forfatterknep: det er mulig å forestille seg at Caesar benyttet seg av det romerske systemet som grunnkjema, og at han beskrev det keltiske system deretter i romerske termer. Gjennom dette ville han oppnå at leseren kunne følge hendelsene lettere, uten å henge seg opp i – muligens – kompliserte detaljer. Resultatet ville i så fall være en tekst som var enklere å forstå, og som dermed også lot rom for å følge Caesars resonnement. Men også dette ville gi et forfalsket bilde av hvordan det keltiske samfunnet fungerte.

5.1.1 Oppida

Ordet *oppidum* beskrev, som nevnt før, en festet bebyggelse. Caesar nevner denne bebyggelsesformen for første gang i I, 5 (2). Det blir beskrevet at helvetierne brant ned alle sine 12 oppida, sine 400 landsbygder (lat. vicus) og diverse enkeltgårder. At disse bebyggelsene så enkelt kunne brennes ned tyder på at de var bygd av tre. Å bygge med stein kom først senere i mote, med tiltakende romersk innflytelse. Jeg vil dermed påstå her at påvirkning fra romersk side på dette plan fortsatt var minimal, hvis i hele tatt. Hvilke oppida det dreide seg om får leseren ikke noe informasjon om. Men det er grunn til å anta at det blant annet handlet seg om Mont Vully ved Bas-Vully i kantonen Fribourg og om Mont Terri ved Cornol i kantonen Jura. Begge disse oppida synes å ha vært i bruk fram til midten av det 1. århundre f. Kr., men brant ned i denne tiden. Rike arkeologiske funn viser at områdene har vært bebodd i flere århundre.²⁴¹

Videre følger det i I, 6 (3) opplysningen om at det ytterste oppidum i allobrogernes territorium var Genava (dagens Genève). Dette oppidum lå i ytterkanten av provinsen Gallia Transalpina, og veldig nært helvetisk område. Det er derfor sannsynlig at allobrogerne og helvetierne har vært i kontakt med hverandre. Caesar skriver i denne passasjen at allobrogerne i helvetiernes øyne ikke var særlig romerskvennlig stemt til dette tidspunktet enda. Skulle det være sant at de ikke syntes noe særlig om romerne selv om, eller akkurat fordi, Gallia Transalpina hadde vært under romersk kontroll siden 120 f. Kr., tillater det slutningen at den romerske innflytelsen ikke hadde båret noen frukt i nordøst-grensen av området enda. Dette kan ha sammenheng med allobrogernes nabolag i øst, og at innflytelsen fra dette kan ha vært sterk.

I I, 23 (1) nevner Caesar byen Bibracte, haeduernes største og rikeste by. Byen befant seg på et høydedrag med tilgang til dalene langs Loire og Saône, som var viktige handelsruter. Et annet tilfelle der Caesar går inn på en oppidum er i I, 38 (1), der han forteller at Ariovist og hele sin hær var på vei mot Vesontio²⁴², som var den største byen i sekvanernes område. I I, 38 (4) – (6) beskriver han Vesontio som en typisk oppidum: byen var nesten helt omringet av elven Dubis (Doubs). På den åpne siden av denne elvesløyfen, skriver han, sto det et veldig

²⁴¹ Furger-Gunti (1986), s. 103.

²⁴² Dagens Besançon i Øst-Frankrike

høyt fjell som sperret inngangen til byen. En ringmur gjorde byen og fjellet til en festning. Caesar nevner også at det fantes veldig store mengder krigsmateriale i byen. Dette kan tyde på at byen har vært en viktig handels- og produksjonsplass for diverse varer. Også dens beliggenhet taler for dette. Siden disse to, og oppida generelt, fungerte som knutepunkter for handel og produksjon, kan man anta at befolkningen der og i omegnen har hatt en viss kontakt eller tilgang til varer fra mediterrane strøk. Dermed må de også ha hatt et visst kjennskap til den mediterrane kulturen. I hvor stor grad Bibracte og Vesontio faktisk har vært romanisert til dette tidspunktet framgår ikke av Caesars beretninger i første boken.

Det som er påfallende her er at Caesar beskriver oppidaene kun fra en krigsteknisk vinkel. Han unngår å lage et bilde av en blomstrende, oppegående by, et sentrum for handel og kommunikasjon. Likevel er det at han viser av galliske byer å forstå som tegn på en slags sivilisasjon: i romerske øyne var byen kjennetegnet på sivilisert liv. Om befolkningen i byene derimot får leseren ingen informasjon; den galliske befolkningen framstår i den første boken av *Gallerkrigen* kun som medlemmer av stammer.²⁴³

5.1.2 Forsamlinger

I I, 3 (2) nevner Caesar for første gang noe som viser til et politisk organ som kan være en folkeforsamling eller noe liknende: han skildrer at helvetierne bestemte gjennom en formell beslutning at de skulle reise fra deres landområder i det tredje år; de trengte to år for å forberede seg på denne ferden. Han skriver: "...; *in tertium annum profectionem lege confirmant.*" Her kan det hende at Caesar benyttet seg av grunnskjema-metoden og tok utgangspunkt i det romerske system. I Roma var det slik at en ny lov (*lex > lege*) måtte bli avgjort i folkeforsamlingen. Muligheten består nå altså av at Caesar trodde at det måtte være likt hos helvetierne, og konkluderte med at det derfor må ha handlet seg om en eller annen form for forsamling som tok denne avgjørelsen. Man kan tenke seg at beslutningen om å vandre ut i nye områder ikke bare kunne bli tatt av én enkel person, uansett hvor mye anseelse og innflytelse vedkommende hadde. En slik avgjørelse vil jeg tro må ha bli tatt i samråd med andre stammemedlemmer som innehadde en høyere posisjon. Videre heter det i I, 3 (2) at Orgetorix fikk tildelt ansvaret for dette flyttestjektet. At han fikk *tildelt*²⁴⁴ ansvaret kan tyde

²⁴³ Jantz (1995), s. 32.

²⁴⁴ *deligitur*

på at det hadde funnet sted en slags forsamling der ulike “oppgaver” ble fordelt. Dette sier derimot lite om romanisering, men mer om praktisk organisasjon. I tillegg kommer at kontakten mellom romerne og helvetierne hadde vært begrenset, slik at det er usannsynlig at det dreide seg om noe helvetierne hadde kopiert fra det romerske systemet.

Problemet med denne passasjen er at Caesar ikke har vært personlig til stede. Handlingen skjer rundt år 60, i den tiden da Caesar fortsatt befant seg som prokonsul i Hispania Ulterior, og da han søkte om konsulembetet i Roma. Informasjonen han leverer her må han derfor med all sannsynlighet ha fått gjennom spanere og annen slags informanter. Dette stiller oss foran to spørsmål. For det første visste Caesar ikke enda at han skulle bli prokonsul i Gallia; hvilken interesse skulle han da hatt i å ha spanere i Gallia? Selv om han kanskje syntes at det var nyttig å ha noen der, har informasjonen om hendelsene i de helvetiske områdene kommet til ham i ettertid. Men det kan tenkes at disse begivenhetene var med i avgjørelsen om å tildele Caesar Gallia Transalpina. For det andre: det er kjent at Caesar holdt seg oppdatert på alle fronter gjennom et stort antall spanere.²⁴⁵ Selv nevner han dette for eksempel i I, 7 (1) og I, 15 (1). Spørsmålet som stiller seg nå er da hvor pålitelig informasjonen var som han hadde fått.

Et annet tilfelle der Caesar skriver om forsamlinger følger i I, 30 (4): her er det de ledende menn fra stammene fra nesten hele Gallia som ba han om å kunne holde en forsamling med representanter fra hele Gallia (*concilium totius Galliae*). Caesar presenterer dette som en rådsforamling. Det kan se ut som om gallerne på dette møtet ønsket å forhandle over videre fremgangsmåter, nå da Caesar hadde satt fot i deres områder. Etter det ville de møte Caesar igjen. Det er mulig at et slikt møte, der hele det galliske ledersjiktet skulle samle seg, var et nytt fenomen som oppsto under romersk påvirkning. Det ser ut som om slike forsamlinger ikke ble holdt før, under ledelsen av en rekke med småkonger som regjerte hver for seg. På den ene siden bestod det kanskje ikke behov, muligens manglet det dessuten en arena for en fredelig meningsutveksling mellom de ledende menn i Gallia. Men nå, da romerne sto på terskelen så gallerne seg ovenfor en ny situasjon de måtte håndtere. På den andre siden kan det være mulig at en slik sammenkomst først ble muliggjort gjennom pasifiseringen av de galliske områdene gjennom Caesar. Gjennom romersk overherredømme ble det forbudt for enkelte stammer å ha åpne motsetninger seg imellom. Det kan derfor tenkes at det nå var blitt ønskelig å ha et forum for politisk interaksjon. Det kan også være mulig at det her handlet seg om et forsøk på å berge det egne livet: å vise seg villig til å tilpasse, ja forandre seg for å bli

²⁴⁵ Gelzer (2008), s. 85; Meier (1996), s. 224; Will (2009), s. 99, 101.

mer lik det romerske forbilde, kan ha vært et gjennomtenkt sjakktrekk fra gallernes side. På denne måten ville de slippe å erfare Caesars sinne en ytterlig gang, og spare deres eget og deres familiers liv.

Det er interessant her at deltakerne av dette møtet med Caesar avlegger ed om at samtalen skulle holdes hemmelig, og at ingen fikk lov til å si noen ting om det med mindre det ble godkjent etter felles rådslag (I, 30, (5) – “*communi consilio*”). Dette kan vise til to ting, bortsett fra at det i tilfelle skulle holdes et møte igjen: for det første at samhandling med romerne tydeligvis ikke var særlig godt likt blant den vanlige befolkningen. For det andre at akkurat dette breie befolkningssjiktet ble prøvd holdt utenfor, i det minste i begynnelsen. Dette gir støtte til ovenfra-ned-perspektivet, der eliten innehar den sentrale rollen i spredningen av “det romerske”, i hvert fall når det kommer til politikken.

5.1.3 Myndigheter – vergobretus eller konge?

Når det kommer til hva slags myndigheter de galliske stammene kunne vise til, gir Caesar i den første boken lite informasjon. Den første vage informasjonen får leseren i I, 3 (2), der det heter at Orgetorix ble valgt til leder for “flyttestorprosjektet”. Han må dermed ha fått myndighet til å organisere prosjektet, og å ta avgjørelser i forhold til dette. Med det at han skulle være lederen kan man anta at det handlet seg om et tidsbegrenset embete. I tillegg ser det ut som om han hadde ansvar for å få til avtaler med nabostammene, slik at helvetiernes ferd var sikret mot krigerske angrep fra stammene som holdt til i områdene som skulle krysses (I, 3 (3)).

I I, 4 (3) nevner han at myndighetene kalte sammen et stort antall mennesker fra landområdene under Orgetorix’ rettssak. Hva slags myndigheter det dreide seg om får leseren ikke vite. Grunn til det kan være at Caesar, som nevnt ovenfor, ikke var selv tilstede. Situasjonen er lignende i I, 17 (1): her erfarer leseren gjennom haedueren Liscus at det fantes menn i hans stamme som selv uten noe embete var mektigere enn deres høyeste embetsmann (*magistratus*).²⁴⁶ Caesar tier om hva slags embete Liscus mente, og han går ikke videre inn på det senere heller. Men jeg vil anta at Liscus i dette tilfellet snakket om seg selv. Når det kom til hans embete gir Caesar en beskrivelse først i I, 16 (5). Han sier at Liscus var den høyeste

²⁴⁶ Jeg kommer i det følgende til å bruke ordet *magistrat*, fordi betegnelsen *embetsmann* ikke er nøyaktig nok her. En *magistrat* innehar et embete for et bestemt og avgrenset tidsrom, mens en *embetsmann* kan være akkurat det på livstid.

magistraten blant haeduerne, og at mannen som innehadde dette embete ble kalt *vergobretus*²⁴⁷. Embetet ble i følge Caesar besatt nytt hvert år gjennom valg – dette i likhet med det romerske konsulembetet. Men innholdet i embetet var nok noe forskjellig fra det til konsulene: den som gikk med det disponerte over liv og død til sine stammemedlemmer.²⁴⁸ Caesar nevner dette embete ikke like eksplisitt men likevel en gang til i VII, 32 (3). I den latinske teksten opptrer i denne passasjen ikke ordet *vergobretus* som i I, 16 (5), men bare *magistratum*. Men ut av konteksten lar seg slutte at det må handle seg om akkurat dette embete. Her er det ledende menn i haeduer-stammen som gir uttrykk for at det med dette embete fulgte kongelig makt, *regiam potestatem*, for ett år. Til tross for uttrykket “kongelig makt” ser det ut som om haeduerne til dette tidspunktet hadde avsluttet overgangsfasen fra å være et kongestyrt samfunn til et blandingsystem med enkelte småkonger, til et samfunn der ulike embeter ble tildelt enkelte adelsmenn gjennom valg. Ser man dette i sammenheng med ovenfor nevnte ønske om å kunne holde en forsamling med alle de ledende menn i Gallia, altså en forsamling der hele den galliske adelen møttes, synes det å være tilfellet. Dette kan interpreteres som selvromanisering. Jeg vil påstå at “kongelig makt” i tilfellet ovenfor ikke skulle bety at det faktisk sto en valgt konge i spissen for folket for ett år, men at formuleringen skulle uttrykke at det handlet seg om det høyeste embete i haeduer-stammen. Problemet som blir presentert i denne passasjen er at det nå var *to* menn som påsto å ha blitt valgt til *vergobretus*. At det fremsto som problem at det var *to*, viser at haeduerne politiske system, i hvert fall i akkurat dette tilfellet, ikke hadde orientert seg etter romersk forbilde. Haeduerne, som var *fratres consanguineosque*, kjente sannsynligvis til det romerske politiske systemet. Det åpner for muligheten av at noen elementer derfra ble etterliknet, mens andre deler av det galliske politiske system fortsatt orienterte seg etter gammel tradisjon. Så kan det for eksempel være etter romersk mønster at en *vergobretus* ble valgt, og det for en viss periode, mens det at det bare skulle være én person med denne “kongelige makten”, av gallisk opprinnelse. Hvis det skulle være tilfellet, ville vi her stå overfor et flott eksempel på romersk og gallisk interaksjon, som resulterte i en hybridform.

Caesar selv synes å ha vært veldig opptatt av å få fram enkelte gallernes strevet etter kongemakt, eller i hvert fall å nå overherredømme over et antall stammer. Prinsippet

²⁴⁷ sammensatt av kelt. *guerg* og *breth* eller *breath*, blir oversatt med “utøver av retten” (<http://www.zeno.org/Georges-1913/A/vergobretus?hl=vergobretus> (14.02.2011))

²⁴⁸ De romerske konsulene derimot hadde *imperium* – dvs. at de styrte den sivile og militære forvaltningen av Roma, hadde rett til å kalle inn til folkeforsamling og senatmøte, kunne utnevne senatorer, stille lovforslag, og holde valg. I tillegg innehadde de rettsmyndigheten.

kongemakt ble hos senrepublikkens romere sett på som noe forkastelig.²⁴⁹ En konge, *rex*, innehadde sin maktstilling i motsetning til en magistrat for ubegrenset tid. Dette kunne et politisk system som det romerske ikke komme overens med. Caesar bruker ordet *regnum* når han snakker om kongemakt, som i likhet med *rex* hadde en negativ konnotasjon. Ønsket om å ta over kongemakten blir nevnt i flere passasjer i den første boken og inngår som oftest i en form for en indirekte redegjørelse over hvorfor det var rettferdig å føre krig i Gallia. Men utenom dette så gir det også et bilde av hvordan samfunnet og den politiske organiseringen artet seg til akkurat dette tidspunktet. Allerede i I, 2 (1) nevner Caesar at helvetieren Orgetorix var ute etter å tilegne seg kongemakten over hele Gallia. Under I, 3 (4) blir sekvaneren Casticus introdusert. Han var sønnen til Catamantaloedes, som har vært konge for mange år allerede.²⁵⁰ Man kan dermed anta at verken helvetierne eller sekvanerne hadde tatt steget videre til å bruke adelen som sitt øverste styreorgan enda, men fortsatt holdt fast ved den gamle tradisjonen der det sto en konge i spissen for samfunnet. Videre i I, 3 (6) - (8) får man inntrykk av at å være konge må ha vært det høyeste politiske embete man kunne inneha. Målet synes nå å ha vært å oppnå status som “overkonge”.

Det som jeg synes er overraskende er at Orgetorix er villig til å dele denne “overkonge”-myndigheten med sekvaneren Casticus, og haedueren Dumnorix. Det er tre menn fra tre ulike stammer, hver med ulik innflytelse på og forbindelser til andre stammer. Det ser ut som om tanken bak dette samarbeidet har vært å få så mye oppslutning og støtte fra stammer rundt om i Gallia som mulig, for å utbygge sin makt. At dette i hvert fall var Orgetorix’ plan støttes gjennom utsagnet i I, 9 (3) og (4). Her heter det at Orgetorix ville forplikte flest mulig stammer gjennom personlige tjenester. Jeg synes at denne konstellasjonen minner veldig om triumviratet, avtalen mellom Caesar, Pompeius og Crassus om å samarbeide for å nå personlige mål. Det spørres om Caesar bevisst valgte denne framstillingen, for å legge fram hvor innflytelsesrik – og farlig – en slik forbindelse kunne være. Samarbeidet mellom tre innflytelsesrike og prestisjefulle menn var et kraftfullt maktinstrument – det var han ut av egen erfaring fullt klar over.

Jeg vil påstå at Caesar la fram dette “galliske triumviratet” for å vise til hvilke konsekvenser dette kunne ha. Ved en slik forbindelse ville man stå overfor et sterkt maktapparat, og uroligheter i Gallia ville stå i vente. Kanskje ville man til slutt finne seg

²⁴⁹ Også Caesar selv ble beskyldt for å streve etter kongemakt.

²⁵⁰ Caesar bruker *rex* for både Orgetorix og Catamantaloedes.

overfor en sterk eneveldig hersker som gjennom sin samlende kraft ville utgjøre en enda større trussel mot det romerske imperium. Nå spør det naturlignok om det som Caesar skildrer her er sant. Igjen er det passasjen som omfattet tid der Caesar ikke personlig var til stede. Hadde han funnet på denne konstellasjonen, for å vise at slike forbindelser kunne opptre også til et senere tidspunkt igjen, slik at det rettferdiggjorde hans intervensjon i Gallia? Dette punktet sier vel mindre om romanisering enn om politisk taktikk. Avtalen mellom Orgetorix, Dumnorix og Casticus ble mest sannsynlig til i år 61 f. Kr. – de tre romerske stormenn Caesar, Pompeius og Crassus kan dermed neppe stått som forbilde for sammenslutningen. Mye mer viser det til at også i Gallia var sterke forbundspartnere viktige for å kunne nå sine mål.

Selv etter Orgetorix' død forfølger Dumnorix planen om å bli konge ved hjelp av helvetierne. Caesar gir denne informasjonen til leseren i I, 18 (9).

Caesar viser gjentatte ganger til at kongeveldet fortsatt hadde en sterk stilling innen det galliske samfunn. Gjennom det formidler han også betydningen av aristokratiet, og hvilken høy stilling dette hadde i Gallia. Samtidig klarer han på denne måten å peke på motsetninger innad i Gallia, der aristokratiet sto i sterk konkurranse mot hverandre.²⁵¹

5.1.4 Overherredømme og tributpliktighet

Når det kommer til overherredømme er det ikke helt klart hva slags styreform dette ville innebære, om det skulle være én konge i spissen, eller om det er snakk om et bredere adelsherrskap. Det som kan tyde på at det *ikke* handlet seg om et slags kongevelde er at Caesar i de følgende passasjene ikke brukte ordet *regnum*: i I, 17 (4), 30 (3) og 31 (4) tyder alt på at det var enkelte stammer som ville rive overherredømmet til seg. I de første to tilfellene handler det seg om helvetiske forsøk på å oppnå overherredømme, i det siste om motsetningene mellom haeduerne og arvernerne. I I, 30 innfant neste alle de ledende menn i Gallia seg hos Caesar for å ønske ham til lykke. Under dette møte blir det ytret at helvetierne hadde vært ute etter å føre krig mot alle de andre galliske stammene; deretter ville de krevd tribut²⁵² fra de underlegne stammene. Tributplikt viste at den betalende måtte anerkjenne en

²⁵¹ Jantz (1995), s. 67.

²⁵² fra lat. *tributum* – avgift, skatt; underlegne folk ble forpliktet til økonomiske ytelser.

andres herredømme; egen frihet og autonomi var tapt. Slike betalinger ble allerede krevd i det antikke Hellas, senere også i Roma; romerske borgere var “tributfrie”. Provinsialbefolkningen måtte komme med ytelser, enten i form av penger eller varer.²⁵³ Tydeligvis drev også helvetierne med tributinnkreving; tross alt så var det jo en praktisk inntektskilde. Det er kjent at romerne ofte traff på et velfungerende avgiftssystem i mange av områdene som de tok seg inn.²⁵⁴ At helvetierne, og før øvrig også germanerne²⁵⁵, drev med tributinnkreving lar dermed ikke slutte på at det var på grunn av mediterrann innvirkning.

5.1.5 Allianser og avtaler

Allianser og avtaler har nok eksistert lenge før romerne tok seg inn i Gallia. Det var en viktig del av det politiske liv, og kunne til dels være avgjørende for egen sikkerhet og videre eksistens. Med tiltakende romersk innflytelse endret bildet seg for så vidt at det nå ikke bare ble inngått avtaler og allianser mellom galliske stammer, men også med romerne. Dette ville tale for at nettverket til begge parter utvidet seg, og at slik tilgangen til romersk kulturgods ble lettet og til syvende og sist økte. Allianser og avtaler inneholder forskjellige elementer. Det rekkes fra troskapsavtaler mellom enkeltpersoner over et patron-klient-liknende forhold og taktiske giftermål til tildelingen av titler – alt i politikens tjeneste.

For at planer som å ta overherredømme i det hele tatt kunne være fruktbare, måtte det en del allianser til. Den vel mest oppsiktsvekkende i første boken av *Gallerkrigen* har jeg allerede nevnt ovenfor: troskapseden som Orgetorix, Casticus og Dumnorix avlegger i I, 3 (8). Tidligere i samme passasjen, i I, 3 (1), skriver Caesar at helvetierne, under Orgetorix' innflytelse, ville inngå freds- og vennskapsavtaler med sine nabostammer. Ut av konteksten lar seg slutte at avtalene skulle garantere helvetierne en sikker reise til områdene de hadde valgt til sine nye hjem. Det er også nærliggende at det i første omgang skulle komme til slike avtaler med sekvanerne og haeduerne.

En videre passasje som kan tyde på en slags allianse følger i I, 9 (2). Der får leseren vite at helvetierne fikk haedueren Dumnorix til å legge inn et godt ord for disse hos sekvanerne.

²⁵³ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 62.

²⁵⁴ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 62.

²⁵⁵ BG I, 44 (2).

Dumnorix nøt stor innflytelse hos sekvanerne på grunn av sin popularitet og gavmildhet. Jeg vil anta at han gjennom dette indirekte ville sikre seg støtte hos andre stammer, her altså sekvanerne.

I I, 31 (7) blir haeduernes nære forbindelser med det romerske folket nevnt. Gjennom deres vennskap med romerne skal disse ha hatt mye makt og innflytelse i Gallia. Jeg kommer tilbake til forbindelser mellom galliske stammer og romerne under 2.1, "Tildeling av titler og romersk borgerrett".

Spørsmålet som stiller seg nå er om disse avtaler eller forbund med andre stammer er av betydning for måten de enkelte stammene var organisert på. Og hadde det noe innflytelse på romaniseringsgraden til de enkelte stammene? Jeg vil anta at forbund mellom ulike stammer har hatt en viss innvirkning i hvordan stammene var organisert på. Et gjennomtenkt alliansesystem innehadde en viktig beskyttelsesfunksjon. Jeg vil påstå at slike allianser også kan ha fungert som medium i videreformidlingen av romersk kultur. En stamme som haeduerne, som lenge hadde stått i kontakt med romerne, hadde nok tatt opp en del elementer av den romerske kulturen og væremåten. Gjennom å inngå avtaler med andre stammer kan det tenkes at disse igjen fikk en viss fornemmelse for den romerske kulturen; den kan i det minste ikke vært helt ukjent for disse stammene.

5.1.6 Galliske patron-klient-forhold

En type avtale som var godt kjent i Roma var patron-klient-forholdet. Caesar beskriver i I, 4 (2) noe som kan ligne på en slags patron-klient-forhold hos helvetierne. Her heter det at alle Orgetorix' klienter dukket opp ved hans rettstermin. Dette kan tyde på at velstående helvetiere, i likhet med romerne, kunne knytte andre til seg i et avhengighetsforhold. Denne forbindelsen mellom folk synes å ha vært kjent også i de øvrige galliske områdene, også i større dimensjoner: både helvetierne og galliske stammer knyttet hele stammer til seg. For eksempel sto eburonene og kondrusene under treverernes innflytelse (IV, 6 (4)); haeduerne fungerte som patron for segusiaverne, ambivareterne, aulerkerne og brannovikene (VII, 75 (2)). I følge Deißmann var disse forbindelser i all hovedsak basert på fri vilje. Klientene var for det meste pliktig til å yte militær tjeneste i krigstilfeller.²⁵⁶ En henvisning til dette får

²⁵⁶ Deißmann (2008), s. 290.

leseren i VII, 75, der de ledende menn i Gallia samler våpenføre menn blant de ulike stammene.

I I, 28 (5) skriver Caesar at boierne fikk lov til å bosette seg i haeduernes områder, og at de fikk tildelt de samme rettigheter og friheter som haeduerne. Dette tyder på en forbindelse mellom boierne og haeduerne, og jeg vil anta at det kan ha dreid seg om et patron-klientforhold.²⁵⁷ Men det spørres om det var vanlig at en stamme integrerte en annen på denne måten. Boierne gjelder som en av de tidlig romaniserte stammene: opprinnelig fra områdene av dagens Böhmen vandret en del av stammen i det 4. århundre f. Kr. til Norditalia og blandet seg med etruskerne og umbrenerne. I det 2. århundre sto hele den norditaliske stammen av boierne under romersk innflytelse, mens den böhmiske delen begynte å vandre vestover mot Gallia. En del av disse slo seg sammen med helvetierne og skulle dra videre vestover.²⁵⁸ Under Caesar ble de så tildelt jord i lag med haeduerne.

5.1.7 Giftermål – formålstjenlige forbindelser

Som en spesiell form for allianser fremstår arrangerte giftermål mellom to medlemmer av ulike stammer. Fenomenet er ikke noe ukjent, og eksisterer – i en viss utstrekning – til i våre dager. Romerne, og også Caesar selv, drev også med slike arrangerte ekteskap.²⁵⁹ Hensikten med slike giftermål var først og fremst å knytte politiske bånd. Dette innebærer at det i all hovedsak var de øvre samfunnssjiktene som kunne drive med en slik taktikk. For det meste, vil jeg tro, hadde det med et ønske om å styrke sin egen maktposisjon og innflytelse å gjøre. Dette får vi også inntrykk av i passasjen I, 3 (5). Helvetieren Orgetorix gir sin datter til haedueren Dumnorix som kone. Dette skulle styrke deres samarbeid, og garantere at helvetierne kom seg uskadd gjennom haeduernes områder. Denne forbindelsen blir også nevnt i I, 9 (3). I I, 18 (6) og (7) får vi innsyn i hele Dumnorix' forbindelser gjennom giftermål: han selv var gift med en helvetisk kvinne; moren hans hadde han giftet bort til en innflytelsesrik adelsmann av biturigerne, en stamme i Aquitania; sin halvsøster og videre slektninger hadde

²⁵⁷ Haeduerne hadde fått tilgang til de velstående keltiske stammene i Sentraleuropa gjennom boierne. (RE bd. 5, s. 65)

²⁵⁸ <http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Boier.html> (23.02.2011)

²⁵⁹ For eksempel giftet Caesar sin eneste datter, Julia, bort til Pompeius; denne forbindelsen skulle gi ytterligere styrke til deres hemmelige overenskomst, sammen med Crassus.

han giftet bort til diverse andre stammer. Gjennom disse ekteskap på kryss og tvers skal Dumnorix i følge Caesar ha hatt stor makt og innflytelse hos sine nabostammer.

Hva Caesar mener om en slik giftemålspolitikk får vi ikke vite; men siden fenomenet ikke var noe ukjent i Roma, og før øvrig ikke for Caesar selv heller, vil jeg tro at han ikke lot det tilkomme for mye kritikk. Over romaniseringsgraden sier en slik giftemålspolitikk derimot lite. Siden fenomenet ikke er enestående for romersk kultur, men dukker opp i ulike deler av verden, ser det ut som om det var gangbar politikk å gifte bort kvinner akkurat der det passet og der en slik forbindelse ble sett på som fordelaktig.

5.1.8 Familie og folkemening i politikken

Blod er tykkere enn vann – familie gikk foran andre forbindelser. Familiedilemmaet så også haedueren Diviciacus seg overfor. I I, 19 og 20 får leseren vite om hans problematiske forhold til sin bror Dumnorix. Diviciacus hadde et vennskapelig forhold til romerne, mens “the evil twin” Dumnorix var ute etter å rive kongelig makt til seg, og å ta kontroll over Gallia. I I, 20 (2) forklarer Diviciacus at broren hans hadde fått all sin støtte i sin ungdom, og at Dumnorix gjennom han hadde nådd mer makt. Nå var det slik at sistnevnte utnyttet sin posisjon, brukte makten han hadde fått for nesten å tilintetgjøre Diviciacus. Allerede i I, 3 (5), i I, 9 (3) og en ytterlig gang i I, 18 (3) blir Dumnorix beskrevet som en innflytelsesrik mann med høy anseelse hos folket. Diviciacus ønsket av den grunn ikke å gå offentlig imot sin bror og heller ikke at Caesar skulle gjøre det, siden dette kunne skade ham. I I, 20 (4) argumenterer han at han fryktet at hele Gallia ville vende seg bort fra han. Disse tre passasjene, I, 18-20, viser hvor viktig både familien og folkemeningen var. Gjennom familien kunne man nå langt, forutsatt at man var del av en ressurssterk og dermed innflytelsesrik familie, naturlignok. Som nevnt før fantes det tendenser til å la posisjoner gå i arv, og det ser ut som om det også var vanlig å la nære slektninger være delaktige i ens suksess. Familien må også ha hatt en høy stilling innen samfunnet: det vises gjennom Diviciacus frykt for hele Gallias sinne, skulle han uttale seg mot sin bror. Samtidig kan det tyde på Gallias innstilling mot romerne. Gallerne synes – forståelig nok - ikke å ha hatt særlig mye til overs for inntrengerne.

5.1.9 “*Gallia est omnis divisa in partes tres*” – konkrete beskrivelser av politisk inndeling

At hele Gallia var delt i tre deler får leseren servert i aller første setning. Så går Caesar rett på sak og presenterer den galliske befolkningen. Han beskriver at den ene delen av Gallia ble bebodd av belgerne, den andre av aquitanerne, og den tredje av de som kalte seg for kelter men som på latinsk het gallere (I, 1 (1)). Jeg antar at det for Caesar var underforstått at det galliske folket besto av ulike stammer, siden han ikke nevner det eksplisitt. I I, 12 (4) og (5) går Caesar nærmere inn på helvetierne. Han presiserer at den helvetiske stammen var delt opp i fire deler, og at den ene, som akkurat hadde lidt nederlag mot han, var tigurinerne.²⁶⁰ For å beskrive disse delene bruker Caesar ordet *pagus*, som kan oversettes med bygd eller distrikt.²⁶¹ Allikevel ser det ut som om det egentlig ikke handlet seg om landsbygder eller landområder, men mer om et samband av folk, eller “delstammer” som holdt til i et visst område.²⁶²

I I, 31 (3) forklarer Diviciacus at det fantes to partier i Gallia: det ene ble ledet av haeduerne, det andre av arvernerne. De to stammene hadde i følge Diviciacus lenge vært i konflikt over hvem som skulle ha overherredømmet i Gallia. Arvernerne slo seg til slutt sammen med sekvanerne og vervet germanske leiesoldater til deres formål. Her viser Caesar altså til en splittelse blant gallerne: enten man var tilhenger av haeduerne, eller av arvernerne med hver sine forbundsfeller. Haeduerstammen var en av de mektigste stammene i Gallia som hadde inngått forbund med diverse andre stammer. Gjennom disse kunne haeduerne kontrollere handelen fra Middelhavet til den engelske kanal.²⁶³ Disse handelsforbindelser gjorde det mulig at stammen på et tidlig tidspunkt kom i kontakt med andre kulturelle utforminger, så som den greske og den italiske. Dermed ligger antagelsen nært at haeduerne viste en større grad av romaniseringstendenser enn andre stammer. Også deres nære kontakt med boierne taler for det. Med nettverksteorien i bakhodet ville dette også åpne for muligheten at romersk kulturgods ble spredt til stammer som sto i forbund med haeduerne.

²⁶⁰ Disse hadde i lag med toutonene (eller teutonene) sluttet seg til kimberne rundt år 111 f. Kr. Sammen gikk de videre inn i Gallia. 107 f. Kr. fulgte det skjebnesvangre slaget ved Agen ved elva Garonne (i Aquitania) mellom tigurinerne under ledelse av Divico, og romerne. (Furger-Gunti (1986), s. 75.) Caesar nevner disse to delstammene i I, 33 (4). De to andre var verbigerne (Furger-Gunti (1986), s. 103.) og toygenerne (SPM (2002), s. 51.) som mest sannsynlig også hadde sluttet seg til utvandringsstrømmen.

²⁶¹ Iglesias Gil og Santos Yanguas (2008), s. 224.

²⁶² <http://janeden.net/3-kapitel-die-gallischen-provinzen> (23.02.2011)

²⁶³ RE bd. 5, s. 65.

I den samme passasjen følger det i (6) utsagnet at haeduerne mistet hele sin adel (*omnem nobilitatem*), senat (*omnem senatum*) og alle sine ryttere (*omnem equitatum*) gjennom germansk hånd. For romerske forhold ville dette bety det totale nederlag. Men det spørres om det også var det for haeduerne, eller kanskje rettere sagt – om det faktisk var slik at de hadde mistet hele det ledende samfunnsjiktet. Grunnleggende synes det lite sannsynlig at haeduerne hadde et senat på lik linje med romerne. Men som nevnt ovenfor så hadde stammen mest sannsynlig gått over til et adelsherskap, med en vergobretus i spissen. Det kan tenkes at haeduerne dermed hadde et senats-liknende organ der ledersjiktet møttes.

5.1.10 Jurisdiksjon

Tidlig i første boken får leseren et lite inntrykk av hvordan retten hos helvetierne fungerte. I I, 4 (1) og (2) blir Orgetorix stilt foran retten og må forsvare seg. Tiltalen gjaldt mest sannsynlig hans plan om å rive til seg kongelig makt over hele Gallia sammen med Casticus og Dumnorix. Det kan også være mulig at han gjennom dette hadde utnyttet lederstillingen han hadde fått tildelt i sammenheng med helvetiernes utflyttingsplaner. Uansett, hvis han skulle bli funnet skyldig, ventet den sikre døden på han. Da dagen han skulle forsvare seg i retten var kommet, bestilte Orgetorix alle sine slaver (*familia* – betyr familie, men inkluderer også slavene som tilhører en familie), sine klienter (*clientes*) og sine “debitorer” (*obaerati*) dit retten skulle holdes. Med deres hjelp slapp han å bli trukket til ansvar.

Denne passasjen gir informasjon om fire elementer innen helvetisk rettsvesen. For det første ble det tydeligvis fastsatt en spesiell dag for å holde retten. Dette kan minne om måten jurisdiksjonen fungerte i provinsene under provinsforvalterne. Der ble retten holdt på bestemte plasser (i på forhånd utvalgte byer), og ved fastsatte dager, med jevne mellomrom.²⁶⁴ For det andre ser det ut som om Orgetorix faktisk hadde begått et lovbrudd. Jeg vil anta at det handlet seg om kuppet han og sine to “brothers in crime” hadde planlagt. For det tredje er det dommen som ventet på Orgetorix. Siden han var “the mastermind” bak planen, ventet en nokså alvorlig straff på han: han skulle bli brent. En slik forbrytelse som Orgetorix hadde begått måtte tydeligvis betales med livet. Det fjerde er hvordan å slippe konsekvensene etter et lovbrudd. Orgetorix bestilte alle som på en eller annen måte var avhengig av han til rettsplassen. Igjen er det en beskrivelse av en hendelse rundt år 60 der Caesar ikke oppholdte

²⁶⁴ Meyer-Zwiffelhofer (2009), s. 75.

seg i Gallia og som dermed måtte baseres på tredjehånds informasjon. Troverdigheten av denne passasjen kan på grunn av dette stilles i tvil. Det er interessant at det tydeligvis bare var Orgetorix som ble stilt foran retten. Hva som skjer med Casticus er i mørket; han blir ikke nevnt videre i den første boken. Dumnorix ser også ut til å slippe straff for denne planen.

Dumnorix synes å få problemer med justisen på et senere tidspunkt. I I, 19 (1) heter det at han ble tiltalt av haeduernes høyeste magistrat: Dumnorix hadde ledet helvetierne gjennom sekvanernes områder og hjulpet til for å få til en utveksling av gisler mellom stammene. Alt dette hadde skjedd uten haeduerenes og Caesars viten. Denne egenmektige handlingen ble ikke godkjent, i hvert fall ikke av Caesar som satt Dumnorix på den røde lista.

Et videre indisium på en slags jurisdiksjon er å finne i I, 31 (2), der stammelederne atter en gang trer foran Caesar. Der ber de Caesar om å holde deres uttalelser hemmelig, fordi de fryktet nådeløs hevn fra de andre stammemedlemmene. Dette kan bare bety en ting: samarbeid med romerne var veldig upopulær, hvis ikke forbudt, til og med. Samhandling med “fienden” var visstnok en alvorlig forseelse som ble hardt straffet. En slik fremgangsmåte kan tyde på at romersk innflytelse var økende til dette tidspunktet, og derfor ble prøvd holdt utenfor.

5.1.11 Utveksling av gisler

Gisler har alltid vært et nyttig verktøy for å kunne presse andre til å gjøre det man selv ville; om det var en populær måte å forhandle på eller ikke vil jeg ikke si noe om. Men det ble nå flittig benyttet av gallerne. Utveksling av gisler kunne enten være en gjensidig sak: i I, 9 (4) leser man at sekvanerne og helvetierne stilte gjensidig gisler, sekvanerne for å garantere at helvetierne kunne dra gjennom deres land uten problemer, helvetierne for å gi en sikkerhet å krysse landskapene på fredelig vis. Eller den kunne være ensidig, og preget av undertrykking: i I, 31 (4) heter det at haeduerne måtte stille med gisler for sekvanerne, som sto i forbund med germanerne. Disse gisler var i tillegg de mest edle medlemmene av stammen. Slik fungerte gislene til enda større grad som pressmiddel enn når det handlet seg om en gjensidig utveksling, og virket på to måter. For det første ble haeduerne dermed stilt under sekvanernes og suebenes overherredømme. For det andre hadde man tatt eliten, ledelsen, fra dem; dette sørget for urolighet, usikkerhet og frykt. Litt senere i passasjen, i I, 31 (8), får leseren også vite at det tydeligvis ikke bare handlet seg om eliten som ble tatt som gisler, men også barn.

Også dette hadde en virksom psykologisk effekt: å frata en stamme sine barn var som å røve både deres framtid og aldersforsikring. Derfor ba Diviciacus om at samtalen måtte holdes hemmelig, fordi de ellers fryktet at Ariovist lot ta livet av gislene (I, 31 (15)).

5.1.12 Penger og velstand som virkemiddel

Et annet pressmiddel i den galliske – i likhet med den romerske – verden var penger. Man kunne aldri ha for mye av dem for å kjøpe seg sin egen status, sin anseelse, sin sikkerhet. Dette var på den ene siden nok mindre en fall av romanisering enn av ren nytteorientering. På den andre siden er det mulig å skimte et glimt av mediterrane påvirkning her. Den galliske økonomien var i utgangspunktet subsistensorientert, og handel baserte seg på byttehandel.²⁶⁵ Velstand eller rikdom ble slik målt i hvor store mengder varer man var i stand til å bytte. Gjennom kontakt med de greske koloniene og deres handelsmenn i Gallia kom lokalbefolkningen i kontakt med et nytt økonomisk system som baserte seg i stor grad på penger. For å kunne “henge med” måtte gallerne tilpasse seg dette. Gjennom ekspansjonen av det romerske imperiet og dets handelsnettverk, kom gallerne senere uvegerlig i kontakt med det romerske denarsystemet, som så ble etterliknet. Det keltiske pengesystem ble slik allerede før den egentlige kontaktfasen med romerne midt i det 1. århundre f. Kr. forandret.²⁶⁶

Caesar nevner i flere passasjer når han snakker om enkeltindivider at disse var velstående, og at de derfor nøt høy anseelse. Det er viktig å huske at det hos rike menn ikke nødvendigvis dreide seg om menn med mye *penger*; rikdom kunne defineres på andre måter enn gjennom hvor mange mynter man eide. Men innflytelsen enkeltpersoner kunne nyte gjennom å være velstående på en eller annen måte, kunne være omfangsrik. For eksempel heter det i I, 18 (3) og (4) om Dumnorix at han var veldig populær blant folket på grunn av at han var velstående og gavmild. Dette må i mine øyne hatt en viss innvirkning på haeduernes forhold til romerne. Gjennom sin generøsitet kunne han knytte flere tilhengere til seg; dette skadet Diviciacus stilling, som sto for en romavennlig politikk. Dumnorix’ fremgangsmåte var nok ikke så populær hos Caesar heller – som for øvrig praktiserte det samme i Roma.

Ovenfor nevnte passasje viser også til noe annet enn at den som var rik, satt med makten. I I, 18 (3) kan man lese at Dumnorix hadde fått forpaktet toll og andre avgifter hos

²⁶⁵ Botermann (2005), s. 276.

²⁶⁶ Krausse (2005), s. 16.

haeduerne. På denne måten hadde han tjent seg rik. Nå stiller det seg spørsmålet om hva slags toll og avgifter det kan ha dreid seg om. Det ligger nært å anta at det var “importvarer”, for å bruke et moderne begrep, som var tollpliktige; det vil si at handelsmenn, som ønsket å krysse området som ble kontrollert av en stamme, måtte betale toll og avgifter til vedkommende. Siden varetransport for det meste foregikk på vannveiene, kan man forestille seg at toll og avgifter ble krevd for all trafikk der. Alle måtte betale, uansett om det var galliske, greske, eller romerske handelsmenn. Handelsforbindelser mellom kelterne og den mediterrane verden hadde bestått i mange århundre allerede. Massalia, som etablerte seg som den viktigste transitthavn, har i denne sammenhengen hatt en betydelig stilling. Der ble det omfordelt varer som kom fra Hellas og Italia, for å sende dem videre nordover; transportveien gikk i all hovedsak langs Rhône og Saône, og videre langs Loire og Seine.²⁶⁷ Dermed ble haeduernes områder uunngåelig berørt.

Systemet med å forpakte toll og avgifter (kanskje skatter) ser i hvert fall ut til å likne det romerske systemet, der *publicani*²⁶⁸ drev med innkreving av skatter. Spørsmålet er hvem det var som sto for forpaktingen av skattene hos haeduerne. Som nevnt før hadde stammen på dette tidspunktet mest sannsynlig gått over fra kongevælde til adelsherskap. Hvis det faktisk har vært tilfellet at skattene og tollene ble forpaktet, må det ha vært dette herskapet som sto for organiseringen av det. En annen mulighet er at Caesar tok det romerske systemet som utgangspunkt igjen og interpreterte det galliske deretter. Kanskje hadde Dumnorix hatt retten til å kreve inn skatter og toll av en annen grunn; det er vanskelig å vite. I tillegg ser det ut som om forpaktningen skjedde gjennom auksjon. Det ville bety at det må ha funnet sted en slags forsamling der folk kunne by. Dette igjen åpner for muligheten at skatteinnkrevingen i det førromerske Gallia var en lukrativ sak.

5.1.13 Militærvesenet

Det første tilfellet der en militær enhet blir nevnt er i I, 3 (7). Det er Orgetorix som prøver å garantere Dumnorix og Casticus at de ved hjelp av hans finansielle midler og hans hær ville

²⁶⁷ Botermann (2005), s. 68.

²⁶⁸ Publicani fikk forpaktet retten til å kreve inn skatter og andre avgifter fra staten, og måtte betale en viss sum for dette. For Roma hadde dette flere fordeler: for det første trengte ikke staten å bry seg om skatteinnkrevingen selv, og for det andre måtte det heller ikke bli stilt eget personale. For det tredje ble staten garantert inntekter: skattene på den ene siden, og inntektene gjennom å forpakte dem på den andre.

kunne oppnå herredømmet over hele Gallia. Det ser ut som om Orgetorix kunne underholde en privathær på egen regning. At det ikke kan ha dreid seg om den “vanlige” helvetiske hæren støttes i det at han i ettertid ble stilt foran retten etter at helvetierne hadde fått vite om hans planer. Også siden Orgetorix i følge Caesar var en innflytelsesrik mann, kan man tenke seg at han hadde tilstrekkelig med finansielle midler til å underholde en privat hær. En liknende passasje følger i I, 18 (5) der det heter at Dumnorix hadde et stort antall ryttere som han underholdte på egne kostnader. Disse ryttere skal ha oppholdt seg i nærheten av Dumnorix til enhver tid. Disse to tilfeller gir dermed inntrykk av at finanskraftige menn kunne underholde sine egne private hærer av lojale menn.

Det ser ut som om de galliske våpen var forskjellige fra de romerske. Dette går fram av I, 22 (2), der legaten Labienus identifiserer gallerne gjennom deres våpen og felttegn. Hva slags våpen det dreide seg om får leseren ikke noe informasjon om, og det blir heller ikke beskrevet hvordan disse ble brukt.

I I, 24 (5) gir Caesar informasjon om helvetisk kampteknikk. Han beskriver at helvetierne dannet en *falanks*²⁶⁹ og gikk til angrep. I I, 25 (3) gir Caesar hentydninger til hvordan en falanks var bygd opp. Han beskriver at flere skjold til helvetierne ble gjennomboret av romerske spyd og derfor hang sammen; dette hindret dem i å kjempe, siden de slik ikke kunne bruke deres venstre arm lenger for å føre skjoldet. De måtte derfor kvitte seg med det og kjempe videre uten beskyttelse.

Noe senere får leseren i I, 31 (4) vite at sekvanerne hadde vervet leiesoldater blant germanerne. Dette hadde ført til at stadig flere germanere krysset Rhinen for å slå seg ned i de fruktbare områdene i vest. I I, 44 (2) bekrefter Ariovist at germanerne kan ha blitt vervet som leiesoldater når han argumenterer for at det var gallerne som hadde bedt ham komme; han hadde luktet penger i å krysse Rhinen og etterkomme deres ønske. Dette utsagnet ville dermed også bekrefte at gallerne drev med å hente inn leiesoldater der de anså det som nødvendig. Leiesoldatvesenet er kjent allerede fra det antikke Hellas, og ser ut til å ha hatt en stor utstrekning.²⁷⁰ Gallerne hadde selv stilt som leiesoldater for romerne.²⁷¹ Siden også

²⁶⁹ En falanks er en enkel slagformasjon der skjoldene til soldatene delvis dekket over sidemannens høyre side, i prinsipp som fiskeskjell. (Deißmann (2005), s. 294.)

²⁷⁰ Meyer (2006), s. 102.

²⁷¹ For eksempel hadde Hannibal benyttet seg av bl. a. galliske leiesoldater.

leiesoldatvesenet ser ut til å ha vært et utbredt fenomen, er det vanskelig å si om gallerne hadde kopiert dette fra romerne.

5.1.14 Appellationes – titler

Et klart indisium på kontakt med romerne og romersk kultur er titler som enkeltpersoner eller stammer har fått tildelt. Tildelingen av slike titler ser ut som om å være det første steget til *pax romana*. Roma forpliktet seg gjennom disse til å passe på sine forbundsfeller; gallerne måtte til gjengjeld stille seg lojale til Roma. At en slik forbindelse hadde sterke innvirkninger på de ulike stammene kan man lett tenke seg. Jeg vil påstå at stammene som frivillig inngikk slike avtaler med Roma enten hadde et behov for å ha en sterk forbundsfelle for å beskytte seg selv, eller at det sprang ut av et ønske om det av andre grunner. Hvordan forbindelsen skulle utformes og hvilke konsekvenser dette skulle ha lå i Romas hender. I den første boken av *Gallerkrigen* viser det seg også at disse forbindelser også kunne bli benyttet som krigsgrunn. Caesar gir å forstå i I, 35 (4) at i følge en senatsbeslutning hadde enhver provinsforvalter i Gallia det til sin oppgave å beskytte haeduerne og andre venner til det romerske folk. Skulle disse venner rote seg oppi noe eller bli presset fra andre stammer, var det en gyldig grunn for å gå til krig.

I den første boken av *Gallerkrigen* er det få titler som blir nevnt. I all hovedsak er det haeduerstammen som det flere ganger blir understreket at disse var romerske forbundsfeller, og som hadde fått tittelen *fratres consanguineosque*, “brødre og slektninger” til det romerske folk. Det første tilfellet er i I, 11 (6), der Caesar nevner at det hos haeduerne handlet seg om romerske forbundsfeller. Videre skriver Caesar i I, 31 (7) at haeduerne innledet et nært vennskap med romerne. Først i I, 33 (2) presiserer han at de var *fratres consanguineosque*. Så følger det en gang til i I, 36 (5), men denne gangen legger Caesar ordene i Ariovists munn. Tittelen er for så vidt spesiell fordi haeduerne var de eneste som fikk den tildelt.²⁷²

En annen tittel som ble utdelt var *amicus populi Romani*, venn til det romerske folket. Denne tittelen ble tildelt stammeledere eller andre enkeltpersoner som gjorde seg fortjent til det i romernes øyne. I utgangspunktet skulle tittelen garantere gjensidig støtte, men ble senere også til et symbol for romersk overherredømme.²⁷³ Tittelen dukker opp i I, 3 (4), der det heter

²⁷² Woolf (2003), s. 3.

²⁷³ Deißmann (2008), s. 290.

at Catamantaloedes fikk bære den. En tredje tittel er *rex atque amicus*, konge og venn; denne fikk suebekongen Ariovist tildelt (I, 35 (2)).

Men hva sier dette om romaniseringsgraden? Det er blitt konstatert før at haeduerne trolig nok viste en større grad av romanisering enn for eksempel helvetierne. I og med det at de også hadde fått tildelt en tittel hos senatet kan det nok fastslås at stammen i det store og hele var overgjennomsnittlig romerskvennlig, og dermed lettere integrerte romerske elementer. Og med tittelen fulgte også forpliktelser.

5.2 Skikk & bruk

Et element som jeg vil påstå kan gi inntrykk for hvor romaniseringen sto i midten av det 1. århundre f. Kr. er beskrivelser av skikk og bruk. Caesar formidler et bilde som – kanskje noen ganger på en litt overdreven måte – forteller om enkelte stammers væremåte. Tilfellene der Caesar skriver om skikk og bruk i den første boken av *Gallerkrigen* er få, men når han gjør det så konstaterer han at det handlet seg om deres skikk. Det første tilfellet finner vi i I, 4 (1), da Orgetorix måtte stille foran retten, etter helvetisk skikk iført i lenker. Spørsmålet som stiller seg uvegerlig er hvordan Caesar muligens kunne vite at det tilsvarte helvetisk skikk. Enten må han ha fått informasjon om det fra noen som kjente til det helvetiske rettsvesenet og visste at de tiltalte ble lenket. Den andre muligheten er at han selv var godt kjent med akkurat denne utformingen av skikk og bruk i det helvetiske samfunn. Denne muligheten er i mine øyne derimot lite sannsynlig. Til dette tidspunktet befant Caesar seg som nevnt før i Hispania Ulterior, og det er ingenting som tydet på at han skulle bli provinsforvalter i de to Gallia. Hvilken interesse kunne Caesar da muligens ha hatt i helvetierne og deres væremåte?

Caesar leverer flere beskrivelser av skikk og bruk hos germanerne. Disse har stort sett en negativ bismak, og skulle nok tjene formålet å vise hvor usivilisert germanerne var.

5.3 Karakteregenskaper

Når det kommer til karakteregenskaper og generelle beskrivelser av gallerne i den første boken av *Gallerkrigen* så er det essensielt å huske Caesars interesser bak beskrivelsene han gir. Generelt sett lager Caesar et temmelig negativt bilde av både gallerne, og særlig germanerne. Dette lar slutte at verken de ene eller de andre viste tegn til romerske dyder, men

fortsatt levde deres “ville” og usiviliserte liv. Det man ikke må glemme er den utpregete etnosentrismen som rådet. For Caesar sto romerne øverst på sivilisasjonsstigen. Grunn til det er blant annet at sivilisasjon ble assosiert med byer og urbanisering. Den strake motsetning til det var germanerne, som ikke hadde hatt et tak over hodet i 14 år (I, 36 (7)), og som Caesar rett ut betegner som ville barbarer. Gallerne hadde da allerede kommet et lite skritt nærmere den romerske interpretasjonen av sivilisasjon, i og med at de hadde opprettet en håndfull oppida. Men også disse manglet i romerske øyne de positive romerske egenskaper. Etnosentrismen førte – og fører – uvegerlig til en slags xenofobi, som lar seg lese både direkte og mellom linjene til *Gallerkrigen*. Resultatet var at Caesar ikke stolte på noen andre enn sine menn, og da først og fremst den X. legion.

5.3.1 Generelle beskrivelser av gallerne

Den første generelle beskrivelsen av gallerne er fortsatt nøytral og tjener bare til å føre leseren inn i tematikken. Han skriver i I, 1 (2) at den galliske befolkningen, belgerne, aquitanerne og gallerne, var forskjellig i språk og politisk organisering.

Den neste generelle beskrivelsen formidler et noe annet bilde: i I, 3 (3) – (8) møter leseren helvetieren Orgetorix, sekvaneren Casticus og haedueren Dumnorix, som inngår en hemmelig avtale. Med denne sekvensen introduserer Caesar de tre galliske stammene som er hovedaktørene i den første boken av *Gallerkrigen*. Resultatet han oppnår er at Orgetorix, Casticus og Dumnorix framstår som stereotyper for stammene; deres negative presentasjon blir overført på resten av stammemedlemmene, og leseren vil bevisst eller ubevisst føle motvilje mot disse.

Så benyttet Caesar også anledningen til direkte å vise til gallernes underkastelse. I I, 31 (2) kaster de galliske stammeførerne seg i tårer foran Caesars føtter. Dette ble oppfattet som en naturlig måte å vise sin overgivelse og underkastelse på. Denne første, frivillige kapitulasjonen kan muligens også peke i retning av at gallerne nå var åpne for romersk innflytelse på ulike nivå, først og fremst det politiske.

Det som Caesar oppnår med dette er at de galliske stammene generelt sett framstår som “simple minded” og usiviliserte, og som bare er ute etter makt. Dermed framstår stammene uvegerlig som lite romaniserte.

5.3.2 Belgerne

Den vel klareste uttalelsen som man kan få angående romanisering følger i I, 1 (3). Belgerne blir beskrevet som de tapreste av alle. Det finnes tre grunner til hvorfor det forholder seg slik: for det første levde belgerne så langt fra den romerske provinsen og dens *cultus* og *humanitas*, som kan oversettes med noe som “dannelse og menneskelighet”.²⁷⁴ Både *cultus* og *humanitas* kan bety “dannelse”. Men i *humanitas* ligger det noe mer: det var normer og måten mennesket oppførte seg på som utgjorde mennesket som så.²⁷⁵ Dette tillater slutningen at Caesar ikke anså belgerne som fullverdige mennesker. For det andre var det fordi handelsmenn bare en sjelden gang kom seg til deres områder; det ble dermed nesten ingen varer importert, som kunne påvirke befolkningen.²⁷⁶ Den siste grunnen var deres geografiske nærhet til germanerne, som ofte førte til krig.

Denne passasjen er interessant i tre aspekter. For det første ser det ut som om at Caesar var veldig bevisst på at kontakten med romerne var et utslagsgivende element for hvordan enkelte galliske stammer “oppførte” seg. Han sier her, etter min mening, helt klart at geografisk nærhet og kontakt gjennom handel er en grunnleggende forutsetning for at sivilisasjon, romersk sivilisasjon, kunne spre seg; manglet disse forutsetninger, hadde man det altså med “ville” mennesker å gjøre. For det andre kan denne uttalelsen virke noe selvmotsigende. Handelskontakter mellom romere og gallere hadde til dette tidspunktet allerede bestått over lengre tid. Det måtte da bety at galliske stammer, som hadde vært og var i kontakt med romere gjennom enten geografisk nærhet, handel eller begge deler, var påvirket av romersk levesett og *humanitas*. Dette ville da peke i retning av at disse gallere ville vise tegn til en levemåte etter romersk forbilde, i hvert fall når det kom til materielle utforminger, men muligens også med hensikt til måten gallerne oppførte seg på. Selvmotsigelsen ligger altså i hvordan Caesar beskrev de galliske stammene videre i teksten, der han presenterer de som usiviliserte på en eller annen måte. På grunn av Caesars vektlegging av handelens betydning vil jeg påstå at det er grunn til å ta globaliseringsteorien i nærmere betraktning. For det tredje kunne man slutte av dette at den romerske levemåten gjorde menn til sveklinger; er dette

²⁷⁴ “*cultu atque humanitate*”; for dette se Walser (1998), s. 38.

²⁷⁵ Iglesias Gil og Santos Yanguas (2008), s. 192.

²⁷⁶ Caesar bruker verbet *effeminare* (som for øvrig står i forbindelse med substantivet *femina*)

kanskje en hentydning til at senatet ikke hadde noe makt over han, Caesar, den store feltherren, som hadde klart å betvinge både gallerne og germanerne? Den tredje grunnen han legger fram var motpolen til de to første: germanerne. Det var de som simpelthen legemliggjør det usiviliserte, krigerske og ville, og som dermed fremsto som trussel mot sivilisasjon og utvikling.

5.3.3 Helvetierne

Germanerne var også grunnen til hvorfor den helvetiske stammen var så fryktløs. Selv om helvetierne egentlig levde i umiddelbart nabolag til både Gallia Cisalpina og Transalpina var det germanernes innflytelse som tydeligvis hadde overhånd og gjorde dem tvangsmessig til et tappert krigerfolk (I, 1 (4)).²⁷⁷ Jeg vil påstå at Caesar med dette allerede ville vise til i hvor lite grad helvetierne var påvirket av romersk kultur rundt midten av det 1. århundre f. Kr.

At denne folkestammen hadde en høy mening om seg selv blir uttrykt i I, 2 (1) og (2). I denne passasjen blir Orgetorix introdusert. Selv om han blir beskrevet som den mest fornemme og velstående mannen, er det hans negative karakteregenskaper som overveier. Dette kaster automatisk et dårlig lys over resten av helvetierne også. Hvis han skulle være den mest fornemme, men hadde planer om å underkaste seg hele Gallia, hvordan var da resten av banden? Litt lenger ned i passasjen, i I, 2 (3) – (4), blir helvetierne framstilt som lett påvirkelige og krigerske mennesker. Denne krigerskheten og deres tilbøyelighet mot bruk av vold poengterer Caesar flere ganger, så i I, 6 (3) og I, 7 (5). I I, 10 (2) argumenterer han i tillegg at helvetierne hadde en fiendtlig holdning mot Roma, og at de derfor ikke brydde seg om romersk interessesfære så som haeduernes og deres forbundsfellenes områder (I, 11 (1), (3) og (4)). Helvetierne tok seg det de trengte og ødela resten. Også i I, 13 (4) – (6) kommer deres utfordrende karakter til syne, denne gangen gjennom “veteranen” Divico²⁷⁸. Det kommer atter en gang fram at stammen søkte konfrontasjon i I, 15 (3). Deres vilje til å kjempe og deres utholdenhet blir ytterligere beskrevet i I, 26 (2) og (3). Alt dette lar Caesar

²⁷⁷ Walser poengterer at helvetierne blir presentert som veldig sterke motstandere gjennom det at de fører krig med germanerne over Rhinen. (Walser (1998), s. 39).

²⁷⁸ Tigurineren Divico ledet i 107 f. Kr. den helvetiske hæren som slo romerne i Agen ved elven Garonne, der L. Piso, bestefaren til Caesars svigerfar legaten L. Piso, og konsulen L. Cassius mistet livet, og som brakte stor ydmykelse over L. Cassius' hær. (Furger-Gunti (1986), s. 75f.)

tilsynelatende bekrefte gjennom de ledende menn i Gallia som møttes etter at krigen mot helvetierne hadde tatt en ende (I, 30 (3)).

I tillegg til deres krigerskhet lager Caesar et bilde av helvetierne som beskriver dem som “ulydige”, og ikke redd for å bryte loven for å få deres vilje. I I, 8 (4) får leseren vite at helvetierne prøvde å krysse elven Rhône uten Caesars tillatelse. Han viser til dette en gang til i I, 14 (3) og presiserer at det handlet seg om lovbrudd. Også at de overskygget haeduernes, ambarrernes og allobrogernes områder med ødeleggelse, som nevnt i I, 11 (3) – (5), var en forseelse mot romersk lov.

Det kan se ut som om Caesar også ville vise til helvetiernes stahet, og ikke bare deres bestemthet og viljestyrke. I I, 5 (3) blir det beskrevet at de brente ned deres hus; dette skulle styrke motet mot farene og utfordringene som lå foran dem. All håp om å vende tilbake ble på denne måten tilintetgjort. Denne passasjen kan vise at det for helvetierne bare fantes én måte å gjøre ting på. Var beslutningen tatt, måtte den følges, uansett hva prisen ville være. Dette inntrykket blir også i I, 27 (4) formidlet, der verbingene prøver å rømme i håp om å nå santoneenes områder. Passasjen viser i tillegg at helvetierne ikke var til å stole på. Selv om de hadde anerkjent deres nederlag og dermed sto under romersk oppsyn, utnyttet de situasjonen for å følge deres opprinnelige plan, og kanskje for å slippe de forventede konsekvensene.

Caesar lot heller ikke slippe anledningen fra seg å vise fram helvetiernes underlegenhet. Dette gjør han i I, 13 (1) og (2). For leseren virker det nesten litt komisk når Caesar forteller at hans menn slo en bro over Arar og dermed krysset elven i løpet av bare én dag, mens helvetierne slet og hadde brukt hele 20 dager til samme formål. Her gir Caesar et hint om hvor tilbakestående den helvetiske utviklingen var.

En passasje som synes litt underlig er I, 26 (5). Her forteller Caesar at rundt 130 000 mennesker hadde overlevd slaget og dro fra slagmarka gjennom hele natten. Romerne fulgte ikke etter dem, fordi de tok seg av de sårede og begravde de døde. Dette gir inntrykk av at helvetierne bare dro fra sine sårede som lå på slagmarka, og overlot de til den – mer eller mindre – sikre døden. Det spørres nå om det var vanlig at den ene parten tok hånd om de sårede og døde, eller om dette bare skulle gjenspeile helvetiernes råhet og hvor usivilisert de var. På den andre siden er det også mulig at romerne ikke var i stand til å forfølge helvetierne, fordi de selv hadde måttet lide store tap.

Bildet Caesar tegnet av helvetierne er gjennomgående negativt. Til slutt kastet også disse seg i tårer foran Caesars føtter og ba om fred (I, 27 (2)). Hele presentasjonen av det helvetiske folket er kjennetegnet av deres krigerskhet og villhet. Deres karakteregenskaper står dermed i full kontrast til de romerske. Hvis vi antar at det som Caesar la fram her er sant, vil det bety at helvetierne var langt ifra å tilpasse og ta opp i seg romersk væremåte. Går vi derimot ut i fra at Caesar forteller løgn for å fremheve seg selv og rettferdiggjøre sine handlinger, og vi i tillegg støtter oss på myntfunnene som ble gjort i områdene av dagens Sveits, viser det seg at en viss romersk innflytelse på helvetierne til et tidligere tidspunkt ikke kan avvises.

At helvetierne kanskje ikke var så usivilisert allikevel kommer fram i I, 29 (1) – (3). I deres leir var det blitt funnet tavler med gresk skrift. Det viste seg å være lister over hvem som hadde dratt ut for å finne et nytt hjem, delt opp etter våpenføre (altså menn), kvinner, barn og gamle, med en total av 368 000 mennesker. Å lage til slike lister krevde en gjennomtenkt organisasjon, i tillegg til skrivekyndige folk. Det er interessant at det angivelig skal ha dreid seg om greske skrifttegn. Fra det 3. århundre f. Kr. benyttet kelter i Sør-Gallia det greske alfabet for sine språk. Dette blir bevitnet av rundt 300 innskrifter på både keramikk og stein. Særlig framstående her er grav- og vielsesinnskriftene, som viser til en sterk mediterrann påvirkning på den galliske befolkningen.²⁷⁹ Dette forutsetter for det første en jevnlig kontakt mellom gallere og greske kolonister. Igjen framstår interaksjon gjennom handel som viktig faktor. For det andre tyder det på flerspråklighet – gallerne måtte kjenne til gresk for å kunne tilskrive de greske bokstavene de tilsvarende lydene. Dette kan vise til en åpenhet for å lære seg “den andres språk” ut av nytteorientering. Med dette fulgte at skriftbildet til det nye språket ble tatt over, og anvendt på det egne språket. For det tredje må det ha bestått et behov for å kunne skrive; igjen vitner dette av en nytteorientering når det kommer til integrasjon av “fremmede” elementer. Det er godt mulig at et gresk eller greskliknende skriftbilde etter hvert ble spredt fra Sjørgallia nordover til helvetiske områder, i likhet med myntene som i det helvetiske rom i første omgang var blitt preget etter hellenistisk forbilde.

²⁷⁹ Maier (2003), s. 80. Caesar selv går tilbake til at gallerne benyttet seg av greske skrifttegn i VI, 14 (3). Også Freyberger (1999, s. 163 og 185, innskrift av Vitrolles) viser til innskrifter av gallisk opprinnelse, med gresk skrift. Innskriften av Vitrolles (Sjørgallia) er interessant fordi den ble datert til det 1. århundre f. Kr., altså en tid der romersk innflytelse på området allerede var sterk. I innskriften blir ordet “ΠΡΑΙΤΩΡ” – praetor – nevnt, som er en klar henvisning til romersk innflytelse. Dette blir tydet i retning av at lokalbefolkningen kom i kontakt med romersk administrasjon, og slik tok over latinske betegnelser på ulike embeter, mens samtidig karakteristikkene av den egne tradisjonelle politiske strukturen ble beholdt. Skriften brukt i innskriften av Vitrolles er gresk, som dermed viser at den stammer fra et keltisk miljø, der latinsk skrift og språk tydeligvis ikke var blitt integrert enda. (Freyberger (1999), s. 185f.).

5.3.4 Haeduerne

Haeduernes første opptreden som folkestamme følger i I, 15 (1) og (2). Leseren får vite at Caesar hadde rekruttert rundt 4 000 ryttere blant haeduerne og deres forbundsfeller. Disse skulle følge helvetierne, men var visst for pågående slik at det endte i kamp. I I, 18 (10) presiserer han at haedueren Dumnorix hadde stått for ledelsen av rytterne; at han stakk av med sine egne ryttere førte til at resten av enheten, som sto under hans kommando, ble grepet av panikk. Her får leseren servert et bilde av den galliske stammen og særlig Dumnorix og hans menn som er gjennomgående negativt. Rytterne er ubetenkte og hissige, og provoserer dermed til kamp. I tillegg er de illojale og ikke til å stole på – når det gjelder, rømmer de. Denne illojaliteten viser seg også i I, 16 (1) – (6). Stammen var i følge Caesar rettslig forpliktet til å levere kornforsyninger til romerne, men etterkom ikke denne plikten. Grunn til det var motvillige og rebelske enkeltindivider.

Særlig Dumnorix var som en spiss stein i Caesars sandaler. Det er tydelig at Caesar ikke likte han. Dumnorix var ute etter å rive så mye makt til seg som mulig (I, 9 (3)), var dumdrstig og modig (I, 18 (3)), og en forræder (I, 17 (5)) som dermed ikke var til å stole på (I, 18 (10)). Det er derfor også grunn til å anta at Liscus mente han når han i I, 17 (2) forteller at det fantes enkeltpersoner blant haeduerne som holdt romerskfiendtlige taler. Han blir nevnt flere ganger utover i den første boken og fungerer sammen med Ariovist som overskurken.

Men også blant haeduerne fantes det noen gullkorn. Diviciacus, Dumnorix' bror, og Liscus får en høvelig bra omtale i Caesars fortelling. Diviciacus blir i I, 19 (2) fremstilt som veldig romerskvennlig, og Caesar beskriver han som en trofast og behersket mann som stolte på vennskapet med romerne. At hans egen bror oppførte seg så rebelsk såret han dypt (I, 20 (2)). Caesar understreker dette gjennom å la han bryte ut i tårer. Men Caesar poengterer i I, 41 (4) også at Diviciacus var galleren han stolte mest på. Dette tillater slutningen at Caesar i utgangspunktet stilte seg veldig skeptisk mot alle gallere. Han hadde tillitt til Diviciacus fordi han hadde stilt seg vennlig til romerne og tydeligvis hadde åpnet seg for deres innflytelse og, ikke minst, anerkjente deres herredømme.

Denne splittelsen innen en og samme stamme viser at integrasjonen av romerske elementer til dette tidspunktet fortsatt må ha vært en individuell sak hos det øvre samfunnsjiktet av de forskjellige stammene. Det kan se ut som om deres undersåtter bare fulgte kursen som

ledersjiktet hadde slått inn på. Dette igjen ville styrke hypotesen om at det handlet seg om en prosess ovenfra-ned. Motsetningen Dumnorix – Diviciacus er for meg nesten av symbolsk art: på den ene siden er den usiviliserte, hardhendte Dumnorix som har klart å rive til seg så mye makt gjennom sin bror at ingen tørr å stille seg i veien for han. Han sprer frykt, og viser seg samtidig upålitelig når det kommer til avtaler med han (I, 18 (10)). Jeg tror at Caesar bruker han som stereotyp for hele Gallia. Han blir fremstilt som rå og usivilisert – og dermed langt fra det romerske ideal. Dette kan være en indikator på hvor lite Gallia var romanisert; eller er det bare et triks som Caesar anvender her for å rettferdiggjøre sine handlinger? På den andre siden står Diviciacus, en mann som nyter Caesars tillitt. Han er romerskvennlig, og vil ikke skuffe den nye herren. Han viser dermed lojalitet både mot det nye regime, men også mot sin familie og sitt “fedreland” (I, 20). Han fungerer som stereotyp for den åpne og siviliserte galleren, som ønsket å tilpasse seg romerne. Han er i mindretall og må frykte de øvrige gallernes sinne, og søker derfor råd og støtte hos Caesar. Denne konstellasjonen Dumnorix – Diviciacus viser et splittet Gallia: majoriteten som fulgte etter sine egne fordi de foretrakk herredømmet til en annen gallisk stamme foran et romersk herredømme, og den romerskvennlige minoriteten.

5.4 Parisii vs Lutetia – kommunikasjon

Et spørsmål som uvegerlig stiller seg når man leser *Gallerkrigen* er hvordan romere og gallere kunne kommunisere. Her møttes det latin og kontinentalkeltisk gallisk²⁸⁰, i utgangspunktet begge indogermanske språk. Likevel hadde språkene enda mindre tilfelles enn klassisk latin og moderne norsk. Svaret er derfor nærliggende: man brukte en oversetter.

Caesar gir i ulike tilfeller å forstå at man benyttet seg av tospråklige personer som skulle forenkle samtalen på møter. Det klareste utsagn om dette får leseren i I, 19 (3). For sin samtale med Diviciacus sender han de vanlige oversettere, *cotidianis interpretibus*, ut. Dette tillater to slutninger: for det første må det ha vært vanlig å ha kompetente oversettere eller tolker tilgjengelig. Disse ble tydeligvis brukt når det handlet seg om åpne samtaler, uten at hemmeligheter ble utvekslet. Dette på sin side leder til diverse spørsmål, som for eksempel hvem disse tolkene var, og hvor eller hvordan disse ble rekruttert. Vedkommende må i hvert

²⁸⁰ For enkelthetsens skyld vil jeg behandle dette på en generaliserende måte og gå ut ifra at det handlet seg om bare ett gallisk språk, uten dialektale ulikheter (noe som i mine øyne i praksis nok ikke var tilfellet).

fall på en eller annen måte ha vært i kontakt med det latinske eller det galliske språket før; jeg vil tro at det var mer sannsynlig at det var opprinnelig galliske menn som hadde lært seg latin, enn romerske romere som kunne gallisk. Allerede faktumet at det fantes folk som kunne brukes som oversettere for gallerne og romerne viser at kontakten mellom disse må ha vært stort; det er dermed også et klart tegn til romanisering. For det andre ser det ut som om Caesar ikke stolte på disse “hverdags-tolkene”. Dette støtter antagelsen at disse må ha vært av gallisk opprinnelse; vi ser kanskje et glimt av en kombinasjon av paranoia og xenophobia, eller kanskje ganske enkelt av erfaring med dårlige tolker. Grunn til mistilliten til hverdags-tolkene kan være at disse ble antatt å føle sterkere lojalitet mot sine egne. Dette førte til at Caesar brukte oversettere som nøt hans tillitt for fortrolige samtaler. Disse måtte dermed være spesielt kvalifiserte menn, som hadde slått seg på romersk side.

En slik mann var tydeligvis Gaius Valerius Troucillus som blir nevnt i I, 19 (3). Caesar beskriver han som en mann med høy anseelse, som nøt hans tillitt. Han skal ha vært fra den galliske provinsen; jeg vil anta at Caesar med dette mener Gallia Transalpina. Det er grunn til å anta at det handlet seg om den samme mannen i I, 47 (4), men som her blir omtalt som Gaius Valerius Procillus. Han blir beskrevet som en dyktig, dannet og pålitelig mann. Her nevner Caesar også at han behersket det galliske språket. Dessuten får leseren vite at V. Procillus var sønnen til Gaius Valerius Caburus²⁸¹, som hadde fått tildelt borgerretten fra Gaius Valerius Flaccus²⁸². Med dette var også V. Procillus romersk borger. Han blir nevnt atter en gang i I, 53 (5) og (6), og beskrevet som en av de mest hederlige menn av den galliske provinsen. Med det at V. Flaccus var helvier med romersk borgerrett synes det å være klart at de helviske områdene, som for øvrig lå i Gallia Transalpina, viste en høyere romaniseringsgrad.

5.5 Germanerne – den siviliserte verdens verste mareritt

Germanerne kommer ikke godt ut av saken. De blir fra første stund framstilt som bøller, et altetende ødeleggelsesmaskineri som hadde funnet veien gjennom ugjennomtrengelige skoger

²⁸¹ Gaius Valerius Caburus var høvding hos helvierne, en keltisk stamme i Gallia Transalpina (RE bd. 12/1, s. 875.). Helviernes lojalitet mot Roma viste seg også senere i krigen mot Vercingetorix i 52 f. Kr. (RE bd. 5, s. 340).

²⁸² Gaius Valerius Flaccus var mest sannsynlig fra 85 f. Kr. provinsforvalter i Gallia Transalpina. (RE bd. 12/1, s. 1094)

og over labyrinter av myrer inn mot det frodige Gallia. Det første møtet med disse uhyrene har leseren i I, 31 (4). Allerede i I, 31 (5) blir de betegnet som ukultivert og rå, og i I, 33 (4) beskrevet som ville og voldelige barbarer som utgjorde en stor trussel mot det romerske imperiet. Også deres utseende passet til deres oppførsel: både handelsmenn, gallere og Caesars spanere skal i følge Caesar ha beskrevet germanerne som kjempestore²⁸³, uendelig tapre og erfarne krigere. Deres ville mine og de skarpe øyne var fryktinngytende (I, 39 (1)). I I, 43 møter Caesar Ariovist og sine menn for å diskutere Gallias situasjon. Samtalen ble imidlertid avbrutt i I, 46 fordi de germanske ryttere nærmet seg og kastet stein og andre skudd på romerne. Caesar understreker her at det handlet seg om et avtalebrudd, og viser dermed til hvor upålitelige germanerne var, og at man ikke kunne stole på dem.

Et annet element som Caesar vektlegger er de germanske kvinners rolle. Det var tydeligvis de som sto i forbindelse med den åndelige verden og fungerte som medium, og som hadde ansvar for spådom. Dette blir bekreftet i Tacitus' *Germania*.²⁸⁴ I (8) beskriver han at kvinnene hadde en særstilling i det germanske samfunnet, i og med at de ble antatt å ha noe hellig eller synsk i seg. Rådslag fra kvinnene ble aldri vist tilbake. I I, 51 (3) heter det at germanerne satte sine kvinner på vognene før de dro ut til et slag. Kvinnene ropte og hylte visstnok, og ba mennene om ikke å tillate det at de skulle bli slaver under romerne. Denne typen antikk "heiagjeng" ble også beskrevet i *Germania*. I (7) forteller Tacitus at familie og slekt ble i nærheten til der hvor slaget ble utkjempet, slik at mennene på slagmarka ikke bare kunne høre kvinnene rope, men også klynkingen til barna. I (8) skildrer han at kvinnene klarte å snu et nesten tapt slag til seier gjennom bønn, framvisning av brystene og hentydninger til at de snart ville bli tatt til fange.²⁸⁵

I spissen for disse ville skapningene står Ariovist, som fungerer som paradeeksempel på en uberegnelig germaner. Han fikk under Caesars konsulat tildelt tittelen *rex atque amicus*, "kong og venn" av det romerske folk (I, 35 (2)); om det var på grunn av senatets velvilje, som det heter i denne passasjen, eller om han faktisk hadde gjort en (forventet) innsats for dette (I, 40 (2)) skal jeg la stå åpen. Han hadde fått tittelen i Caesars konsulatsår, og man kan tenke seg at det var Caesar selv som sto bak tildelingen; kanskje han hadde fulgt prinsippet om at man skal holde seg sine venner nære, men sine fiender enda nærmere. Dette virker som et

²⁸³ Germanernes høyde poengterer også Tacitus i *Germania*, (4).

²⁸⁴ Tacitus (ca. 55 – 120 e. Kr) forfattet *Germania* rundt år 100 e. Kr.

²⁸⁵ Tacitus, *Germania* (2001), s. 87 og 88.

maktspill: jeg vil påstå at Ariovist med denne tildelingen ble lurt, han var bare blitt til en statist i et større skuespill. Han trodde seg i falsk sikkerhet, og fortsatte med det han hadde begynt. Slik serverte han Caesar en grunn til å gå til angrep på et sølvfat. Mens haeduerne tidligere hadde søkt senatet om hjelp mot de påtrengende folkestammene uten suksess, ble Ariovist til romernes venn. En mulig konfrontasjon kunne slik bli trukket ut, og spart til Caesar var provinsforvalter i Gallia.

Men Ariovist viste seg som en motstander som måtte tas på alvor. Han var veldig bestemt på at hvis Caesar ikke skulle trekke seg ut av interessesfæren hans og la han gjøre sin ting i Gallia, ville han si opp vennskapskontrakten og servere Caesars hode til senatet på et sølvfat (I, 44 (6), (12) og (13)). Dette er ikke den eneste provokasjonen og frekkheten som Ariovist lar tilkomme Caesar. Allerede i I, 33 (5) fordømmer Caesar hans sjølgodhet og arroganse. I I, 31 (10) blir han nedlatende betegnet som *rex Germanorum* som drev med flerkoneri (I, 53 (4)), og som var en bråsinnt og impulsiv barbar som hersket på en tyrannisk og grusom måte (I, 31 (12) og (13)). Han skal ha fordret barna som gisler fra adelen, og hvis ting ikke skjedde etter hans gusto, torturerte han dem. På grunn av disse grusomheter var han selv i hans fravær fryktet (I, 32 (4)).

Germanerne er altså de som i den første boken av *Gallerkrigen* fikk verst omtale. Tilegning av romerske dyder eller elementer synes å ha vært et fremmedord for dem. Caesar lar det se ut som om det ikke var mulig å være lengre unna den romerske levemåten enn dette. Indikasjonen om kvinnfolk som heiet med blottede bryster på deres menn – det var nok ikke noe romerske damer ville ha drevet med. Denne passasjen framfører germanernes villhet, deres råhet, deres barbariske oppførsel. Det er rett og slett ingenting som tyder på at dette ville folket på en eller annen måte hadde noe som kunne tilskrives romersk innflytelse.

5.6 Og han skrev det slik fordi...

På en “romaniserings-fargeskala”, der hvit står for 100% romersk og svart for 0%, kunne man sette germanerne etter dette i det svarte hjørnet. Gallerne ville variere mellom ulike nyanser grå, og helvetierne ville komme til å ligge en plass rundt mørkegrå med tendenser til svart. Men hvorfor valgte Caesar denne svart-hvitt-malingen? Jeg vil påstå at han bevisst prøvde å unngå enhver hentydning til at et folk viste tendenser til å integrere romerske elementer. Grunn til det er at dette ville skade ham og krigen han hadde ført. Direkte

rettferdiggjørelser for hvorfor romerne hadde kjempet en rettferdig krig finnes det mange av i den første boken av *Gallerkrigen*. Jeg har valgt å ikke gå eksplisitt inn på disse, fordi det ville sprengte rammen for denne oppgaven. Gjennom å legge fram i hvor lite grad gallerne og germanerne liknet til det romerske folket klarte han å gi en indirekte men virkningsfull rettferdiggjørelse. Der hvor det var mulig, og befolkningen viste seg villig, ville han la dem smake på kaken og være delaktige i det romerske imperiets storhet. Hvis ikke, skulle gudene avgjøre deres skjebne; og gudene spilte på romernes lag.

Caesar viste også at det ikke var til å stole på “de andre”; hvis man kunne sette sin tillitt i noen, så var det – hvis i det hele tatt - sine egne. Men også der måtte man være varsom og ha sine øyne over alt. Dette kan sees i motsetningen mellom hæduerne Dumnorix og Diviciacus. Diviciacus, den utadvendte, åpne og romerskvennlige som ville bare det beste for sitt folk, så seg i konflikt med sin egen bror. Diviciacus var i ferd med å miste sin stilling og alt han hadde arbeidet for gjennom en som sto han nær. Jeg tror at Caesar med dette ville vise til at selv om det var noen man egentlig burde kunne stole på, måtte man passe seg for ikke å ende opp med en kniv i ryggen.

6. Konklusjon

Verden interpreteres av øyne som ser – det er gammelt nytt. Men det er ikke alltid vi husker det. Irakerne ser kanskje i den amerikanske tilstedeværelsen en uønsket okkupasjonsmakt som spiller verdenspoliti og blander seg opp i ting som de ikke har noe med. Amerikanerne derimot ser kanskje på irakerne som en potensiell trussel som har oppstått på grunn av et feil styresett og utdaterte tradisjoner og holdninger, og som derfor må frigjøres og innføres i den demokratiske verden. Å tilnærme seg hverandre og åpne seg for den andres væremåte er mest sannsynlig uaktuelt. Romerne så kanskje på gallerne som underlige skjeggete figurer som gikk rundt i bukser og som på den ene siden utgjorde en trussel mot imperiet, men som på den andre siden var praktiske fordi de kunne brukes som skjold mot påtrengende hårete monstre fra øst for Rhinen. Gallerne så i romerne kanskje i første omgang handelspartnere som leverte ettertraktede luksusvarer; i andre omgang hadde fornemmelsen kanskje snudd og blitt mer negativ, med romerne som påtrengende erobringmaskineri av menn i skjørt, som utgjorde en trussel mot egen frihet. Men til tross for denne fornemmelsen skjedde det en forandring i den galliske befolkningen, romersk ble gallisk, gallisk ble romersk igjen, og til slutt vokste det fram et gallo-romersk hybridvesen som skulle komme til å beskjeftige historikere verden rundt.

Hvordan for eksempel nordmenn interpreterer USAs oppførsel og forhold til Midtøsten er nok en sak for seg selv. Hvordan vi ser på saken bestemmes av våre omgivelser, våre fornemmelser, våre interpretasjoner av ulike ting. Det har alltid vært tilfellet, og det kommer nok alltid til å være det. Vi skal derfor ikke klandre modernistene for hvordan de så på hendelsene i Gallia, og heller ikke for deres kreasjon av begrepet *romanisering*, og hva de la i det. Men innholdet som modernistene la i begrepet er til dels ikke akseptabelt lenger i dag. Mommsen, Haverfield & co. hadde en teleologisk oppfatning av utviklingene i Gallia. Utviklingen var lineær, den gikk fra romerne over til gallerne, et siviliseringstiltak i takt med naturen. Det var en cocktail av nasjonalisme, imperialisme, og en dash evolusjonisme av beste slag. Vektleggingen av hvem som var den aktiv handlende i møtet mellom romere og gallere som førte til forandringer var imidlertid også blant modernistene forskjellig. Mens Mommsen fulgte enveiskjøringen og argumenterte for at alt var romernes verk, var for Haverfield provinsialbefolkningen mer aktiv. Hans hovedargument var *selvromanisering*.

I mellomkrigstida ble det av ulike grunn lite justert ved begrepet. Først i etterkrigstida, og særlig fra 1960-tallet, hadde historikerne fått nytt pågangsmot, og var klar til å ta tak i begrepet og snu det og dets innhold opp ned. Særlig kritikk høstet modernistenes fokus på romerne. Nå skulle provinsialbefolkningen få oppmerksomheten den fortjente. Men ved begrepsproblematikken forandret det lite. Selv om synsvinkelen ble snudd, endret det så godt som ingenting ved dualismen romersk – ikke-romersk. *The new orthodoxy* argumenterte for romernes avslappede forhold til utvidelsen av riket, og tilskrev i likhet med Haverfield provinsialbefolkningen pådrivervirksomheten. Det var i deres øyne de som *ville* tilpasse seg. Undertonen i denne *bottom-up*-argumentasjonen er lett å fange opp: man prøvde å kvitte seg med skyldfølelsen som man kjente svidde i magen med tanke på at europeerne bare noen dekadere før hadde påtvunget andre et mer “sivilisert” liv. Den nativistiske linjen hadde heller ikke noe løsning parat for hvordan å løse seg fra denne dualismen. Provinsialbefolkningen ble her kun definert gjennom deres forhold, og særlig deres motstand mot romerne. Man kan spørre seg om man slik egentlig hadde kommet seg vekk fra modernismen i det hele tatt.

Den nyere tid har brakt ferske ideer inn i romaniseringsforskningen. Greg Woolf la fram ideen om kulturell revolusjon, som foreslo at det oppsto en ny type kultur i imperiet under keiser Augustus gjennom forskjellige impulser, og som fortrengte den gamle romerske kulturen. Dette ville også hatt innvirkninger på Gallia, som nettopp var blitt del av imperiet. Men dette er etter min mening akkurat et svakpunkt med denne synsvinkelen. Endringer i den galliske kulturen hadde begynt mye tidligere, før Augustus, før Caesar. I tillegg ser det ut som om det også her blir lagt mye vekt på elitene; den “vanlige” befolkningen blir glemt. En fordel derimot synes å være at det gamle dualismeproblemet ble lagt vekk: resultatet av den kulturelle revolusjonen var at en “ny” kultur ble født, kanskje en gallo-romersk blandingskultur, der gallerne tok del i utviklingen på lik linje med romerne.

Videre ble det fremmet å se på utviklingene i Gallia som en slags kreolisering. Det ser ut som om hovedpoenget med dette perspektivet er å vise at det oppsto en gallo-romersk blandingskultur, som var forskjellig fra begge de to opprinnelige kulturene. Men i dette ligger i mine øyne akkurat problemet: kreoliseringsperspektivet ser ut til å ta utgangspunkt i to lukkede og adskilte kulturer, uten å ta hensyn til at en samhandling mellom gallere og romere hadde pågått over et lengre tidsrom allerede. Dette perspektivet løper etter min mening også fare for å få en lett imperialistisk undertone igjen. Det ser ut som om den romerske kulturen blir oppfattet som sterkere og overlegen, som tok seg inn i Gallia, og dannet utgangspunktet og ga impulsene for den påfølgende forandringen. Dessuten virker det som om det her dreier

seg om en indirekte videreføring av den tidligere forkastede akkulturasjonsteorien: to ulike kulturer møter hverandre, og den ene tilegner seg aspekter fra den andre – resultatet er også her at en på en måte ny form for kultur oppstår.

Det tredje perspektivet som jeg valgte å ta opp er globaliseringsperspektivet. Spørsmålet her var om “romaniseringen” muligens kunne sees på som en tidlig form for globalisering. Mitt svar på dette er kort og godt: ja. Dette perspektivet ser ut til å være en slags “all in one”-pakke som tar ulike faktorer i betraktning, som for eksempel hva som ble produsert og for hvem, eller hvordan (handels-)forbindelser hang sammen, og virkningene som dette hadde. Selv om også dette perspektivet har sine ulemper (hvilket perspektiv har ikke det), så vil jeg påstå at dette er det mest fruktbare ut av de tre. Å se på utviklingen i et slikt globaliseringsperspektiv tror jeg vil gjøre det mulig å komme seg litt mer bort fra kulturproblemet – det som er viktig er hvilke nettverk som ble knyttet, og hvordan de hang sammen. En grunn til hvorfor dette perspektivet skulle bli viet mer oppmerksomhet er Caesars vektlegging av handelens betydning i forhold til romanisering, allerede i starten av den første boken av *Gallerkrigen*.²⁸⁶ Gjennom beskrivelsen av belgerne gir han å forstå at handelen utgjorde en viktig faktor for utbredelsen av den romerske levemåten. Det ville bety at romerne tydeligvis var vel bevisst på at utveksling av kulturspesifikke varer hadde innvirkninger på utformingen av levesettet til folk som tilegnet seg disse varer. Grunnen til hvorfor romerne da ikke tilegnet seg galliske væremåter kan være at varene som romerne importerte fra galliske områder hadde mindre direkte innflytelse på det romerske hverdagsliv enn hva de romerske varene hadde på det galliske. Mens gallerne ettertraktet varer som for eksempel vin eller olje, var romerne mer ute etter råvarer som metaller og mineraler. Varene som gallerne tok imot gikk dermed mer eller mindre direkte til forbrukeren, som kanskje var klar over varenes opprinnelse. Varene som romerne kjøpte derimot ble mest sannsynlig videre forarbeidet, og tjente til framstillingen av produkter som ble oppfattet som “romersk”. Den endelige kjøperen av sluttproduktet var dermed muligens mindre bevisst på hvor råmaterialet i utgangspunktet stammet fra. Et annet punkt som kan argumentere for vektleggingen av globaliseringsteorien er omstillingene i produksjonen for å tilpasse seg et større marked som romersk overherredømme førte med seg. Bare med tanke på at de militære enheter måtte forsynes med matvarer blir det synlig at gallerne måtte forandre deres jordbruksproduksjon; vi får et glimt

²⁸⁶ BG, I, 1 (3).

av dette også i *Gallerkrigen*.²⁸⁷ Dette må uvegerlig ha hatt innvirkninger på den lokale økonomien.

Sammen med vektleggingen og utformingen av globaliseringsperspektivet vil jeg påstå at det hadde vært nyttig å løse seg fra kulturbegrepet. Begrepet kan skape forvirring, og føre til unødvendig diskusjon; hvis dette kunne unngås, ville det i mine øyne tjene faget. Istedenfor å definere folkegrupper gjennom deres tilhørighet til en spesiell kultur, tror jeg det kunne vært hensiktsmessig å forskyve vinklingen i retning av nettverksbygging.

Konklusjonen for den historiografiske delen er enkel: vi er alle barn av vår tid. Også vi i dag ser gjennom våre briller og legger det vi opplever i fenomen av fortida som vi ønsker å beskrive. Romaniseringsbegrepet har utviklet og forandret seg, er blitt kritisert, og prøvd å forlate. Med begrenset suksess. Fortsatt fremstår begrepet som et praktisk samlebegrep for et utall av fenomener; og det var derfor jeg valgte å bruke det i analysedelen.

Analysedelen skulle vise hvordan Caesar presenterte gallerne og deres land for å finne ut om man kan spore opp noen indisier til en tidligere romanisering gjennom framstillingene. Resultatet av dette vil jeg si er at ja, i den første boken av *Gallerkrigen* finnes det hentydninger til det jeg definerte som *romanisering*, men det kan ikke fastslås hvor langt utviklingen hadde kommet til tidspunktet da Caesar tok seg inn i Gallia. Hyppigheten av hans framstillinger av Gallia og dens befolkning som går på dens egenheter varierer, i likhet med hva det er han presenterer. I det store og hele viser han til noen romaniseringstendenser, særlig når det kommer til muliggjøring av kommunikasjon, og nevningen om at noen stammer eller enkeltindivider hadde fått tildelt ulike titler. Dette er indisier på at det må ha funnet sted en mer intensiv kontakt mellom romere og gallere før hans intervensjon i Gallia, som da kan tydes som en sakte framskridende romanisering. Med andre ord ville det tyde på at tidligere samhandling hadde resultert i en viss tilpasning til hverandres væremåter, fri for all tvang.

Kommer det til beskrivelser av det politiske system hos gallerne, er det derimot bare mulig å gjette seg fram; det mangler galliske kilder, og Caesars skildringer er som kjent farget. Det gjør det vanskelig å avgi en endelig dom over hvordan forholdene artet seg. I tillegg ser det ut som om Caesar selv "romaniserte" det han møtte i Gallia. For å beskrive gallerne og deres politiske system brukte han begrep som i utgangspunktet definerte det egne politiske system.

²⁸⁷ BG, I, 16.

Så benyttet Caesar seg av ord som for eksempel *concilium*²⁸⁸ eller *senatus*²⁸⁹. På samme måten fikk også det galliske samfunn et klart aristokratisk preg, gjennom bruken av termer som *nobilis*²⁹⁰ eller *princeps*²⁹¹. Men tar vi det som Caesar framlegger med en klype salt, vil jeg påstå at *Gallerkrigen* kan gi oss noen hint av de faktiske forhold i Gallia rundt midten av det 1. århundre f. Kr. Dette støttes i at også galliske egenheter ble presentert, så som for eksempel embetet *vergobretus*. Slik ble gallerne tilkjent både forskjeller til og likheter med romerne.

Caesars fremstillinger viser også til likhetstrekk mellom romerne og gallerne som ikke nødvendigvis trenger å ha oppstått på grunn av romersk innflytelse. På den ene siden er det mulig at det kun er Caesars interpretasjon av det han så, så som vi interpreterer og beskriver det vi ser i andre “kulturer” med våre termer. På den andre siden må vi være åpne for at det kan være mulig at noe av det han skildret kom fra et objektivt synspunkt, som fungerte som ren beskrivelse. Det ville åpne for muligheten at gallere og romere på visse nivå var noe lik hverandre på tidspunktet Caesar tok seg inn i Gallia. Dette kan da også være et indisium på at romerne og gallerne fulgte de samme “trendene” i utviklingen, uavhengig fra hverandre. Slike grunnleggende likhetstrekk vil etter min mening også ha bidratt til at romaniseringen kunne fremskride med så stor suksess som den gjorde.

Integrasjonen av romerske elementer hos gallerne til dette tidspunktet ser ut til å ha vært en individuell sak i stammene, så vel som at det besto forskjeller mellom enkeltstammene, ut av forskjellige grunner. Noen kan geografisk begrunnes, som for eksempel i belgernes tilfelle, noen andre kan ha vært holdningsbetinget, som for eksempel hos allobrogerne. I noen tilfeller ble det også vist til et splittet Gallia, der de romerskvennlige stammene sto på den ene siden, og motstanderne på den andre.²⁹² Og motstand var det å få i Gallia. Det tok syv år før de galliske stammene strakte våpnene, og Gallia måtte bøye seg foran Roma. Med dette sto det ingenting i veien lenger for romersk påvirkning på gallerne, for at gallerne kunne ta inn og videresende romerske impulser med romersk støtte, og for en mer intensiv gjensidig

²⁸⁸ For eksempel i I, 30 (4).

²⁸⁹ For eksempel i I, 31 (6).

²⁹⁰ For eksempel i I, 2 (1); *nobilis* – adelig, berømt, fornem.

²⁹¹ For eksempel i I, 16 (5); *princeps* – leder, fyrste, den første.

²⁹² Dette kan jo nesten minne litt om både Norge og Sveits og spørsmålet “EU medlemskap – ja eller nei?”.

utveksling. Resultatet ble noe som fikk, får, og kommer til å få flere historikerhoder til å gå i spinn: romanisering eller ikke romanisering, *det* er spørsmålet.

7. Bibliografi

7.1 Primærlitteratur

- Caius Iulius Caesar. *De Bello Gallico*. i: Schönberger, Otto (trans.) (2009) *Der Gallische Krieg – De Bello Gallico. Lateinisch – deutsch*. Tusculum Studienausgabe, 7. Auflage. Düsseldorf/Zürich, Artemis & Winkler Verlag.
- Deißmann, Marieluise (trans.) (2008) *Der Gallische Krieg*. Stuttgart, Philipp Reclam Jun. GmbH & Co.

- Tacitus, Cornelius. *Agricola. Germania*. Städele, Alfons (hrsg.) (2001). Sammlung Tusculum. Zürich, Artemis & Winkler.

7.2 Sekundærlitteratur

- Adams, J. N. og Swain, Simon. (2002) *Introduction*. i Adams, J. N., Janse, Mark og Swain, Simon. (2002) *Bilingualism in ancient society. Language contact and the written word*. Oxford, Oxford University Press.
- Adcock, F. E. (1956) *Caesar as a man of letters*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Albrecht, Michael von. (1994) *Geschichte der römischen Literatur I.: von Andronicus bis*

Boethius mit Berücksichtigung ihrer Bedeutung für die Neuzeit. München, K. G. Saur.

Bispham, Edward. (2008) *Roman Europe 1000 BC – AD 400.* Oxford, University Press.

Botermann, Helga. (2005) *Wie aus Galliern Römer wurden. Leben im Römischen Reich.*
Stuttgart, Klett-Cotta.

Bull, Tove. (2004) *Dagens og gårdagens akademiske lingua franca.* i: Simonsen, Dag F.
(red.). (2004) *Språk i kunnskapssamfunnet. Engelsk – elitenes nye latin?* Oslo,
Gyldendal Norsk Forlag AS.

Burck, Erich. (1979) *Das Römische Epos.* Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Dalby, Andrew. (2003) *Language in danger.* London, Penguin Books.

Deißmann, Marieluise. (2009) *Nachwort.* i: Gaius Julius Caesar. *Der Gallische Krieg.*
Stuttgart, Reclam.

Drinkwater, John F. (1990) *For Better or Worse? Towards an Assessment of the Economic
and Social Consequences of the Roman Conquest of Gaul.* i: Blagg, Thomas og Millett,
Martin. (1990) *The early Roman Empire in the West.* Oxford, Oxbow Books.

Eck, Werner. (2007) *Römer werden – als Römer herrschen. Bürgerrechtserwerb und*

Integration. i: Uelsberg, Gabriele. (2007) Krieg und Frieden. Kelten Römer Germanen.

Darmstadt, Landschaftsverband Rheinland.

Finegan, Edward. (1999) *Language. Its structure and use.* Fort Worth, Texas, Harcourt Brace College Publishers.

Freyberger, Bert. (1999) *Südgallien im 1. Jahrhundert v. Chr. Phasen, Konsequenzen und Grenzen römischer Eroberung (125-27/22 v. Chr.).* Stuttgart, Franz Steiner Verlag GmbH.

Furger, Andres. (2001) *Romanisierung im 1. Jahrhundert.* i Furger, Andres et al. (2001). *Die Schweiz zur Zeit der Römer. Multikulturelles Kräftespiel vom 1. bis 5. Jahrhundert.* Zürich, Verlag Neue Zürcher Zeitung.

Furger-Gunti, Andres. (1986) *Die Helvetier. Kulturgeschichte eines Keltenvolks.* Zürich, Verlag Neue Zürcher Zeitung.

Gelzer, Matthias. (2008) *Caesar. Der Politiker und Staatsmann.* Stuttgart, Franz Steiner Verlag.

Gosciny, René og Uderzo, Albert. (2006) *År 50 f. Kr. i: Asterix. Gallisk skolestart.* Oslo, Egmont Serieforlaget AS.

Haverfield, Francis J. (1912) *The Romanization of Roman Britain.* Oxford, Clarendon Press.

Hingley, Richard. (2008) *Globalizing Roman Culture. Unity, diversity and empire*. London, Routledge.

Iglesias Gil, José Manuel og Santos Yanguas, Juan. (2008) *Vademecum para la epigrafía y numismática latinas*. Santander, Artes Gráficas Campher, S. L.

Janson, Tore. (2002) *Speak. A short history of languages*. Oxford, Oxford University Press.

Jantz, Martina. (1995) *Das Fremdenbild in der Literatur der Römischen Republik und der Augusteischen Zeit: Vorstellungen und Sichtweisen am Beispiel von Hispanien und Gallien*. Frankfurt am Main, Bern, Lang.

Keay, Simon og Terrenato, Nicola. (2001) *Introduction. i: Italy and the West. Comparative Issues in Romanization*. Oxford, Oxbow Books.

Preface. i: Italy and the West. Comparative Issues in Romanization. Oxford, Oxbow Books.

Krausse, Dirk. (2007) *Das Phänomen Romanisierung. Antiker Vorläufer der Globalisierung?*
i: Uelsberg, Gabriele. (2007) *Krieg und Frieden. Kelten Römer Germanen*. Darmstadt, Landschaftsverband Rheinland.

Le Bohec, Yann. (1996) *L'armée de César et la Guerre des Gaules*. i: Reddé, Michel, Bénard, Jacky et al. (1996) *L'armée Romaine en Gaule*. Paris, Errance.

- Le Roux, Patrick. (2006) *La romanisation et la question de l'héritage celtique. i: Celtes et Gaulois. L'Archéologie face à l'Histoire.* (2006) Glux-en-Glenne, Bibracte, Centre Archéologique Européen.
- Lieberg, Godo. (1998) *Caesars Politik in Gallien: Interpretationen zum Bellum Gallicum.* Bochum, Brockmeyer.
- Mac Mullen, Ramsay. (1990) *Changes in the Roman Empire. Essays in the Ordinary.* Princeton, New Jersey, Princeton University Press.
- Madsen, Jesper Majbom. (2009) *Eager to be Roman: Greek response to Roman Rule in Pontus and Bithania.* London, Duckworth.
- Maier, Bernhard. (2003) *Die Kelten. Ihre Geschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart.* München, Verlag C. H. Beck.
- Marín, Gerardo og Gamba, Raymond J. (2003) *Acculturation and Changes in Cultural Values.* i: Chun, Kevin M. et al (ed.). (2003) *Acculturation. Advances in Theory, Measurement and Applied Research.* Washington D.C., American Psychological Association.
- Meier, Christian. (1996) *Caesar.* London, Fontana Press.
- Mesthrie, Rajend og Swann, Joan et al. (2009) *Introducing Sociolinguistics.* Edinburgh, Edinburgh University Press.

Meyer, Jørgen Christian et al. (2006a) *Antikkens Historie. Høvdingdømme, bystat, imperium*. Oslo, J. W. Cappelens Forlag as.

(2006b) *Rome and the Black Sea Region. Domination, Romanisation, Resistance*. Aarhus University Press.

Meyers Lexikonredaktion (hrsg.). (1996) *Schülerduden. Die Geschichte*. Mannheim, Dudenverlag.

Meyer-Zwiffelhoffer, Eckhard. (2009) *Imperium Romanum. Geschichte der römischen Provinzen*. München, Verlag C. H. Beck oHG.

Millett, Martin. (1990) *The Romanization of Britain*. Cambridge, Cambridge University Press.

Mutschler, Fritz-Heiner. (1975) *Erzählstil und Propaganda in Caesars Kommentarien*. Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag.

Pauly, August, Wissowa, Georg. (1893-1980). *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Alterthumswissenschaft*. Bind 2, 5 og 12/1. Stuttgart, München, Metzler.

Raepsaet-Charlier, Marie-Thérèse. (2001) *Gallien und Germanien*. i: Lepelley, Claude. (2001) *Rom und das Reich 44 v. Chr. – 260 n. Chr.* München und Leipzig, K. G. Saur Verlag GmbH.

Ravnå, Per-Bjarne. (2006) *Gresk og romersk politisk historie*. Oslo, J. W. Cappelens Forlag AS.

(1999) *Makt og innflytelse i Den romerske republikk på Julius Caesars tid*. Doktoravhandling Universitetet i Bergen. Bergen, Universitetet i Bergen.

Rothe, Ursula. (2010) *Romanization*. i: Bagnall, Roger, Brodersen, Kai, Champion, Craige, Erskine, Andrew og Huebner, Sabine (Hrsg.). (under publisering; 2011) *Encyclopedia of Ancient History*. New York/Oxford, Wiley-Blackwell.

(2005) *Die Anfänge der Romanisierungsforschung*. i: Schörner, Günther. (2005) *Romanisierung – Romanisation*. Oxford, Archeopress.

(2002) *Romanisierung/Romanisation. Das moderne Verständnis im Wandel*. Ungedruckte Magisterarbeit. Duisburg.

Schönberger, Otto. (2009) *Einführung*. i: C. Iulius Caesar. *Der Gallische Krieg – De Bello Gallico*. Tusculum Studienausgabe, 7. Auflage. Düsseldorf/Zürich, Artemis & Winkler Verlag.

Schucany, Caty. (2007) *Romanisierung*. i: Uelsberg, Gabriele. (2007) *Krieg und Frieden. Kelten Römer Germanen*. Darmstadt, Landschaftsverband Rheinland.

Schulz-Schaeffer, Ingo. (2010) *Kapitel VIII. Akteur-Netzwerk-Theorie. Zur Koevolution von Gesellschaft, Natur und Technik*. i: Weyer, Johannes (Hrsg.): *Soziale Netzwerke. Konzepte und Methoden der sozialwissenschaftlichen Netzwerkforschung*. München, Oldenbourg Verlag.

(online: <http://www.uni-due.de/imperia/md/content/soziologie/akteurnetzwerktheorie.pdf>)

Schwach, Vera. (2004) *Norsk vitenskap på engelsk?* i: Simonsen, Dag F. (red.). (2004) *Språk i kunnskapssamfunnet. Engelsk – elitenes nye latin?* Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS.

Schweizerische Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte. (2002) *Die Schweiz vom Paläolithikum bis zum frühen Mittelalter. Vom Neandertaler bis zum Karl dem Grossen.* Basel, Verlag Schweizerische Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte.

Wallace-Hadrill, Andrew. (2008) *Rome's Cultural Revolution.* Cambridge, Cambridge University Press.

Walser, Gerold. (1998) *Bellum Helveticum. Studien zum Beginn der caesarischen Eroberung von Gallien.* Stuttgart, Franz Steiner Verlag AG.

(1989) *Der Gang der Romanisierung in einigen Tälern der Zentralalpen.* i: *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte.* Vol. 38, No. 1 (1st Qtr., 1989). Stuttgart, Franz Steiner Verlag.

Webster, Jane. (2001) *Creolizing the Roman Provinces.* i: *American Journal of Archaeology.* Vol. 105, No. 2. Archaeological Institute of America.

Wells (1998) i: Cusick, James G. (1998) *Studies in Culture Contact. Interaction, Culture Change, and Archaeology.* Carbondale, Center for Archaeological Investigations, Southern Illinois University.

Will, Wolfgang. (2009) *Caesar.* Darmstadt, Primus Verlag.

Woolf, Greg. (2003) *Becoming Roman. The Origins of Provincial Civilization in Gaul.* Cambridge, Cambridge University Press.

(2001) *The Roman Cultural Revolution in Gaul.* i: Keay, Simon og Terrenato, Nicola. (2001). *Italy and the West. Comparative Issues in Romanization.* Oxford, Oxbow Books.

7.3 Internet

For oversettelse av latin ble det brukt: <http://www.albertmartin.de/latein/>

http://www.upi.com/Top_News/Special/2009/12/02/Deployment-of-US-troops/UPI-93091259776903/ (23.04.2011)

<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D12293.php> (14.10.2010)

<http://www.wsu.edu:8080/~dee/MA/CELOTS.HTM> (24.01.2011)

<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D9842.php> (22.02.2011)

<http://www.geschichte-schweiz.ch/helvetier.html> (04.03.2011)

<http://www.arte.tv/de/Die-Welt-verstehen/Die-Germanen/1618988.html> (12.04.2011)

<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D7867.php> (14.10.2010)

<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D7867.php> (14.10.2010)

<http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/MommsenTheodor/index.html> (13.10.2010)

<http://www.oxforddnb.com/index/101033762/Francis-Haverfield> (09.11.2010)

<http://www.intermedia.uio.no/ariadne/idehistorie/idehistoriske-epoker/oldtiden/vergil-2/aeneiden> (01.11.2010)

http://www.nb.no/utlevering/contentview.jsf?urn=URN:NBN:no-nb_digibok_2009031800047#&struct=DIV204 (02.11.2010)

<http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Kreolisierung.html> (08.11.2010)

<http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Kreolsprache.html> (18.11.2010)

<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D48542.php> (14.10.2010)

<http://english.turkcebilgi.com/Publius+Vatinius> (10.01.2011)

<http://www.li-go.de/definitionsanischt/rhetorik/asianismusattizismus.html> (17.01.2011)

<http://www.zeno.org/Georges-1913/A/vergobretus?hl=vergobretus> (14.02.2011)

<http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Boier.html> (23.02.2011)

<http://janeden.net/3-kapitel-die-gallischen-provinzen> (23.02.2011)